

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
KOMUNIKĀCIJAS STUDIJU NODAĻA

**VĒSTUĻU KĀ INFORMĀCIJAS NESĒJA LOMA II PUZES
PAMATSKOLAS SKOLOTĀJA FRIČA PUMPURA SARAKSTĒS AR
TUVINIEKIEM 1914.–1918. GADĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autors: **Gundega Grīva**

Studenta apliecības Nr.: gg16026

Darba vadītājs: profesore *Dr.hist.* Vita Zelče

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Darba temats ir „Vēstuļu kā informācijas nesēja loma II Puzes pamatskolas skolotāja Friča Pumpura sarakstēs ar tuviniekiem 1914.–1918. gadā”. Pētījuma mērķi ir izzināt Friča Pumpura izmantotos dramaturģijas elementus vēstulēs, noskaidrot cenzūras ietekmi uz šiem izpausmes veidiem, kā arī izprast vēstuļu lomu I pasaules kara saziņā.

Darba teorētiskais pamatojums balstās Ērvinga Gofmaņa dramaturģiskās analīzes principos, to papildina rituālkomunikācijas teorētiskie koncepti. Par pētījuma metodi izvēlēta kontentanalīze. Pētījuma rezultāti liecina, ka vēstuļu loma I pasaules karā bijusi daudznozīmīga. Tās kalpojušas kā: (1) emocionāls balsts; (2) sniegušas praktisku labumu; (3) informatīvs līdzeklis; (4) drošības apliecinājums; (5) iesaistes līdzeklis tuvinieku dzīvē; (6) prestiža apliecinājums; (7) garlaicības kļedēšanas līdzeklis. Cenzūra izpaudusies vēstuļu satura ierobežošanā, uz vēstulēm tā novērojama svītrojumu, zīmogu, atklātu vēstuļu formātu veidā. Friča Pumpura dramaturģijā izmantoti: (1) vizuālie elementi kā kaltēti ziedi, paša veidoti zīmējumi; (2) tekstuāli elementi kā izdaiļots rokraksts, stilizēti burti; (3) saturiski elementi kā tēlainie izteiksmes līdzekļi, filozofiskas pārdomas, emocionālu tekstu paušana.

Atslēgas vārdi: vēstules, I pasaules karš, saziņa, dramaturģiskā analīze, rituāls

ANNOTATION

The title of the thesis is "The role of written letters in the communication between Fricis Pumpurs, a teacher at the 2nd Puze primary school, and his relatives from 1914 to 1918". The purpose of the thesis is to develop deeper knowledge of the elements of drama used by Fricis Pumpurs in his letters, gain knowledge of the impact of censorship, and analyse the role of letters during World War I.

The theoretical justification of the work is based on the principles of the dramaturgical analysis of Erving Goffman, along with the theoretical concepts of ritual communication. The research method used is content analysis. The results of the study showed that during World War I the role of letters was significant. Letters served as (1) an emotional support, provided (2) practical benefits, were used as (3) an informative tool, as (4) a tool to gain knowledge of others wellbeing and security, as a way to stay (5) involved in the lives of the relatives, for (6) prestige purposes and/or (7) to relieve boredom. In these letters, censorship has been manifested in limiting the content of letters, which was evident due to forbidden subjects that were scribbled out, a censor's stamp on the letter, as well as opened letters that were taped back shut. Throughout correspondences, Fricis Pumpurs uses (1) different visual elements, such as dried flowers, his own drawings, (2) textual elements, such as handwriting beautification, stylized lettering, (3) literary techniques, such as figurative language, philosophical reflections and emotive language.

Keywords: letters, World War I, communication, dramaturgical analysis, ritual communication

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1.1. Dramaturģiskā analīze kā teorētiskā pieeja	7
1.2. Priekšplāna, aizkulišu, dramatiskā izpildījuma un realitātes jēdziens	10
1.3. Dramaturģijas konsekvence	15
2. RITUĀLKOMUNIKĀCIJAS TEORĒTISKIE KONCEPTI	18
2.1. Rituālu raksturojums un iedalījums	18
3.2. Rituālu elementi	21
3. KORESPONDENCES LATVIJAS TERITORIJĀ LĪDZ 1918. GADAM RAKSTUROJUMS UN PIEKLĀJĪBAS NORMAS VĒSTULĒS 1909.–1914. GADĀ	24
3.1. Korespondences Latvijas teritorijā raksturojums līdz 1918. gadam	24
3.2. Pieklājības normas vēstulēs 1909.–1914. gadā.....	25
4. VĒSTUĻU PĒTNIECĪBA SOCIĀLAJĀS ZINĀTNĒS	30
4.1 Vēstuļu pētniecība pasaulē	30
4.2. Vēstuļu pētniecība Latvijā.....	31
5. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN DIZAINS	34
5.1. Kontentanalīze.....	34
5.2. Pētījuma dizains	37
6. VĒSTUĻU ANALĪZE	41
6.1.Vēstules kā komunikācijas līdzeklis	41
6.2.Traucējumi korespondences plūsmā	45
6.3.Cenzūra	49
6.4.Vēstuļu saturiskā analīze	53
6.5. Armijas darbības apraksts	63
6.6. Filozofiskās pārdomas.....	69
6.7. Apsveikumi svētkos	73
6.9. Friča Pumpura dramaturģija mātei	79
6.10. Pumpura dramaturģija vēstules tēvam	82
6.11. Pumpura dramaturģija brālim	88
6.12. Pumpura dramaturģija mātai.....	89
6.13. Pumpura dramaturģija mīļotajai meitenei	91
SECINĀJUMI	94
LITERATŪRAS UN IZMANTOTO INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS	97
PIELIKUMI	102

IEVADS

Mūsdienās ar roku rakstītas vēstules varētu raksturot kā arhaisku komunikācijas līdzekli, jo elektronisko un digitālo tehnoloģiju attīstības gaitā savstarpējā komunikācija mainījies kā satura, tā formas ziņā. Tomēr, pirms šo tehnoloģiju ieviešanas, vēstules ir pildījušas nozīmīgu komunikācijas funkciju, nereti kalpojot par vienīgo saziņas līdzekli starp indivīdiem, kuru starpā tieša komunikācija nebija iespējama.

Latviešu zinātniece *Dr. philol.* Inguna Daukste-Silasproģe atzīst, ka līdz ar to, ka vēstules sastādītas konkrētā laiktelpā un adresētas konkrētam indivīdam, tās "kļūst par noteiktu mirkli, laika, emociju nospiedumu, kļūst arī par avotu laikam/ laikmetam un cilvēku attiecībām".¹ Arī akadēmiķe Gabriella Camiciotti (*Gabriella Camiciotti*) uzsvērusi, ka vēstuļu pētniecība „atver logu uz iepriekšējo paaudžu vēstuļu rakstīšanas un lasīšanas paradumiem, kā arī tā laika sociokulturālo realitāti”.² Līdz ar to vēstules kļūst par autentisku avotu akadēmiskajai pētniecībai.

Latvijā aizvadīto desmit gadu laikā aktualizētas atsevišķas vēstuļu kolekcijas. Dzejnieku Raiņa un Aspazijas savstarpējā korespondence 2009. gadā iekļauta *UNESCO* programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas Nacionālajā reģistrā. Minētajā kolekcijā vēstules kalpo kā literātu daiļrades atspoguļotājas un dzīves rekonstruētājas. Tāpat 2009. gadā reģistrā ir iekļautas vēstules, kuras ir rakstītas uz bērza tāss Sibīrijā no 1941. līdz 1956. gadam. Tajās tiek atspoguļota izsūtīto sadzīve. Ir veidoti arī literāli darbi kā epistolārs žanrs, piemēram, 2012. gada jūnijā režisora Jāņa Streiča publicētā grāmata „1991. Tas garais cilvēkbērna gads”, kur par pamatu ir izmantotas viņa un rakstnieka Jāņa Klīdzeja sarakstes no 1990. līdz 1992. gadam. Tomēr par nozīmīgāko ieguldījumu vēstuļu pētnieciskajā analizē var uzskatīt 2013. gadā publicēto „Kultūras studijas” zinātnisko rakstu krājumu V sējumu „Vēstule literatūrā un kultūrā”, kurā apkopoti Latvijas, Lietuvas, Baltkrievijas un Krievijas pētnieku zinātniskie referāti.

Pētījuma novitāte tiek saistīta ar līdz šim maz pētīto vēstuļu kā komunikācijas līdzekļa analīzi. Pētījumā izmantotas privātajā arhīvā esošas sarakstes starp Spāres novadpētnieku un skolotāju Frici Pumpuru (1892–1955) un viņa tuviniekiem. Izvēlētais analīzes periods datējams ar laika periodu no 1914. līdz 1918. gadam. Šāda izvēle ir pamatota

¹ Daukste-Silasproģe, I., (2013) *Latviešu trimdas rakstnieka pasaule vēstuļu atspulgā*. Daugavpils: Saule. 284. lpp.

² Camiciotti, G., L. (2012). Letters and Letter Writing in Early Modern Culture: An Introduction. *Journal of Early Modern Studies*, 3, 17-35, 17. Retrieved from: [https://www.researchgate.net/publication/307742338 Letters and Letter Writing in Early Modern Culture An Introduction](https://www.researchgate.net/publication/307742338_Letters_and_Letter_Writing_in_Early_Modern_Culture_An_Introduction) P.17.

ar I pasaules kara norisi, kas viesa kā globālas sociālpolitiskas izmaiņas pasaulē, tā arī ietekmēja indivīdu privātās dzīves izpausmes, to skaitā arī privātās vēstuļu sarakstes. Kā vienu no šādiem ietekmes veidiem var minēt kara cenzūru, kuras īstenošanas laikā sistemātiski tika pārbaudītas kā vācu, tā arī krievu karavīru rakstītās vēstules.

Pētījuma aktualitāte saistāma ar pētījuma novitāti – aplūkot maz pētītā komunikācijas līdzekļa – vēstuļu – lomu konkrētā laika periodā. Pētījuma **mērķi** ir izzināt kādus vizuālos, saturiskos un tekstuālos elementus Fricis Pumpurs izmantoja, lai sevi pašreprezentētu vēstuļu saņēmēja priekšā, noskaidrot cenzūras ietekmi uz šiem izpausmes veidiem, kā arī izprast vēstuļu lomu I pasaules kara saziņā. Mērķa sasniegšanai izvirzītie **uzdevumi** ir sekojoši: (1) izzināt dramaturģiskās analīzes un rituālkomunikācijas pamatkonceptus; (2) izpētīt saistīto literatūru par korespondences kontekstu Latvijas teritorijā un pieklājības normām vēstulēs; (3) iepazīties ar aktuāliem korespondences pētījumiem sociālajās zinātnēs Latvijas un pasaules kontekstā; (4) analizēt un kategorizēt F. Pumpura un viņa laika biedru sastādītās vēstules; (5) veikt secinājumus, pamatojoties gūtajās ierosmēs.

Pētījuma **objekts** ir rakstveida komunikācija – vēstules –, bet pētījuma **priekšmets** ir indivīdu pašreprezentācija tajās. **Pētnieciskie jautājumi** ir sekojoši: (1) kā I pasaules kara laikā indivīdi sevi pašreprezentēja privātās vēstulēs; (2) kāda bija Friča Pumpura dramaturģija ar tuviniekiem; (3) kā cenzūra, izpaudās vēstuļu sastādīšanā/ nosūtīšanā.

Par **teorētisko bāzi** izvēlēta sociologa Ērvinga Gofmaņa (*Erving Goffman*) dramaturģiskās analīzes pieeja Gofmaņa pieejā cilvēku savstarpējā mijiedarbība ir pielīdzināta teātra izrādei, kuras uzdevums ir aktierim, pielietojot dramatuģiju, izrādīt sevi skatītāja priekšā. Teorētisko bāzi papildina rituālkomunikācijas teorija no vēstules kā nozīmes nesēja un vēstuļu sūtīšanu kā rituāla pozīcijām. Pētnieciskais materiāls sastāv no 266 vēstulēm un 34 pastkartēm, ko Fricis Pumpurs laika posmā no 1914. līdz 1918. gadam nosūtījis saviem tuviniekiem. Par **pētījuma metodēm** izvēlētas vēstuļu kontentanalīze.

Darba **teorētiskā** nozīme ir veidot teorētiskās iestrādes par vēstuļu kā informācijas nesēja lomu I pasaules kara laikā. Darba **praktiskā** nozīme ir raksturot vēstuļu kā sociālo mijiedarbību konstrukt, kas var kalpot kā bāze kritiskās lasītprasmes un indivīdu mijiedarbību ekspresivitātes uzlabošanai.

Darba struktūru veido 6 daļas. No tām pirmajā un otrajā ietverts teorētiskais izklāsts, trešajā apskatīta saistītā literatūra par vēstuļu rakstniecību Latvijas teritorijā un pieklājības normām vēstulēs no 1909. līdz 1914. gadam, ceturtajā ietverts jaunāko pētījumu vēstuļu pētniecībā apraksts, tālāk seko pētījuma metodoloģija un dizaina izklāsts, bet nobeigumā – pētījuma rezultātu analīze un secinājumi. Darba beigās ir atrodams izmantotās literatūras saraksts, kā arī pielikumi.

1. DRAMATURĢISKĀS ANALĪZES TEORĒTISKIE KONCEPTI

„*Visa pasaule ir teātris, kur cilvēki ir aktieri, un viņi katrs nāk un iet no skatuves, un katram sava loma ir ne viena vien,*” šie Šekspīra (*William Shakespeare*) vārdi³ iemieso amerikāņu sociologa Ērvinga Gofmaņa (*Erving Goffman*) dramaturģiskās analīzes pieejas būtību. Lai raksturotu indivīdu mijiedarbību viņš to pielīdzina tēatra izrādei, kurā klātesošas ir dekorācijas, aktieri un kur ar dramatiskā vēstījuma palīdzību aktieris cenšas izrādīt sevi skatītāja priekšā. Turmpākajās nodaļās dramaturģiskā analīze aplūkota teorētiskās pieejas kontekstā, kā arī raksturoti tās elementi.

1.1. Dramaturģiskā analīze kā teorētiskā pieeja

Grāmata „*Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*” (*The Presentation of Self in Everyday life*) publicēta 1956. gadā. Tajā Gofmanis raksturojis cilvēku ikdienas sociālās mijiedarbības (*social interaction*) dramaturģiskos aspektus, velkot analogijas indivīda rīcībām sociālās mijiedarbības laikā ar teātra izrādi, kurā aktieris sevi izrāda skatītājiem. Gofmanis norādījis, ka ierosmes dramaturģiskās analīzes konceptu radīšanā smēlies no sociologa Džordža Herberta Mīda (*George Herbert Mead*) darbiem sociālās psiholoģijas pētniecībā, biologa Patrika Beitsona (*Patrick Bateson*) pētījumiem cilvēku etoloģijā, un sociologa Emīla Dirkheima (*Émile Durkheim*) teorijās par patību un sociālo kārtību (*social order*).⁴

Ērvings Gofmanis (11.06.1922. Manvilē, Kanādā – 19.11.1982. Filadelfijā, Amerikā) ir Amerikas/Kanādas sociologs. Bakalaura grādu socioloģijā un antropoloģijā ieguvis Toronto Universitātē, bet maģistra un doktora grādu socioloģijā Čikāgas Universitātē.⁵ Atzinību guvis ar savu grāmatu un eseju publikācijām par dramaturģisko perspektīvu, kas piedāvāja jaunu, vēl nebijušu skatījumu uz indivīdu savstarpējo mijiedarbību. Sociologs Gerijs Alans Fins (*Gary Alan Finne*) norādījis ka 20. gadsimta piecdesmitajos gados Gofmanis esot bijis *uzlecošā zvaigzne* sociālajās zinātnēs: „Gofmanis norādīja, ka sabiedrība ir dramaturģijas produkts. Kultūra, pēc viņa teorijas, nebija nekas vairāk kā savijušos priekšnesumu kopums.”⁶ Arī akadēmiķis Maikls Petits (*Michael Pettit*) norādījis, ka Gofmaņa teorijas atšķīrās no tā laika sociologu viedokļa, kas apgalvoja, ka ikdienas mijiedarbību vada indivīdu veselais

³ Shakespeare, W. (1623). *Mr. William Shakespeares Comedies, Histories, & Tragedies*. London: Printed by Isaac Iaggard, and Edward Blount. P.194

⁴ Mills, A., J., Durepos, G., Wiebe, E. (Eds.). (2010). *Encyclopedia of Case Study Research*. California: Sage Publications. P.850

⁵ Ritzer, G. (Ed.). (2003). *The Blackwell Companion to Major Social Theorists*. (2nd. ed.). Oxford: Blackwell Publishers. P. 458

⁶ Fine, A., G. (21. 02.2018). *The Goffman Lectures: Philosophical and Sociological Essays about the Writings of Erving Goffman*. *Contemporary Sociology*, Vol 47(2), 189-190. Retrieved from: <https://datubazes.lanet.lv:4876/10.1177/0094306118755396r>

saprāts: „Gofmanis cilvēkus attēloja kā „iespaidu radīšanas mašīnas”, kuru mērķis ir apmierināt un pat pārspēt skatītāju ekspektācijas.”⁷ Tāpat Gofmanis vērsa uzmanību uz to, ka cilvēku izpausmes veidi un uzvedība mainās atkarībā no apstākļiem: „Viņš apgalvoja, ka cilvēki novērtē kāda izturēšanās ir pieņemama noteiktā situācijā, un tad pielāgo tai savu darbību. Šāda uzskatu sistēma bija pretrunā ar tā laika sabiedrībā populāru vieokli, kas skaidroja indivīdu mijiedarbību ar noteiktu sociālu struktūru reproducēšanu.”⁸

Arī pats Gofmanis vērsis uzmanību uz savas pieejas novatoriskajiem aspektiem. Viņš norādījis, ka sociālajās zinātnēs visus sabiedriskus veidojumus var analizēt pēc četrām pieejām:

- 1) tehniskās, kur var pētīt sistēmas efektivitāti vai neefektivitāti;
- 2) politiskās, kur veidojumā var noteikt dažādus sociālos mehānismus, kas to regulē, pētīt varas izpausmes;
- 3) strukturālās, kur var pētīt vertikālās un horizontālās attiecības, kas veido sociālo mijiedarbību;
- 4) kulturālās, kur var pētīt veidojuma morālās vērtības.

Dramaturģiskās analīzes pieeju viņš piedāvā kā jaunu, piekto skatījumu uz sociālo veidojumu un teorētisko pieeju kā to analizēt. Viņš arī apgalvojis, ka dramaturģiskā pieeja var netikt noskirta no pārējām pieejām, bet var būt labs instruments kā pētījuma kvalitāti paaugstināt, pielietojot dramaturģisko analīzi kombinācijā ar kādu no citām pieejām.⁹

Dramaturģiskā analīze pieder pie strukturālisma virziena - simboliskā interakcionisma, kas par centrālo ideju sabiedrības funkcionēšanā, mijiedarbībā un pasaules izpratnē izvirza komunikācijā ietvertos simbolus. Simboliskā interakcionisma pamatprincipi ir:

- 1) nozīme - indivīda uzvedība, rīcība, mijiedarbība ar citiem izriet no nozīmes kādu viņi piešķir šiem apkārtējiem cilvēkiem un lietām;
- 2) valoda - ar simbolisku zīmju palīdzību tā atļauj indivīdiem radīt nozīmes;
- 3) doma – pašrefleksijas ceļā indivīdi spējīgi interpretēt valodu, kā arī modificēt piešķirtās nozīmes.¹⁰

⁷ Pettit, M. (2018). The con man as model organism: the methodological roots of Erving Goffman's dramaturgical self. *History of the Human Sciences*, 24(2),138–154. P.139. DOI: 10.1177/0952695111398828

⁸ Kerr, R., Barker-Ruchti, N., Nunomura, M., Cervin, G., Schubring, A. (12.12.2016). *The Role of Setting in the Field: The Positioning of Older Bodies in the Field of Elite Women's Gymnastics*. Retrieved from: DOI: 10.1177/0038038516674676

⁹ Gofmanis, Ē. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 185.-186. lpp.

¹⁰ Allen, M. (Ed.) (2017). *The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods*. Thousand Oaks: Sage Publications. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781483381411>. P.1739-1741.

Akadēmiķe Emma Grifina (*Em Griffin*) norāda, ka dramaturģiskajā analīzē nozīmes piešķiršana notiek „kad indivīdam konstanti sociālās mijiedarbības laikā publiski jādefinē sava identitāte un situācijas definīcija”.¹¹ Viņa apgalvo, ka šāda pieeja, kur aktiera priekšnesums nostādīts kā centrālais realitātes definēšanas elements ir trausla, jo vismazākā kļūda dramaturģijā var sagraut akiera priekšnesumu, citu piešķirtās nozīmes tam, kā arī visu mijiedarbību.¹²

Viedokļi par dramaturģisko analīzi kā teorētisko pieeju ir dažādi. Kritiķi norāda, uz teorijas racionalizēšanas problemātiku – viņuprāt, dramaturģijas pamatā ir racionāla un sistemātiska sevis izrādīšana, kura neatstāj iespēju analizēt mijiedarbības neracionālos aspektus. Tomēr Gofmanis norādījis, ka sevis izrādīšana ir stratēģisks process, un stratēģiskums ne vienmēr balstīts racionalitātē. Tāpat Gofmanim pārņemts *cinisms*, par to, ka viņš pasniedzot indivīdus kā ar *sevi pārņemtas būtnes*, kuru galvenais mērķis ir laba priekšstata par sevi radīšana. Kā teorijas vājāko punktu akadēmiķi norāda varas mehānismu neiekļaušanu dramaturģiskajā analīzē, jo tie bieži ierobežo aktieru pašnoteikšanās spēju un izpausmes veidus.¹³

Tomēr akadēmiķe Elena Praita (*Ellen Van Praet*) norāda, ka Gofmaņa pieeja ne vien atklāj sociālās mijiedarbības dramaturģiskos aspektus, bet ataino arī varas izpausmes no tādas perspektīvas, kur vara ir nevis ārējs mehānisms, kas ierobežo indivīdu mijiedarbību, bet kā konstrukts, kas sabiedrībā tiek kolektīvi veidots mijiedarbības rezultātā.¹⁴ Sociologu Gerija Alana Fina un Filipa Meninga (*Philip Manning*) analīzē par Gofmaņa ieguldījumu sociālajās zinātnēs minēts, ka „Gofmaņa spēja socioloģijas teorijās iekļaut spilgtas metaforas un pielāgot tās sociālajai mijiedarbībai padara viņu par ievērojamu akadēmiķi sociālajā pētniecībā. [...] Turklāt, viņa dramaturģiskā pieeja, kas publicēta vairāk kā pirms 50 gadiem, ir laicīga un pielietojama arī mūsdienās”.¹⁵

Izrietot no konteksta analīzes, jāsecina, ka Gofmaņa dramaturģiskā pieeja, kas pirmoreiz publicēta 1956. gadā piedāvāja jaunu teorētisko pieeju kā pētīt sociālo veidojumu – sabiedrību. Izmantojot teātra analogiju, Gofmanis uz sociālo mijiedarbību ļauj apskatīties no dramaturģijas perspektīvas, kurā indivīdi stratēģiski konstruē savu priekšnesumu, lai censtos

¹¹ Griffin, E. (2012). *A first look at Communication Theory*. (8th ed.). Singapore: McGraw Hill. P.62

¹² Turpat.

¹³ Mills, A., J., Durepos, G., Wiebe, E. (Eds.). (2010). *Encyclopedia of Case Study Research*. P.851-852.

¹⁴ Praet, E., V. (2009). Staging a Team Performance: A Linguistic Ethnographic Analysis of Weekly Meetings at a British Embassy. *International Journal of Business Communication*, Vol 46 (1), 80-99. DOI: 10.1177/0021943608325754. P.83.

¹⁵ Ritzer, G. (Ed.). (2003). *The Blackwell Companion to Major Social Theorists*. (2nd. ed.). P. 481

radīt skatītājos par sevi vēlamu iespaidu. Tālāk, lai izprastu dramaturģiskās pieejas būtību, apskatīti tās pamatelementi.

1.2. Priekšplāna, aizkulišu, dramatiskā izpildījuma un realitātes jēdziens

Lai raksturotu komunikāciju dramaturģiskās analīzes ietvaros, nepieciešams izprast Gofmaņa socioloģiskās pieejas vispārējos elementus. Jau minēts, ka Gofmanis komunikāciju pielīdzina teātra izrādei, kurā aktieris izrāda sevi un savas darbības skatītājiem, tomēr bez aktiera un skatītājiem nepieciešami arī citi elementi, kas padara izrādes uzvešanu iespējamu, un tie ir – priekšplāns, dramatiskais izpildījums un izrādes realitāte jeb patiesuma nosacījums.

Kad skatītāju priekšā parādās kāds indivīds, tie par viņu cenšas iegūt apstiprinošu informāciju, kas ļautu viņiem definēt situāciju novērtēt, kā šis indivīds varētu uzvesties, kādu lomu spēlēt, kā arī attiecīgi šiem iespaidiem pielāgot savas attieksmes pret viņu. Ja skatītāji uz skatuves iznākušo indivīdu pazīst, tad tiem par viņu jau ir radies priekšstats un situācijas definīcijā viņi izmanto savā rīcībā jau esošo informāciju, bet ja indivīds ir svešs, tad viņi šo informāciju mēģina iegūt vērtējot viņa uzvedību vai citas ārējās izpausmes.¹⁶ Kā pirmo, ar ko saskaras skatītājs, vērtējot indivīdu ir izrādes priekšplāns, ko Gofmanis definējis kā visas tās izrādes daļas, kas „regulāri funkcionē vispārējā un fiksētā veidā, lai definētu situāciju tiem, kas izrādi vēro. [...] Priekšplāns ir standarta izpausmju ekipējums, ko indivīds savas izrādes laikā tieši vai netieši izmanto”.¹⁷

Priekšplāns uzskatāms par izrādes skatuves iekārtojumu, kas skatītājiem palīdz izveidot pirmos priekšstatus par viņu priekšā uzvesto izrādi, kā arī ļauj viņiem sagatavoties kā uz to reaģēt. Pie izrādes priekšplāna pieder dekorācijas un personas fasāde, kuru var nodalīt ārienē un uzvedībā. Dekorācijās ietilpst visi tie butaforijas elementi, kas nodrošina skatuvi ar tai raksturīgajiem fiziskajiem priekšmetiem, piemēram, mēbelēm, to izvietojumu, telpas dizainu u. c. Tās visbiežāk atrodas fiksētā ģeogrāfiskā novietojumā.¹⁸ Kā piemēru dekorācijām kā situācijas definīcijas būtiskam priekšnoteikumam var minēt tiesas sēdes, kur, atrodoties konkrētajā telpā, no skatītājiem tiek prasītas zināmas uzvešanās un pieklājības normas, kā arī pietāte pret juridiskās varas pārstāvjiem. Kā piemēru, kur dekorācijas neatrodas fiksētā lokācijā un *seko* aktierim var minēt bezpajumtnieku, kurš savu ekspresīvo ekipējumu spiests nēsāt sev līdzīgu lai kur arī dodamies.

Personas fasāde ir to elementu kopums, kas piemīt un ir raksturīgs konkrētam aktierim. Pie personas ārienes pieder tādi elementi, pēc kuriem skatītāji var veikt secinājumus

¹⁶ Gofmanis, E. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 13. lpp.

¹⁷ Turpat. 29. lpp.

¹⁸ Turpat.

par viņa ieņemto sociālo statusu. Tie ir, piemēram, vecums, dzimums, rase, apģērbs, stāja, žesti, u.c. Personas uzvedība ir viņa izturēšanās uz skatuves. Pēc tās skatītāji var izdarīt secinājumus kā aktieris vēlāis, lai pret viņu izturētos un kādu lomu viņš izrādē vēlas ieņemt. Kā piemēru Gofmanis min aktiera biklu uzvedību, kas varētu liecināt par viņa vēlmi ieņemt pasīvu lomu, savukārt, augstprātīga uzvedība varētu liecināt par vēlmi vadīt komunikācijas gaitu. No spēlētāja tiek gaidīts, ka visi priekšplāna elementi savā starpā būs saskanīgi.¹⁹

Teritorija ir priekšplāna daļa. Gofmanis norādījis, ka teritorija ir „jebkura telpa, kura kaut kādā veidā iezīmē ierobežojumu uztverei”.²⁰ Mūsdienās vairums izrāžu notiek norobežotās vietās kā laika tā arī telpas nogrieznī. Šie ierobežojumi ļauj katram, kas atrodas noteiktajā teritorijā piedalīties dramaturģijas vērošanā, kā arī izrādīt savu lomu telpas nostādītās situācijas definīcijas ietvaros.²¹

Visbiežāk norobežotās telpās skatītāji vērsīsies pret vienu vizuālo izejas punktu, vienu aktieri vai noteiktu teritorijas daļu, bet vienā teritorijā var tikt uzvestas arī vairākas izrāžu kopas.²² Piemēram, uz vienu izejas punktu skatītāji balstīsies koncerta laikā, kad skatītāji burtiskā vārda nozīmē būs vērsti pret māksliniekiem, sapulces vai politiskas uzstāšanās laikā – pret cilvēku, kas tās vada. Savukārt vairākas izrādes var tikt uzvestas, piemēram, skolas gaitenī vai saviesīgos pasākumos, kur vienas un tās pašas teritorijas ietvaros veidosies vairāki mijiedarbības punkti.

Akadēmiķis Drū Ross (*Drew A.R. Ross*) norādījis, ka teritorijas ierobežojumus drīzāk var dēvēt par morāliem, ne fiziskiem ierobežojumiem, jo bieži noteiktas teritorijas indivīdus mudina uz noteiktu mijiedarbības veidu. Viņš norāda: „Lai gan uzņēmuma sapulces laikā nepastāv nekādi fiziski ierobežojumi, kas liegtu kolēģiem savā starpā sarunāties un izveidot savu nodalītu teritoriju, ja šāda mijiedarbība tomēr notiks, tas tiks darīts pieklusinātās balsīs, jo morālie ierobežojumi viņiem liegs novērsties no galvenās izrādes.”²³

Aizkulisēs ir tā vieta, kur aktieris sagatavojas sava priekšnesuma sniegšanai. Tā ir vieta, kur viņš var apdomāt izrādes elementus, apšaubīt citu sniegtās izrādes un konstruēt savu priekšnesumu izrādes laikā, dramatiskajā izpildījumā atklājot citiem vēlamu sevis versiju, bet nevēlamu atstājot aizkulišu teritorijā.²⁴ Sociologs Makss Travers (*Max Travers*) norādījis, ka

¹⁹ Turpat. 29.–32. lpp.

²⁰ Turpat. 90. lpp

²¹ Turpat.

²² Turpat.

²³ Ross, D. (2012). *Backstage with the knowledge boys and girls: goffman and distributed agency in an organic online community*. London: SAGE Publications. Ltd. doi: 10.4135/9781446268513 P.106.

²⁴ Gofmanis, E. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 94. lpp.

„aizkulišu teritorija ir vieta, kur aktieris var atpūsties pirms priekšnesuma sniegšanas. Tas var izpausties šķībā stājā, smēķēšanas pauzē, neformālā apģērbā ofisā [...]”.²⁵

Par dramatisko izpildījumu Gofmanis devē darbības, ar kuru palīdzību spēlētājs, komunikācijas gaitā, izrāda sevi komunikācijas partnerim, izceļot par sevi kādus konkrētus faktus, vai pielietojot noteiktas zīmes. Tas tiek darīts ar mērķi izrādīt sevi otram no sev vēlamās perspektīvas.²⁶ Kā piemēru var minēt indivīdu dramaturģiskās izpausmes sociālajos tīklos. Šī platforma lietotājam sniedz iespēju par sevi publicēt selektīvus faktus un pēc saviem ieskatiem atspoguļot sevi skatītājiem. Sociologi Katrīna Tīdenberga (*Katrin Tiidenberg*) un Edgars Gomezs Krūzs (*Edgar Gomez Cruz*) savā pētījumā par ķermeņa reprezentāciju sociālajos tīklos secinājuši, ka tie sniedz indivīdam iespēju sevi sociāli konstruēt, jo izvēle par saturu, ko publicēt un izrādīt skatītājiem ir katra paša izvēle. Līdz ar to, spēlētāji otram izrāda jau sagatavotu galaproduktu, jeb tādu sevis tēlu, kas ir atbilstošs viņa iespaidam pašam par sevi, jeb iespaidam, kādu viņš vēlas atstāt. Turklāt, sociālie tīkli sniedz interakcijas iespējas ar spēlētāja publicēto saturu, tādējādi viņš gūst tūlītēju apstiprinājumu no skatītājiem par viņa izrādīto sevis versiju.²⁷

Gofmanis norāda, ka reizēm starp izpausmi, jeb dramatisko izpildījumu, un darbību mēdz trūkt harmoniskas saskaņas: „Modele ar savu apģērbu, pozu un sejas izteiksmi ir spējīga paust izglītotu izpratni par rokās turētās grāmatas saturu, kaut gan tiem, kas piepūlas pareizi izpausties, reti kad atliek laiks lasīšanai.”²⁸ Ar dramatiskā izpildījuma un uzvedības sasaistes trūkumu saistāms arī Gofmaņa minētais idealizācijas jēdziens. Sociologs norāda, ka teātra izrādēs izpildītāji bieži veido idelizētu priekšstatu par sevi, cenšoties atspoguļot sevi labāku, nekā viņi ir patiesībā, cenšoties sevi paust kā sabiedrībā pieņemto vērtību atspoguļotāju.²⁹

Tomēr, vērtējot tendenci idealizēt priekšstatu par sevi, par problemātiskiem izvirzas tādi ētikas jēdzieni kā *pareizs* un *paties*. Lai gan atsevišķu faktu noklusēšana vai uzsvēršana uzskatāma par ierastu tendenci ikdienas komunikācijā, vērts apskatīt jautājumu vai izrādot sevi idealizētā veidā un atspoguļojot sevi kā skatītājiem patīkamu personu nezūd arī teiktā satura patiesums. Vai publiskajā telpā tiek izpausts tikai *pareizais* politikorektais viedoklis, tāds, kas saskanīgs ar sabiedrībā oficiāli pieņemtajām vērtībām un ja tā, tad kur tajā ir vieta patiesumam?

²⁵ Travers, M. (2001). *Qualitative research through case studies*. London: Sage Publications. DOI: 10.4135/9781849209724 P.53.

²⁶ Gofmanis, E. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 35.–38. lpp.

²⁷ Tiidenberg, K., Cruz, E.,G. (2015). Selfies, image and the re-making of the Body. *Body & Society*, 21(4), 77–96. DOI: 10.1177/1357034X15592465

²⁸ Gofmanis, E. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 37. lpp.

²⁹ Turpat. 38.–41. lpp.

Vācu filozofs Martins Heidegers (*Martin Heidegger*) norādījis, ka patiesība ir vērtējama kā konkrēti izteikta apgalvojuma patiesuma vērtība. Patiesums ir vērtējams saistībā ar objektu, uz ko kāds apgalvojums ir attiecināms. Viņš norāda, ka pirms indivīds var izvirzīt apgalvojumus par objektu, objektam vispirms ir jāatklājas mūsu priekšā un tikai pēc tam mēs varam izsacīt par to apgalvojumus. Jēdziens *pareizs* nav sinonīms jēdzienam *paties*, jo paties var būt tikai stāvoklis (*condition*) kādā atrodas vai neatrodas pareizs apgalvojums.³⁰ Pareizs apgalvojums vienmēr būs pareizs, bet ar to nevar apskatīt apgalvojumu „pēc būtības”. Ja šīs savstarpējās jēdzienu saistības tiek aizmirstas, vai vārdi lietoti kā sinonīmi, tad patiesība var palikt slēpta.³¹

Radot idealizētu priekšstatu par sevi, spēlētājs slēpj no skatītāja zināmus faktus, kas viņa izrādi spētu diskreditēt. Viņš arī cenšas skatītājā viest uzticību sev un sevis spēlētājam lomai, cenšoties radīt iespaidu, ka viņa spēlētā loma pieder pie svarīgākās viņa rutinizētās izrādes, ka viņa un skatītāja attiecības ir īpašas, autentiskas. Spēlētājs arī cenšas slēpt uzvestās izrādes rutinizēto raksturu, lai radītu vienreizības ilūziju, un uzsvērtu, ka šai izrādei ir unikāla nozīme.³² Kā ilustratīvu Gofmanis izmanto filozofa Viljama Džeimsa (*William James*) izteikumus: „Mēs praktiski varam teikt, ka viņam [cilvēkam. – *aut.*] ir tik daudz dažādu sociālu patību, cik daudz atšķirīgu personu grupu, kuru viedoklis viņam ir svarīgs. Katrai no šīm grupām viņš parasti atsedz citu savu pusī. [...] Mēs saviem bērniem sevi neatklājam tā, kā parādam kluba biedriem, klientiem – tā kā algotajiem darbiniekiem, saviem kungiem un darba devējiem – kā tuvākajiem draugiem.”³³

Gofmanis norāda, ka spēlētāja dramatiskajā izpildījumā ir novērojamas vairākas rutinizētas darbības, turklāt, konkrētu grupu vai šķiru locekļiem ir raksturīgi uzsvērt noteiktu rutīnas tipu.³⁴ Izrādē aktieri ir pakļauti sarežģītām kultūras konfigurācijām, kas paredz to, ka dažādas sociālas grupas sevi skatītājiem izteiks atšķirīgi. Šīs konfigurācijas paredz to kādai būtu jābūt konkrētās sociālas grupas pārstāvja uzvedībai, izskatam, piedienīgai uzvedībai, turklāt, šīs uzvedības un izskata normas indivīdam ne tikai piemīt, bet tās viņš arī konsekventi izrāda savās rutinizētajās darbībās.³⁵ Šādus uzvedības standartus Gofmanis iedalījis divās grupās. Pirmkārt tie ir „pieklājības noteikumi”, kas nosaka kā izpildītājam būtu jāizturas pret publiku, šie noteikumi un to ievērošana raksturo aktiera manieres. Otrkārt, „etiķete” nosaka

³⁰ Heidegger, M. (1996). *Being and time*. New York: State University of New York Press. P. 28.–30.

³¹ Heidegger, M. (1997). *The Question Concerning Technology*. London: Garland Publishing. P. 5.–7.

³² Gofmanis, E. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 49. lpp.

³³ Turpat. 48. lpp.

³⁴ Turpat. 37. lpp.

³⁵ Turpat.. 67.–68. lpp.

uzvedības standartus, piemēram, citu neaizvainošanu, cieņas izrādīšanu, vēlmi radīt labu iespaidu par sevi, u.c.³⁶

Sociologs arī norāda, ka ikdienas dzīvē aktieris spēj īstenot šo noteikto, sev tipisko rutīnu, pateicoties socializācijas procesam. Saskarsmē ar citiem, indivīds iemācās saskatīt to, kādi uzvedības modeļi un izpausmes veidi sabiedrībai šķiet pieņemami vai nepieņemami, un attiecīgi apgūst prasmes konfigurēt ar tiem sevis izrādīto rutīnu. Viņš arī norādījis, ka indivīdu mijiedarbības rezultātā, rutīna netiek iestudēta tādā ziņā, ka izpildītājs jau iepriekš paredz katru savu nākamās darbības soli, tomēr socializācija palīdz viņam iestrādāt noteiktus rīcības modeļus, kurus, nepieciešamības gadījumā, spēlētājs var turpmāk pielietot.³⁷

Arī vācu sociologs Jirgens Hābermāss (*Jürgen Habermas*) uzsvēris socializācijas būtisko lomu indivīdu dzīvē. Viņš norādījis, ka cilvēks piedzimstot ir *neizsargāts* bez spējām vai prasmēm sevi pasargāt vai iekļauties sabiedrībā, tomēr, tā kā cilvēks, ir sociāla būtne, viņam piemīt spēja mācīties no citiem, apgūt nepieciešamās prasmes, lai kļūtu par pilnvērtīgu publiskās sfēras pārstāvi. Bērns, viņaprāt, kļūst par personu tikai sociālās saskarsmes ceļā, kad, salīdzināšanas procesā, iemācās nošķirt sevi no citiem. Hābermāss norāda, ka cilvēks attīsta sevi caur apzinātu pieredzi un saskarsmi ar citiem socializētiem subjektiem, līdz ar to var secināt, ka mūsu uzvedības modeļi ir tieši atkarīgi no mūsu pieredzētās komunikācijas un mijiedarbības ar citiem indivīdiem.³⁸

Franču filozofs Žans Pols Sarts (*Jean-Paul Sartre*) norāda, ka otram cilvēkam (*the Other*) ir spēja mūs ietekmēt, kaut arī tas pastāv ārpus mūsu esības. Kā piemēru viņš min kauna sajūtu. Kauns ir apzināšanās – indivīds apzinās, ka kāda viņa rīcība vai uzvedības nianse otram šķitusi neadekvāta, līdz ar to viņš arī pats sevi vērtē kā objektu, ko redz otrs un izjūt kaunu par to, kādā gaismā otrs viņu ir redzējis. Bez otra cilvēka klātbūtnes izjust kaunu būtu neiespējami. Otrs ir nepieciešams, lai indivīds labāk spētu izprast kas viņš pats ir. Bez piesaistes no malas, palūkošanos uz sevi distancēti šī patības daļa indivīdam būtu apslēpta. Atklājot šo sevis daļu, cilvēks kļūst par tādu būtņi, kāds viņš nebija un nevarētu kļūt bez otra.³⁹

Socializācija ir svarīgs priekšnoteikums arī rutīnas uzturēšanā. Gofmanis norāda, ka socializācijas procesā indivīds iemācās ne vien izpausties, saskaņoti ar lomu, kādu viņš sabiedrībā ieņem, bet arī „iemācās to īstenību, kas mums kļūst īsta”.⁴⁰ Respektīvi, indivīds uzved izrādī, kurai pats tic, un uzņemas atbildību uzturēt pozīciju, ka viņš ir tas, par ko

³⁶ Turpat. 90.–92. lpp.

³⁷ Turpat. 66.–68. lpp.

³⁸ Habermas, J. (2008). *Between naturalism and religion*. Cambridge: Polity Press. P. 12.-15.

³⁹ Sartre, J. P. (1993). *Being and nothingness*. Washington: Washington Square Press. P. 222.–224.

⁴⁰ Gofmanis, E. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 66. lpp.

uzdodas. Lai par savas lomas leģitimitāti pārliecinātu arī skatītājus un saskarsmē nedarītu viņus piesardzīgus, šāda lomas konsekvence ir nepieciešama. Protams, iespējamas arī izrādes, kur šāda ticība nepastāv, tomēr šādas izrādes sabiedrībā uzskatāmas par krāpnieciskām vai nenopietnām. Godīgās izrādes uzskatāmas par neapzinātām, tādā ziņā, ka, lai gan aktieris sevi izrādod balstīties uz sev pazīstamiem rīcības modeļiem, tomēr viņa rīcība tiks uzskatīta par tiešu atbildes reakciju uz konkrēto situāciju, savukārt, negodīgās izrādēs nepieciešams rūpīgs scenārijs un aktiera kontrole par izrādīto rutīnu.⁴¹

Nākas secināt, ka pamatelementi uzrādes uzvešanā un konkrētas dramaturģijas analīzē ir izrādes priekšplāns un dramatiskais izpildījums. Caur priekšplāna elementiem aktieris izvirza skatītājiem prasības kādu atgiezenisko saiti no tiem viņš vēlas sagaidīt, kā arī sagatavo tos konkrētas rutīnas iestudējumam. Dramatiskais izpildījums, savukārt, izpaužas mijiedarbības laikā. Ar tādiem elementiem kā pasacītie vārdi, pielietotie žesti, spēlētāja rīcība, u.c., aktieris izceļ par sevi to, ko vēlas citiem atklāt centienos radīt konkrētu iespaidu par sevi, bet bieži tieksmē sevi idealizēt viņa izrādē pazūd patiesuma nosacījums. No priekšplāna un dramatiskā izpildījuma var spriest arī par to kādai sociālai grupai aktieris pieder, jo dramaturģiju ietekmē arī sarežģītas sociālās konfigurācijas.

1.3. Dramaturģijas konsekvence

Izrādes laikā aktieris ar sevis īstenoto dramaturģiju skatītājos vēlas par sevi atstāt konkrētu iespaidu. Šādam nolūkam tiek izmantoti kā priekšplāna elementi, tā arī pats dramatiskais izpildījums. Lai gan nav pilnībā iespējams kontrolēt kādu iespaidu uz otru atstās aktiera izrādītā loma, dēļ indivīdu atšķirīgajām uztveres īpatnībām, tomēr aktieris ar savu dramaturģiju var apzināti veidot citos vēlamu priekšstatu par sevi. Lai priekšstats būtu pārliecinošs, aktierim savā dramaturģijā jāievēro konsekvence.

Gofmanis norādījis, ka cilvēku patībai piemīt impulsīva daba, tomēr cilvēkam kā socializētai būtnei no šīs impulsivitātes jāatbrīvojas, uzvedot otra priekšā homogēnu izrādi. Viņš vērsis uzmanību, ka indivīdiem jābūt kontrolei pār saviem žestiem. Uz brīdi zaudējot šo kontroli, piemēram, neviļus nožāvājoties, pārsakoties, mijiedarbības laikā zaudējot kontroli pār emocijām, iespējams nejauši radīt iespaidu, ka aktieris savu publiku neciena, vai arī radīt viņos priekšstatu, ka izrāde nav īsta. Gofmanis norādījis: „Izšķirīgais te ir nevis tas, ka šīs nevilšā žesta radītās īslaicīgās situāciju definīcija būtu tik ļoti peļama, bet vienkārši tā atšķiras no oficiāli projecētās situācijas definīcijas.”⁴² Respektīvi, var rasties disonance starp esošo un

⁴¹ Turpat. 64.–68. lpp.

⁴² Turpat. 50. lpp

projicēto situācijas definīciju, līdz ar to skatītājiem var likties, ka aktieris nav pietiekami pievērsies sevis izrādītājam lomai un, ka līdz ar to, tā nav patiesa.⁴³

Tāpat Gofmanis norādījis to, ka atšķirīgu cilvēku priekšā viena un tā paša indivīda uzvedība un dramatiskais izpildījums atšķiras. Situācijās, kurās nav iespējams dažādās publikas noskirt, aktierim var rasties grūtības saglabāt konsekventu dramaturģiju. Viņam var rasties apjukums par to, kāda loma jāizrāda nākamā, līdz ar to šis apjukums var radīt grūtības pārvaldīt priekšstatu, ko viņš cenšas skatītājos radīt. Gofmanis norādījis, ka izvairīties no lomas diskreditācijas aktieris var vai nu pārveidojot savu rutinizēto dramaturģiju, lai pielāgotos jaunajiem apstākļiem, vai arī izturēties tā, it kā nekādas grūtības viņam jaunā situācijas definīcija nesagādātu.⁴⁴

Dažos aspektos skatītāji ir pretimnākoši un palīdz aktierim uzturēt konkrētu situācijas definīciju. Gofmanis norādījis, ka savstarpējā mijiedarbībā, lai veiksmīgāk to vadītu, aktieris un skatītāji ir vienojušies par zināmu opozīciju un zināmu vienprātību.⁴⁵ Vienprātība no skatītāju puses tiek īstenota situācijās, kas varētu aktierī izraisīt kaunu. Respektīvi, pilnīga atklātība aktiera un publikas priekšā nekad nav iespējama, jo katram ir kas slēpjams - kaut kas par ko viņš kaunētos, ja citi to uzzinātu. Lai ar publika nojauš, ka aktierim ir kas slēpjams, tā par šiem aspektiem neinteresējas tieši vienprātības principa dēļ – lai dramaturģija būtu iespējama.⁴⁶

Arī krāpnieciskas izrādes paļaujas uz publikas vienprātības principa, tomēr, lai gan publika apzinās, kā no tās tiek prasīts izturēties, tas nemazina to, ka publika spējīga veikt dažādus novērojumus, manīt, ka aktierim kas slēpjams. Tiklīdz skatītāji no aktiera saņems pretrunīgu informāciju par situācijas definīciju un gūs apstiprinājumu saviem novērojumiem, krāpnieka izrāde būs apdraudēta.⁴⁷

Vienprātības principa aspekti skaidri, bet visai specifiskā veidā iezīmējas arī mūsdienās aktuālajā pēcpatiesības (*post-truth*) kontekstā. Profesors Julians Birkinšovs (*Julian Birkinshaw*), runājot par „*post-truth*” apgalvo, ka „mūsdienu politiskā un ekonomiskā situācija iekļauj sevī globālo terorismu, dažādas politiskās kustības, kibernoziegumus, sociālas mēmes. Sarežģītas sistēmas indivīdiem ir grūti izprast, tādēļ tie daudz biežāk sāk paļauties uz savu intuīciju”.⁴⁸ Žurnālists Evans Deiviss (*Evan Davis*) norādījis, ka līdz ar

⁴³ Turpat. 50.–53. lpp.

⁴⁴ Turpat. 112.–114. lpp.

⁴⁵ Turpat. 184. lpp.

⁴⁶ Turpat. 62.–64. lpp.

⁴⁷ Turpat. 115.–118. lpp.

⁴⁸ Birkinshaw, J. (2017, 05.22.). The Post-Truth World - Why Have We Had Enough Of Experts? [London Business School review]. New York: Forbes. Retrived from:

cilvēku nespēju izprast globālo poli-ekonomisko situāciju, aug viņu tieksme paļauties uz „personības spēku”, faktaloģisko patiesību atstājot otrajā plānā.⁴⁹ Respektīvi, lielai daļai skatītāju (Amerikas vēlētāju) aktieru-politiķu priekšplāna elementi un viņu dramaturģiskais izpildījums tiek vērtēts augstāk kā izteiktā patiesuma nosacījums. Šajā jautājumā skatītāji vienprātības principu ievēro balstoties politiķa dramaturģijas konsekvencē un izliekas nemanām tos dramatiskā izpildījuma elementus (patiesuma nosacījumus), kas situācijas definīciju spētu sagraut.

Aplūkojot dramaturģiskās analīzes pamatelementus, nākas secināt, ka aktiera vēlamais un radītais iespaids ne vienmēr sakrīt. Aktieris var diskreditēt savu izrādi ar neviļus žestiem un rīcībām, vai arī nespēju kontrolēt dramaturģijas priekšplānu. Līdz ar to, izriet, ka sev vēlamā iespaids atstāšanā fundamentāla loma ir aktiera spējai savā dramaturģijā ievērot konsekvenci. Turklāt, publika bieži ir pretīmnākoša un centienos panākt funkcionālu vienprātību palīdz aktierim šo konsekvenci ievērot.

<https://www.forbes.com/sites/lbsbusinessstrategyreview/2017/05/22/the-post-truth-world-why-have-we-had-enough-of-experts/>

⁴⁹ Davis, E. (2017). *Post-Truth: Why We Have Reached Peak Bullshit and What We Can Do About It*. London: Little Brown Book Group. P.106.-111.

2. RITUĀLKOMUNIKĀCIJAS TEORĒTISKIE KONCEPTI

Sociologs Zigmunds Baumans (*Zygmund Bauman*) norādījis, ka rituāli ir „cikliski un estētiski izpausts komunikācijas veids, kas tiek noteiktā veidā konstruēts un tad pasniegts publikas priekšā”.⁵⁰ Pēc šīs definīcijas rituālkomunikācijas izpausmes veidus var pielīdzināt dramaturģiskās pašreprezentācijas mākslai. Arī Gofmanis norādījis, ka cenšoties idealizēt priekšstatu par sevi, aktieris „centīsies paust sabiedrībā pieņemtās vērtības” un līdz ar šo tendenci „izrādi var uzskatīt par ceromoniju, jeb sabiedrības kopējo vērtību atjaunināšanu un apliecināšanu”.⁵¹

Tomēr, ja dramaturģiskā pieeja vairāk vērsta uz izrādes priekšnesuma dramatiskā izpildījuma analīzi, tad rituālkomunikācija pievēršas rituālu kā simboliskas nozīmes nesēju un noteiktu simbolu, piemēram, vēstuļu kā kultūras kodu iemiesotāju analīzei. Lai izprastu vēstules rituālkomunikācijas ietvarā turpmākajā nodaļā aplūkoti tās pamatprincipi un elementi.

2.1. Rituālu raksturojums un iedalījums

Rituālkomunikācija sakņojas sociologa Emīla Dirkeima (*Emile Durkheim*) socioloģijas tradīcijā. 1912. gadā viņš izdevis grāmatu „*Les Formes élémentaires de la vie religieuse*”, kurā, izmantojot Austrālijas aborigēnu reliģiskās dzīves analīzi, raksturo kā dažādi objekti un totēmas, saliedē grupu un rada kolektivitātes sajūtu. Viņš norāda, ka šīs reliģiskās totēmas un objekti nav tikai materiālas lietas, bet tās nes simbolisku nozīmi, ar kuru analīzi var skaidrot noteiktas sabiedrības vērtības, uzskatu sistēmu un funkcionēšanas veidu.⁵² No vienas puses, šie objekti un materiāli ir reprezentatīva sakrālās pasaules daļa un, no otrās puses, reprezentatīvs materiāls, tie arī paši iemieso šo sakrālo nozīmi. Kā piemēru Dirkeims min valsts nacionālo karogu, kas pats par sevi ir objekts, kas reprezentē valsti, bet veienlaikus arī pats valsts simbols un nacionalitātes iemiesotājs.⁵³

Dirkeims norāda, ka „bez rituālu simboliskās mijiedarbības noteiktas sociālas jūtas ikdienā netiktu manifestētas, līdz ar to tām būtu nestabila eksistence”.⁵⁴ Viņš norāda, ka rituālu laikā indivīdi viens otru iedrošina, pamudina un solidarizējas viens ar otru, līdz ar to šajā procesā tiek radītas nozīmes, kuras pauž kādas sakrālas jūtas, piemēram, kolektivitāti, dievišķā klātbūtni, pacilātības sajūtu. Ar rituālu ciklisku atkārtotību indivīdi spēj šīs jūtas

⁵⁰ Bauman, Z. (1989). *Modernity and the Holocaust*. New York: Cornell University Press. P.262.

⁵¹ Gofmanis, E. (2001). *Sevis izrādīšana ikdienas dzīvē*. 39. lpp.

⁵² Durkheim, E. (1995). *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: The Free Press.

⁵³ Turpat. 230.-231. lpp.

⁵⁴ Turpat. 232. lpp.

atkārtot no jauna un stiprināt grupas mentālos stāvokļus. Līdz ar to grupa saliedējas, apvienojas un apliecina sevi no jauna.⁵⁵

Rituālkomunikācijas pētnieks Ēriks Rotenbūlers (*Eric Rothenbuhler*) norāda, ka rituāli ir sociāls konstrukts, kas iemiesots konkrētu notikumu, piemēram, dažādu svētku, atceres pasākumu formātā, tā arī pats process, kā kādu ikdienišķu darbību veikt un kuram piemīt ceremoniāla daba. Rituāli palīdz indivīdiem veidot kopīgas atmiņas, un ar savu realizāciju pastiprināt noteiktas sociālās lomas vai attiecības. Tie iemieso kultūras kodus un tie ietver kolektīvi strukturālas darbības, pat ja tie tiek veikti individuāli.⁵⁶ Tāpat Rotenbūlers norāda, ka rituāli ir nepieciešami sociālās kārtības uzturēšanā, jo ar to starpniecību indivīds sevi iekļauj sociālajā pasaulē.⁵⁷

Ērvings Gofmanis analizējis sociālās mijiedarbības rituālus ikdienas saskarsmē. Viņš norādījis, ka, atrodoties otra priekšā, indivīdam piemīt spēja izvēlēties konkrētus vārdus, žestus, rīcības, ar kuru palīdzību sevi reprezentēt. Viņš norādījis, ka bieži, sociālajā mijiedarbībā indivīds apzinās, ka viņu ar citiem saista noteikti pienākumi, tāpat viņš apzinās, ka tie saista viņa sarunas biedru. Šie pienākumi izpaužas etiķetes un pieklājības normu veidā – pret otru jāizturas ar cieņu, mijiedarbībai nepieciešama atbilstošai vieta, jācenšas par sevi radīt labu iespaidu.⁵⁸ Kā šādu rituālu standarta izpausmes veidus viņš min: komplimentu izteikšanu, sasveicināšanos, dažādu mazu pakalpojumu veikšanu, piemēram, durvju atvēršanu.⁵⁹

Gofmanis cikliskas, simboliskas ikdienas mijiedarbības dēvējis par rituāliem, bet atsevišķi sociologi mūsdienās nodalījuši tās rituālos un ritualizētās darbībās. Piemēram, pētnieki Rohans Kapitanijs (*Rohan Kapitanjy*) un Marks Nīlens (*Mark Nielsen*) rituālu skaidro kā ciklisku, formālu notikumu, kas iemieso simbolisku nozīmi – noteiktas grupas kultūras un normatīvās vērtības, kas veicina tās kolektīvismu un apliecina grupu kā atsevišķu vienību. Par ritualizētu darbību viņi dēvē veidu kā noteikts rituāls tiek īstenots.⁶⁰ Pēc būtības tas rituālkominikācijā kā teorētiskā pieejā izmaiņas neievieš, bet šāds nodalījums atvieglo rituālu klasifikāciju un analīzi pētījumu ietvarā.

Tāpat, mūsdienās rituālkomunikācijai tiek meklētas jaunas pieejas. Piemēram, filozofs Jakobs Šermans (*Jacob Sherman*) norādījis, ka 20. gadsimta klasiķi rituālkomunikāciju

⁵⁵ Turpat. 232.-233. lpp.

⁵⁶ Rothenbuhler, E. , W. (1998). *Ritual communication: From everyday conversation to mediated ceremony*. London: SAGE publications. P.4-13.

⁵⁷ Turpat. P.113.

⁵⁸ Goffman, E. (1967). *Interaction ritual*. New York: Pantheon Books. P.114-115.

⁵⁹ Turpat. 72.-73. lpp.

⁶⁰ Kapitanjy, R., Nielsen, R. (2016). The ritual stance and the precaution system: the role of goal-demotion and opacity in ritual and everyday actions. *Religion, Brain & Behavior*, 7(1), 27-42, DOI: 10.1080/2153599X.2016.1141792 P.28-29.

analizē kā simbolisku darbību, kuras mērķis ir manifestēt „nopietnās dzīves” vērtības – sakrālās, ģimeniskās, politiskās u.c. Viņšatzīst, ka, izmantojot šādu pieeju, pētnieki domā par rituālu (*about ritual*) un tādējādi netiek atklātas tā patiesās nozīmes. Šermans norāda, ka, tikai filozofiski mainot klasiku izveidoto rituāla konceptu un sākot domāt par rituālu no tā pozīcijām (*within ritual*), ļaujot tam transformēt savas ierastās domāšanas, izturēšanās prakses, ir iespējams izprast fenomenu no tā īstenotāja pozīcijām jeb fenomena patiesās nozīmes.⁶¹

Sociologs Ronalds Grimss (*Ronald Grimes*) norādījis, ka pētnieku vidū nepastāv vienprātība, kā precīzāk klasificēt un kategorizēt rituālus, tādēļ viņš piedāvā savu rituālu iedalījumu, aprakstot elementus, kas rituālā var būt klātesoši. Šie elementi bieži savā starpā pārklājas, un tie ir sekojoši:

1. Ritualizācija – sistemātiska, atkārtota, stilizēta darbība. Grimss norāda, ka vairums cilvēka ikdienas aktivitāšu ir balstītas atkārtotās, sistemātiskās, netiešās darbībās, kuras, vērtējot no rituālkomunikācijas pozīcijām, nemaz tik nejaušas neesot un bieži ietverot sevī nozīmīgus kultūras kodus;
2. Etiķete – konvencionalizētās indivīdu darbības, kas tiek veiktas formāli un noteiktās sociālās mijiedarbības situācijās. Tās izpaužas, piemēram, no rīta sasveicinoties vai atvadoties pamājot roku. Etiķete saistīta ar pieklājības normām un manierēm;
3. Ceremonija – apzināti un formāli rituāli, kuros parasti ir klātesoša kāda reliģiskas, militāras vai cita veida varas izpausmes. Piemērs ceromonijai ir piecelšanās kājās, kad atskan valsts nacionālā himna;
4. Maģija – noteiktu rituālu pievienotā vērtība jeb ticība, ka rituāla veicēja darbības sniegs viņam kādu labumu, piemēram, izārstēs no slimības, palīdzēs strukturēt morāli;
5. Liturģija – noteiktu rituālu pievienotā vērtība jeb vēlme no tā veikšanas just noteiktas emocijas, piemēram, dievišķā klātbūtni, vienotību ar pārējiem rituāla dalībniekiem, nacionālas jūtas, u.c. Liturģija ir iemesls kādēļ rituāli tiek veikti un atkārtoti.
6. Svētki – ekspresīvi rituāli, kas tiek veikti bez maģijas klātbūtnes. Parasti tiek īstenoti izklaides nolūkos. Šādi rituāli ir, piemēram, festivāli vai dzimšanas dienas svinības.⁶²

Grimss norādījis, ka viņš šos elementus izdalījis atsevišķi, lai parādītu, cik ļoti tie savā starpā ir sasaistīti un pat asevišķu rituālu gadījumā nepieciešami viens otram. Viņšpiebilst, ka var izdalīt, piemēram, „maģiskas ceremonijas, liturģiskas etiķetes, ritualizētus svētkus”.⁶³ Kā

⁶¹ Sherman, J. (2018). Postscript: a new ritual turn? *International Journal of Philosophy and Theology* (12.05.2018) DOI: 10.1080/21692327.2018.1474323 P.3-6.

⁶² Grimms, R., L. (2011). *Beginnings in Ritual Studies*. (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press. P.37-43.

⁶³ Turpat. 46. lpp.

piemērus sociologs norādījis Grieķijas dievu pielūgšanassvētkus, kurus var iedalīt kā svētku ceremonijas, jo tie ir ekspresīvi un ietver izklaides elementus, bet tajā pat laikā formāli manifestē reliģiju.⁶⁴

Nākas secināt, ka pētnieku nepastāv vienprātība nedz par rituālu kategorizāciju, nedz pieeju to pētniecībā, nedz arī par rituālu nozīmi – vai rituāls ir process vai procesa galaprodukts. Visbiežāk gan speciālisti abus nenodala un piedēvē vārdam „rituāls” duālu nozīmi. Tomēr pētnieki ir vienisprātis, ka rituāls ietver sevī tiešanos pēc liturģijas, cikliskumu un zināma mēra formalitāti, kā arī iemieso kultūras kodus, ar kuriem var skaidrot noteiktas grupas vērtības, uzskatus, funkcionēšanu.

3.2. Rituālu elementi

Pie rituāliem pieder gan ikdienišķās dzīves mijiedarbības, piemēram, rokasspiediens, gan arī ceremonijas, kurās iemiesotas komplicētas nozīmes un kultūras kodi. Tomēr kā ikdienišķos, tā arī komplicētos rituālos var novērot vairākus tos vienojošus un raksturojošus tehniskus elementus.

Lai spētu izprast rituālu būtību, Rotenbūlers izdalījis vairākus to raksturojošos elementus:

1. **Darbība.** Rituāls ietver sevī gan tā (kā notikuma) simbolisko nozīmi, gan arī pašu fizisko darbību, kas tiek veikta, lai rituālu īstenotu un kas šo nozīmi iemieso. Rituālos veiktās darbības ir konservatīvas un gadu gaitā mainās maz. Tas tāpēc, ka šīs darbības ir sakņotas tradīcijās – tās nav spontānas, bet balstītas uz jau izveidotiem konstruktiem. Darbība norit pēc jau iepriekš definēta scenārija, kas ietver noteiktus standartus;
2. **Cikliskums.** Rituāliem ir raksturīga atkārtotība, ne tikai uzvedības standartos, bet arī to regularitātē. Rituāli var atkārtoties vai nu noteiktos kalendārajos datumos, vai arī noteiktās situācijās;
3. **Darbības irracionalitāte.** Rituālā veiktās darbības ir ekspresīvas un estētiskas, tās nes simbolisku nozīmi, kas nevar tikt vērtētas pēc tehniskās funkcionalitātes. Darbības irracionalitātei piemīt maģija, kas var izpausties, piemēram, kā kolektīvas apziņas radīšana vai grupas iedvesmošana;
4. **Skatītāji.** Rituālās darbības uz kādu tiek vērstas – tās pasniegtas skatītāja priekšā, kurš tad arī novērtē, cik labi tas tiek veikts. Skatītāji novērtē, piemēram, rituāla dalībnieka lietoto valodu, ģērbšanās stilu, lomas konsekvenci u.c. elementus;

⁶⁴ Turpat.

5. **Kolektivitāte.** Lai gan rituāli var tikt veikti privāti, tie ir sociāli konstruēti, ietver kultūras kodus. Rituāli visbiežāk īstenoti grupās un mijiedarbībā, ir novērojamas indivīdu sociālo attiecību struktūras;
6. **Dalība rituālos.** Indivīds piedalās tajos apzināti, un viņa dalība ir brīvprātīga. Tas izpaužas ne vien izvēlē – piedalīties rituālos vai nē, bet arī izvēlē, cik lielā mērā indivīds tajos iesaistīsies;
7. **Nopietnā dzīve.** Rituāli ir nopietnās dzīves sastāvdaļa, kam piemīt sakrāla vērtība. Tomēr, kas tiek pieskaitīts nopietnajai dzīvei, variē. Katrā kultūrā sakrāls būs, kas cits;
8. **Konjunktivitāte.** Rituāli bieži ataino nevis ikdienas realitātes, bet ideālo versiju kā lietām vajadzētu būt;
9. **Simbolu efektivitāte.** Rituālos lietotie simboli (vai tie būtu vārdi, dziesmas, dejas, ikonas, vēstules) ir efektīvi. Rituāla dalībniekiem ar tajos izmantotajiem simboliem ir emocionāla sasaiste, un tie ir kā reprezentatīvs rituālu nozīmes atspoguļojums.⁶⁵

Grimss norādījis, ka rituālu elementu nodalīšana palīdz tos konceptualizēt, kā arī strukturēt rituāla izpausmes empīriskā veidā. Šo elementu klasifikācija arī sekmē rituālu kontekstu izpratni. Ja rituāliem zūd kāds no tā raksturojošajiem elementiem, piemēram, tajos izmantotā ekspresivitāte vai darbību estētiskums, tad rituālam zūd struktūra, un tas laika gaitā savu nozīmi zaudē.⁶⁶

Tāpat sociologs norāda, ka, lai gan rituāli savās izpausmēs ir konsekventi, tie gadu laikā tomēr var mainīties vai izzust. Tie var izgaist dažādu vēsturisku pārmaiņu dēļ, zaudējot savu nozīmi. Var mainīties sociālās dzīves konteksts – starp rituālos paustajām idejām un ikdienas realitāti var rasties disharmonija, līdz ar to arī noteikti rituāli tiek atmesti. Dažādu procesu, piemēram, globalizācijas dēļ, rituāli var transformēties, kā arī grupā var tikt ieviesti jauni rituāli.⁶⁷ Globalizācijai bieži tiek pielāgoti kristiešu svētki. Tas tiek darīts ar nolūku, lai arī reliģisku dzīvesveidu nepraktizējošie iedzīvotāji spētu piedalīties svētku norisēs. Rietumu rituāli, kas tiek pārnesti globālā līmenī, dažādās kultūrās un valstīs var nest dažādas nozīmes.⁶⁸

⁶⁵ Rothenbuhler, E., W. (1998). *Ritual communication: From everyday conversation to mediated ceremony*. P.7-25.

⁶⁶ Grimms, R., L. (2011). *Beginnings in Ritual Studies*. (3rd ed.). P.53.

⁶⁷ Turpat. P.52-53.

⁶⁸ Rosenmann, A., Reese, G., Cameron, J., E. (2016) *Social Identities in a Globalized World: Challenges and Opportunities for Collective Action*. Washington: Perspectives on Psychological Science 2016, Vol. 11(2) . P.204-205

Izprotot rituālu pamatelementus, to izpausmes veidi var tikt analizēti dažādos kontekstos. Jaunākie pētījumi rituālkomunikācijā saistīti ar globalizācijas procesa ieviestajām pārmaiņām rituālu izpausmēs. Pētnieki Marianna Pedersena (*Marianne Holm Pedersen*) un Mikkels Ritors (*Mikkel Rytter*) kā rituālu izpausmi pētījuši musulmaņu migrāciju Dānijas teritorijā komemorācijas dienas Ashura ietvaros.⁶⁹ Savukārt Anna Gronseta (*Anna Sigfrid Gronseth*) analizējusi musulmaņu rituālus Norvēģijas teritorijā.⁷⁰

Pēc analizētā nākas secināt, ka rituālus konstruē noteikti elementi, kā cikliskums, simbolu izmantošana, pašu rituālu simboliskā nozīme, u.c.. Šo elementu dalījums pētniecībā palīdz izprast rituālu kontekstu. Lai gan rituālu darbības ir konservatīvas un balstītas tradīcijās, tās pakļautas pārmaiņām, ko ierosina dažādi globāli procesi, vēsturiskas un sociālas izmaiņas sabiedrībā.

⁶⁹ Pedersen, H., M., Rytter, M. (2017). *Rituals of migration: an introduction. Journal of Ethnic and Migration Studies*, DOI: 10.1080/1369183X.2017.1389024

⁷⁰ Grønseth, A., S. (2017). *Migrating rituals: negotiations of belonging and otherness among Tamils in Norway. Journal of Ethnic and Migration Studies*, DOI: 10.1080/1369183X.2017.1389026

3. KORESPONDENCES LATVIJAS TERITORIJĀ LĪDZ 1918. GADAM RAKSTUROJUMS UN PIEKLĀJĪBAS NORMAS VĒSTULĒS 1909.– 1914. GADĀ

Lai labāk izprastu analizējamo vēstuļu konekstu, nepieciešams aplūkot korespondences, kā komunikācijas veida attīstību līdz 1918. gadam Latvijas teritorijā, kā arī iedziļināties pirmskara literatūrā par pieklājības normām, kas būtu jāievēro vēstuļu sastādīšanā. Kā 1912. gadā norādījis ētikas rokasgrāmatas autors Mārtiņš Ulbrihs raksta, ka „ja personīgai sadzīvei ir savi likumi, tad arī rakstītā nedrīkst būt gluži patvaļīga”.⁷¹

Vēsturiskais konteksts palīdz labāk izprast vēstuļu kā komunikācijas līdzekļa pieaugošo lomu cilvēku dzīvēs Latvijas teritorijā līdz 1918. gadam, kā arī aplūkot kara ieviestās pārmaiņas korespondences apmaiņā. Ētikas rokasgrāmatas palīdz labāk izprast I pasaules kara laikā sastādīto vēstuļu struktūru un tehniskos elementus.

3.1. Korespondences Latvijas teritorijā raksturojums līdz 1918. gadam

Laika posms no 20. gadsimta sākuma līdz I pasaules karam Latvijas teritorijā ir salīdzinoši maz pētīts. Tomēr tas ir dinamisks attīstības laiks – tiek celtas skolas, attīstas kultūras dzīve arī rūpniecība, tiek izbūvētas dzelzceļa līnijas, pateicoties kurām korespondences nosūtīšana kļūst pieejama vairumam iedzīvotāju, arī vēstuļu plūsma kļūst straujāka.⁷²

1875. gadā izdota pirmā pamācība grāmata latviešu valodā par vēstuļu sastādīšanu. Tās autors ir Raunas draudzes mācītājs Krišjānis Dzirne, grāmatas nosaukums „Ceļļa vaddons priekš grāmatu rakstīšanas”.⁷³ Šāds nosaukums skaidrojams ar to, ka līdz pat 19. gadsimta beigām vēstules dēvēja par *grāmatām*. Valodnieks Juris Alunāns kā alternatīvu piedāvāja vārdu *breve*, tomēr šis vārds tautā popularitāti neiemantoja.⁷⁴ Vēlāk viņš nāca klajā ar vārdu *vēstnīca*, tas nedaudz modificētā formā kā vārds *vēstule* iesakņojās latviešu valodā.⁷⁵

Pasta darbību Latvijas teritorijā ietekmēja I pasaules kara iesākšanās. 1915. gadā Vācu karaspēks ieņēma Kurzemes guberņas teritoriju, savukārt pārējā Latvijas teritorija bija

⁷¹ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrtna Ulbricha*. Rīga : Druk. un apg. J. A. Freijs un beedri. 39. lpp.

⁷² Bleiere, D. u.c. (2005). *Latvijas vēsture. 20. gadsimts.* (2. izd) Rīga: Jumava. 29.-98.lpp.

⁷³ Melnalksnis, A. (1933) *Lielais vēstuļnieks: ar daudziem aizrādījumiem un attiecīgiem paraugiem visādos gadījumos.* 2.lpp

⁷⁴ LU MII AILab. (b.g.). *Juris Alunāns*. Izgūts no:
<http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/literval/3lit.htm>

⁷⁵ Karulis, K. (2001). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. Rīga: Avots. 1113. lpp.

Krievijas impērijas pārvaldībā. Līdz ar to izveidojās savdabīga situācija – Vidzemes un Zemgales pasts atradās Krievijas pārziņā, kamēr pārējā teritorijā funkcionēja Vācijas pasts. Korespondences apmaiņa starp šīm abām teritorijām līdz pat 1918. gada 1. maijam tika pārtraukta.⁷⁶

1917. gada septembrī Vācijas karaspēks bija okupējis Rīgu. Pasta nodaļā oficiāli tika ieviesta cenzūra.⁷⁷ Cenzūra ir kontroles mehānisms, ar kuru kāda konkrēta politiska vara ietekmē vārda brīvību, lai neatļautu tai nevēlamu tekstuālu vēstījumu izplatību.⁷⁸ Rīgā tas izpaudās šādi: vēstules nosūtīt drīkstēja tikai tad, ka uz konverta ir norādīta sūtītāja adrese, kā arī, nododot vēstules pastam, to konverti nedrīkstēja būt aizlīmēti. Šāda situācija turpinājās līdz pat kara beigām. 1918. gada 27. decembrī visas pasta iestādes nonāca Latvijas Pagaidu valdības ziņā, kura uzsāka darbu pie vienotas sistēmas izveidošanas.⁷⁹

Balstoties izpētē nākas secināt, ka galvenais pagrieziena punkts korespondences attīstībā Latvijas teritorijā bija dzelzceļu izbūve 19. gadsimta II pusē – korespondences nosūtīšana kļuva lētāka un pieejama vairums iedzīvotāju, kā arī tās piegāde kļuva ātrāka, kas darīja informācijas apmaiņu efektīvāku. Būtiskus traucējumus korespondences plūsmā ieviesa I pasaules karš, kad Latvijas teritorijā darbojās divi pasts, kuri savā starpā nesadarbojās. Kā arī nākas secināt, ka līdz ar vēstuļu sūtīšanas pieejamību plašām ļaužu masām, tika izdotas vairākas ētikas rokasgrāmatas, kas šo komunikāciju centās organizēt.

3.2. Pieklājības normas vēstulēs 1909.–1914. gadā

Aplūkotajās ētikas rokasgrāmatās 1909.-1914. gadā raksturota vēstuļu sastādīšanas struktūra, dažādas ievērojamās pieklājības normas uzrunas formās un domu izklāstā, kā arī tādi tehniskie elementi kā vēstuļpapīra un konverta izvēle.

Vēstules sastāv no četrām secīgi izvietotām daļām – uzrunas, iesākuma teikum-a/ -iem, saturiskās daļas un nobeiguma. Uzrunas parasti sastāv no īpašības vārda, kas tiek attiecināts uz vēstuļu saņēmēju, piemēram, *mīlais, cienījamā, godājamais*, u. c. , un lietvārda vokatīvā, piemēram, *draugs, dāma, kungs*, u.c. Uzrunas formas var atšķirties atkarībā no korespondentu familiaritātes, situācijas, kā arī ieņemamā statusa sabiedrībā. Iesākuma teikumā min vēstuļu sastādīšanas ieganstu, piemēram, atvainošanos, pateicību, lūgumu, vai

⁷⁶ Eglīte, B. (1999). *Pasta grāmata*. Rīga: Nordik. 40.-43 lpp

⁷⁷ Turpat.

⁷⁸ Limane, L. (2004). *Cenzūra un cenzori latviešu grāmatniecībā līdz 1918. gadam*. Rīga: LNB Reprogrāfijas nodaļa. 13. lpp.

⁷⁹ Eglīte, B. (1999). *Pasta grāmata*. 43 lpp

arī kādu teicienu vai laipnu vārdu. Vēstuļu saturs un sarunu temati var būt dažādi. Nobeiguma daļā rakstāmi pateicības vārdi un sūtītāja iniciāļi vai paraksts.⁸⁰

Ja vēstuļu lapu vizuāli sadala trīs zonās, tad uzruna liekama pirmās lapas augšējā trešdaļā, bet to nobeidz ar izsaukuma zīmi.⁸¹ Vēstuļu adresāti jāuzrunā ar tiem pienācīgo cieņu, atsaucoties uz viņiem piederīgo titulu. Tomēr, pēc Mārtiņa Ulbriha ieteikumiem, jāizvairās kundzi uzrunāt ar viņas vīra amata titulu: „Tas vienmēr [aizvien. – *aut.*] vairāk iziet no modes. Sabiedrībā gan viņa ieņem vienādu stāvokli ar savu vīru, bet viņa amats vai tituls viņai nepieder.”⁸² Nav pieņemami arī precētu kundzi vēstulēs uzrunāt vārdā vai arī jauniepažītu dāmu uzrunāt ar vārdiem *dārgā, mīļā*.⁸³ Uzrunās atkāpes no normas pieļaujamas tikai tad, ja adresāts ir vēstuļu sastādītāja draugs vai radnieks.⁸⁴

Jau minēts, ka vēstule jāiesāk ar ievadvārdiem vai pieklājības frāzēm, tomēr galvenais elements vēstuļu struktūrā ir tās saturiskā daļa, kas prasa pārdomātu rīcību un nosvērtību no vēstuļu sastādītāja. Vēstulēs nedrīkst stāstīt *niekus* vai arī garlaikot adresātu ar viņam neinteresējošām tēmām. To nedrīkst sastādīt kādā afekta stāvoklī, jo tad pastāv iespējamība pateikt ko lieku, sabojāt attiecības.⁸⁵ Kā minēts jaunekļu pieklājīgas uzvešanās rokasgrāmatā, „kas ar spalvu uzrakstīts – pat ar cirvi nav izcērtams”.⁸⁶ Rakstot kādam, kas sabiedrībā ieņem augstāku stāvokli, vienmēr pret viņu jāizturas ar pienācīgu cieņu. Vīrietim pret sievieti vienmēr jāizturas ar cieņu, pat ja vēstuli sastāda vīrietis, kas sabiedrībā ieņem augstāku stāvokli kā viņa. Vīriešu starpā asimetriskas attiecības ir pieļaujamas.⁸⁷

Savas domas vēstulēs jāizklāsta skaidri un saprotami.⁸⁸ Nepieklājīgi skaitās tajās izmantot daudz svešvārdu, jo tas var aizvainot adresātu, kurš šos vārdus var neizprast.⁸⁹ Vēstulēs nepieciešams izvairīties no asām vārdu sadursmēm. Pirms vēstuļu rakstīšanas to sastādītājam jāizvērtē viņa un adresāta attiecību statuss un familiaritātes līmenis, un saskanīgi rakstītais tam arī jāpakārto. Tāpat jānovērtē adresāta rakstura īpatnības un dvēseles stāvoklis,

⁸⁰ [B. a.]. (1914). *Jaunekļu padomneeks: rokas grahmata jauniesieem, kuri grib tapt sabeedribā par weikleem, peeklahjigeem, eezeeniteem un patihkameem kawaleereem*. Rīga : Enerģija. 24. lpp.

⁸¹ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrina Ulbricha*. 40. lpp.

⁸² Turpat. 41. lpp.

⁸³ [B. a.]. (1913). *Nepeeklahjas : grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un weesibās*. Rīga : Isglihtība. 22. lpp.

⁸⁴ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrina Ulbricha*. 40. lpp.

⁸⁵ Turpat. 41. lpp.

⁸⁶ [B. a.]. (1914). *Jaunekļu padomneeks: rokas grahmata jauniesieem, kuri grib tapt sabeedribā par weikleem, peeklahjigeem, eezeeniteem un patihkameem kawaleereem*. 22. lpp.

⁸⁷ Turpat. 21. lpp.

⁸⁸ Turpat.

⁸⁹ [B. a.] (1910). *Nepeeklahjas : rokas grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un sarunās*. (4.drūka). Rīga : J.A. Freijs un beedri. 25. lpp.

piemēram: „Rakstot nopietniem ļaudīm, nevar lietot jokus, ko var pielaist tikai draudzīgā sarakstīšanā. Cilvēki, kuri apkrauti ar darbiem, ne labprāt lasa garās vēstules. Vēsākām personām nepieciešams ir izteikt zināmu cienību, bet skumjiem – līdzjūtību.”⁹⁰ Rakstot cilvēkiem, kuri sabiedrībā ieņem augstāku stāvokli kā vēstuļu sastādītājs, runas tonim jābūt gobijīgam un pazemīgam, rakstot līdzvērtīgiem – jāizturās ar pašcieņu –, izteiksmes ziņā jābūt vienkāršam, bet rakstot ļaudīm, kas sabiedrībā ieņem zemāku stāvokli – jābūt laipnam un lēnprātīgam.⁹¹

Parakstam vēstules beigās jābūt skaidram un salasāmam, vienkārši uzrakstītam un bez nekādiem izdaiļojumiem. No vienas puses – katra indivīda parakstam jābūt viņam raksturīgam –, bet, no otras – tāds tas nedrīkst būt uz salasāmības rēķina, jo nesalasāms paraksts uz vēstuļu saņēmēju atstāj nepatīkamu iespaidu.⁹² Neparakstītas vēstules uzskatāmas par rupju etiķetes pārkāpumu. M. Ulbrichs apgalvojis, ka „Bezparaksta vēstuli sūtīdams, tu šauj no paslēptuves ar saindētām bultām”.⁹³ Viņš raksta, ka šāds paradums ir neizglītotu un negodīgu cilvēku pazīme, jo anonīmās vēstulēs iespējams paust melus, neuzņemoties par saviem vārdiem atbildību, un šie meli var negatīvi ietekmēt vēstuļu adresātu.⁹⁴

Rakstot cilvēkiem, kuri sabiedrībā ieņem augstāku stāvokli par vēstuļu sastādītāju, pirms paraksta jāraksta tādi vārdi, kā „apliecinādams manu visdziļāko augstcienību pret jums” vai „dziļā padevībā”, rakstot līdzvērtīgiem cilvēkiem – „augstcienībā” vai „padevībā” –, bet zemākiem – „ar cienību”. Tuvākiem cilvēkiem atļauts rakstīt tādus vārdus, kā „ar sirsnīgu sveicienu”, „ar skūpstu”, „Jūsu padevīgais”, kā arī vienkārši „Tavs/ Tava”.⁹⁵

Vārdi „Tu” un „Jūs” rakstāmi ar lielo burtu. Vēstules datējums rakstāms vēstules kresajā pusē zem paraksta; tuvu draugu sarakstēs pieļaujams, ka to raksta pirmās lapas augšējā labā stūrī. Ja vēstules satura daļā ir piemirsts pasacīt ko būtisku, tad vēstulei pievieno piekto daļu, ko dēvē par *post scriptum*. Šo daļu pieraksta ar lielajiem burtiem *P. S.*, pēc katra burta liekot punktu. Šo daļu pievieno pēc paraksta, tomēr, ja vēstuļu rakstītājs kaut ko piemirsis pasacīt vēstulēs, kas tiek sastādītas sabiedrībā augstāk stāvošiem ļaudīm, šo daļu pievienot nedrīkst – šādā gadījumā vēstule ir jāpārraksta uz jauna papīra.⁹⁶

Lai uz adresātu atstātu labu iespaidu, nepieciešams ne vien pārdomāts saturiskais vēstījums, bet arī atbilstošs vēstules tehniskais noformējums. Būtisks aspekts ir vēstuļpapīra

⁹⁰ [B. a.]. (1914). *Jaunekļu padomneeks: rokas grahmata jauniesieem, kuri grib tapt sabeedribā par weikleem, peeklshjigeem, eezeeniteem un patihkameem kawaleereem*. 22. lpp

⁹¹ Turpat. 23. lpp.

⁹² Turpat.

⁹³ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrtina Ulbricha*. 42. lpp.

⁹⁴ Turpat.

⁹⁵ Turpat. 25. lpp.

⁹⁶ Turpat.

izvēle, kuram jābūt no laba materiāla. Ja vēstule sūtīta privāti, uz vēstuļpapīra nedrīkst atrasties veikala vai uzņēmuma emblēma.⁹⁷ Par sliktu vēstuļpapīru tiek uzskatītas noplēstas papīra strēmeles vai apgrieztas vēstules.⁹⁸ Lai gan vairāki autori atzinuši, ka krāsaini vēstuļpapīri „nākuši modē”, tie tomēr netiek uzskatīti par laba stila paraugu.⁹⁹ Papīrs nedrīkst būt plankumains; pienācīgi būtu izmantot baltas papīra lapas. Vēstuļpapīrs nedrīkst būt plāns. Vēstules saturs nedrīkst būt salasāms pret gaismu, neatverot konvertu, turklāt plāns papīrs līdz adresātam nonāks saburzījies. Arī vēstuļu locīšanai ir savi priekšnoteikumi, kuri nosaka, ka „Vēstuli nevar saliekt vairākas reizes, vislabāk lietot kvadrātus, kuros astotdaļ loksnes lielu papīru saloka vienreiz no augšas uz zemi, bet ceturdaļloksni vēlreiz no labās uz kreiso”.¹⁰⁰

Konvertiem jābūt no cieta materiāla un necaurredzamiem, tiem izmērā jābūt nedaudz lielākiem kā pārlocītajam vēstuļpapīram.¹⁰¹ Pieklājīgas uzvešanās rokasgrāmatā brīdināts, ka konverta vaļējo malu nekad nedrīkst aizdarīt ar mēli, jo tas esot ne vien nepiedienīgi – nosūtīt otram savas siekalas –, bet arī bīstami veselībai.¹⁰² Par rupju pieklājības normu pārkāpumu tiek uzskatīts ja uz konverta netiek uzlīmēta marka.¹⁰³ Markai jābūt novietotai konverta labajā, augšējā stūrī.¹⁰⁴ Tikpat rupji skaitās uz konverta uzrakstīt nepilnīgu adresāta adresi vai arī rakstīt to nesalasāmā rokrakstā, jo tā ne vien tiks apgrūtināts pasta darbinieku darbs, bet arī vēstules var nesasniegt galamērķi.¹⁰⁵

Pastkartes sūtīt ir pieņemami, ja adresātam pavēstāms kāds nebūtisks, īss paziņojums. Ja jāapspriež kāds privātas dabas jautājums, tas jāraksta vēstulē, citādāk tiks izrādīta necieņa pret adresātu.¹⁰⁶ Pastkartēs jāizsakās pēc iespējas lakoniskāk. Arī pārlietu bieža pastkaršu sūtīšana no ikkatra apceļotā galamērķa vai arī pastkartes ar pirmā aprīļa jokiem tiek uzskatītas par *sliktas gaumes* paraugu. Tiem, kuriem nepiemīt dzejnieka talants, ir stingri ieteikts

⁹⁷ [B. a.] (1910). *Nepeeklahjas : rokas grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un sarunās*. (4.druka). 25. lpp.

⁹⁸ [B. a.]. (1913). *Nepeeklahjas : grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un weesibās*. 22. lpp.

⁹⁹ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrtina Ulbricha*. 40. lpp.

¹⁰⁰ [B. a.]. (1914). *Jaunekļu padomneeks: rokas grahmata jauniesieem, kuri grib tapt sabeedribā par weikleem, peeklshjigeem, eezeeniteem un patihkameem kawaleereem*. 24. lpp.

¹⁰¹ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrtina Ulbricha*. 42. lpp.

¹⁰² [B. a.]. (1913). *Nepeeklahjas : grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un weesibās*. 22. lpp.

¹⁰³ [B. a.] (1910). *Nepeeklahjas : rokas grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un sarunās*. (4.druka). 25. lpp.

¹⁰⁴ [B. a.]. (1914). *Jaunekļu padomneeks: rokas grahmata jauniesieem, kuri grib tapt sabeedribā par weikleem, peeklshjigeem, eezeeniteem un patihkameem kawaleereem*. 23. lpp.

¹⁰⁵ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrtina Ulbricha*. 40. lpp.

¹⁰⁶ [B. a.] (1910). *Nepeeklahjas : rokas grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un sarunās*. (4.druka). 24. lpp.

nerakstīt uz pastkartēm pašsacerētus dzejoļus. Vēstulēs, tāpat kā pastkartēs, ieteicams izvairīties no strīpojumiem un labojumiem, rakstīšanu virs rindām, kā arī rakstīšanu malu brīvajos laukumos. Kā vēstules, tā arī pastkartes nav ieteicams ieziest ar parfīmu.¹⁰⁷ Ja nejauši nākas saņemt un izlasīt citam adresētu vēstuli, nepieciešams doties pie viņa un atvainoties. Pēc izlasīšanas sev adresētās vēstules ieteicams likvidēt sadedzinot vai arī rūpīgi glabāt citiem nepieejamā vietā.¹⁰⁸

Aplūkojot ētikas rokasgrāmatas, nākas secināt, ka dažādas pieklājības normas vēstulēs, galvenokārt, atkarīgas no vēstuļu sastādītāja un adresāta familiaritātes līmeņa, kā arī katra ieņemto stāvokli sabiedrībā. Turklāt, pieklājības normas nepieciešams ievērot ne vien tekstuālajā vēstījumā, bet arī tehniskās niansēs kā vēstuļpapīru izvēle, konverta aizlīmēšana, savu mērķi izpildījušās korespondences saglabāšana/iznīcināšanā, u.c. elementos. Vēstuļu struktūras apraksts padara šo komunikācijas veida sastādīšanu organizētāku, tomēr vairums pieklājības normu vairāk kalpo kā ietekumi iespaids atstāšanas mākslā, ne kā principiāli norādījumi, kurus nepieciešams ievērot.

¹⁰⁷ Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradījumi jauneem laudim no Mahrtina Ulbricha*. 41.–44. lpp.

¹⁰⁸ Turpat. 43. lpp.

4. VĒSTUĻU PĒTNIECĪBA SOCIĀLAJĀS ZINĀTNĒS

Pētniecībā analizējamus dokumentus var iedalīt: publiskajos un personīgajos. Pie publiskajiem iedalāmi tādi, kas radīti organizāciju kontekstā, bet pie personīgajiem tie, kas radīti ārpus tās. Lai gan vēstules nevar uzskatīt par tiešu faktu atspoguļojumu, bet drīzāk to autoru pasaules interpretāciju, tās pētniecībai ir daudz autentiskākas materiāls kā publiskie dokumenti, jo tajos izteikti atspoguļojas noteikta laika kultūra, cilvēku rīcības motivācijas kā arī domāšanas veids¹⁰⁹

Akadēmiķe Gabriela Kamicioti norādījusi, ka vēstules pētniecībā tiek analizētas no trīs perspektīvām: (1) Lingvistikas un sociovēsturiskās; (2) funkcionālās; (3) epistolāra žanra perspektīvas.¹¹⁰ Pētījuma ietvaros, šīs perspektīvas var arī viena otru papildināt/pārklāties. Lai izprastu pētījuma analīzes pakāpi turpmākajā nodaļā aplūkoti pēdējo aktuāli pētījumi vēstuļu analīzē sociālajās zinātnēs.

4.1 Vēstuļu pētniecība pasaulē

Kā jau iepriekš minēts, vēstules var tikt pētītas no 3 perspektīvām. Lingvistikas kontekstā iespējams pētīt valodas lietojumu vēsturiskā, sociokulturālā kontekstā. Ar noteiktu valodas lietojumu indivīdi vēstulēs sevi reprezentē otra priekšā, no tā iespējams aplūkot vēstuļu sastādītāja un dažādu adresātu attiecību dinamiku.¹¹¹ Funkcionālā perspektīvā pētījumi fokusējas uz to kā vēstuļu apmaiņa funkcionēja, kurš tās sastādīja, nozīmes, ko tās ģenerēja. Šajā kontekstā analizē arī tādus elementus kā izmantoto vēstuļpapīru, markas, iemeslus kādēļ vēstule tika nosūtīta, veidu kā vēstule tikusi nogādāta adresātam, u.c.¹¹² Vēstules vēstures gaitā ir bijušas pamats dažādu epistolāru žanru attīstībā. Piemēram, tās izmantotas kā formāts fikcionālu romānu rakstniecībā, tāpat izdoti vēsturiski romāni, ceļinieku vēstules. Publicētas arī dažādas ceļinieku vēstules kā morālas pašatklāsmes, u.t.t.¹¹³

¹⁰⁹ Martin, J. L. (2017) *Thinking through methods*. London: The University of Chicago Press. P. 190.

¹¹⁰ Camiciotti, G., L. (2012). Letters and Letter Writing in Early Modern Culture: An Introduction. *Journal of Early Modern Studies*, 3, 17-35, 17. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/307742338_Letters_and_Letter_Writing_in_Early_Modern_Culture_An_Introduction P.17.

¹¹¹ Turpat. P.19.-20.

¹¹² Camiciotti, G., L. (2012). Letters and Letter Writing in Early Modern Culture: An Introduction. *Journal of Early Modern Studies*, 3, 17-35, 17. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/307742338_Letters_and_Letter_Writing_in_Early_Modern_Culture_An_Introduction P.22.

¹¹³ Camiciotti, G., L. (2012). Letters and Letter Writing in Early Modern Culture: An Introduction. *Journal of Early Modern Studies*, 3, 17-35, 17. Retrieved from:

Zinātniskajās publikācijās vēstules, galvenokārt analizētas lingvistiskā un sociokulturālā kontekstā. Piemēram, akadēmiķe Lisa Kaboriča (*Lisa Kaborycha*) pētījusi¹¹⁴ itāļu sieviešu izglītības līmeni, rakstīšanas prasmes un analizējusi viņu ikdienas sociālo realitāti, balstoties 55 itāliešu sieviešu vēstulēs, kas sastādītas laika posmā no 1375. līdz 1650. gadam. I pasaules kara kontekstā nozīmīga ir grāmata „Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War”¹¹⁵, kurā analizēta cenzūras ietekme uz karavīru nosūtītajām vēstulēm, kā arī rekonstruēta karavīru ikdienas sociālā mijiedarbība

Vēstulu analīzē no funkcionālās perspektīvas var minēt akadēmiķa Terenca Duna (*Terrence Dunne*) pētījumus¹¹⁶ par sūdzību vēstulu ietekmi uz Īrijas ekonomisko attīstību 1760.-1930. gadā. Akadēmiķis Roberts Vestons (*Robert Weston*) pētījis¹¹⁷ vēstulu lomu iedzīvotāju un ārstu saziņā 17.-18. gadsimta Francijā, analīzē izmantojot vairāk kā 100 lūguma vēstulu, kuros iedzīvotāji aicinājuši ārstus ierasties pie sevis vizītē.

No epistolārā žanra perspektīvas atzinību guvusi savdabīga formāta grāmata „Letter to an unknown soldier”¹¹⁸, kuras pamatu veidojušas lasītāju iesūtītas vēstules par apceri „Ko es rakstītu I pasaules kara karavīram?”. Tāpat 2018. gadā izdota epistolāras noveles enciklopēdija¹¹⁹, kurā, balstoties dažādu dokumentu, tai skaitā vēstulu analīzē, skaidrota Eiropas vēsture, laika posmā no 15.-19. gadsimtam.

Akadēmisku pētījumu skaits, kuros kā pētījuma avots tiktu izmantotas vēstules, ir neliels. Tas daļēji skaidrojams ar to, ka oriģinālu, iepiriekš nepublicētu vēstulu arhīvs mērojams nelielā klāstā. Tomēr, vairums publicēto pētījumu ir augstas kvalitātes un autentiski saturs ziņā.

4.2. Vēstulu pētniecība Latvijā

Vēstules Latvijas akadēmiķu vidū ir maz pētītas. Pēdējā desmitgadē aktualizētas atsevišķas vēstulu kolekcijas, publicēts zinātnisku rakstu krājums, vēstules kā pētniecības

https://www.researchgate.net/publication/307742338_Letters_and_Letter_Writing_in_Early_Modern_Culture_An_Introduction P.26.-29

¹¹⁴ Kaborycha, L. (2015). *A Corresponding Renaissance: Letters Written by Italian Women, 1375-1650*. Oxford: Oxford University Press.

¹¹⁵ Declerq, C., Walker, J. (Eds.). (2016). *Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War*. London: Palgrave Macmillan.

¹¹⁶ Dunne, T. (2018). *Letters of Blood and Fire: Primitive Accumulation, Peasant Resistance, and the Making of Agency in Early Nineteenth-Century Ireland*. *Critical Historical Studies*, 5(1), 45-74. DOI: <https://doi.org/10.1086/697031>

¹¹⁷ Weston, R. (2016). *Medical Consulting by Letter in France, 1665–1789*. London: Routledge

¹¹⁸ Pullinger, K., Bartlett, N. (2014). *Letter To An Unknown Soldier: A New Kind of War Memorial*. London: William Collins.

¹¹⁹ Dunphy, G. (2018). *Encyclopedia of Early Modern History, Volume 5: Epistolary Novel*. Netherlands: Brill Publishers.

materiāls izmantotas atsevišķos, kā arī publicēti atsevišķi literatūras darbi, kuros vēstule kalpo kā epistolārā žanra elements.

2009. gadā UNESCO programmas „Pasaules atmiņa” Latvijas Nacionālajā reģistrā ir iekļautas divas vēstuļu kolekcijas: (1) Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss; (2) Raiņa un Aspazijas savstarpējā sarakste. Sibīrijā rakstīto vēstuļu kolekcija sastāv no 43 vēstulēm, kuras represētie latvieši laika posmā no 1941. līdz 1956. gadam izsūtījuši tuviniekiem, tās rakstītas uz bērza tāss.¹²⁰ 2011. gadā izdota pētnieku Agritas Ozolas un Ritvara Jansona grāmata „Sibīrijas vēstules uz bērza tāss”.¹²¹ Vēstules analizētas sociovēsturiskajā kontekstā. Raiņa un Aspazijas korespondence sastāv no 2499 vēstulēm, kuras laika posmā no 1894.-1929. gadam literāti viens otram nosūtījuši.¹²² Daļa no tām 2013. gadā publicētas, tām pievienoti *Dr. philol. Jāņa Zālīša komentāri*.¹²³ Vēstules kalpo kā abu dižgaru autobiogrāfija, tās nav zinātniski pētītas.

Par nozīmīgāko ieguldījumu vēstuļu pētnieciskajā analizē Latvijā var dēvēt 2013. gadā publicēto „Kultūras studijas” zinātnisko rakstu krājuma V sējumu „Vēstule literatūrā un kultūrā”¹²⁴. Tajā apkopoti 20 Latvijas, Lietuvas, Baltkrievijas un Krievijas pētnieku zinātniskie referāti par vēstuli kultūrā. Referātos tiek pētītas dažādas kultūras problemātikas kā ārvalstu tā arī latviešu kultūras personību korespondencē vai literālos darbos. Krājuma ietvaros analizētas tādu rakstnieku kā Džeinas Ostinas (*Jane Austin*), Gistava Flobēra (*Gustave Flaubert*), Oskara Vailda (*Oscar Wilde*), Margaritas Gūtmanes, kā arī daudzu citu autoru vēstules. Referāti ir augstas kvalitātes un analītiski.

Ir veidoti literāli darbi kā epistolārs žanrs, piemēram, 2012. gada jūnijā režisora Jāņa Streiča publicētā grāmata „1991. Tas garais cilvēkbērna gads”¹²⁵, kuras pamatā ir viņa un rakstnieka Jāņa Klīdzeja sarakstes no 1990. līdz 1992. gadam. 2017. gadā izdots rakstnieces Dainas Avotiņas literāls darbs¹²⁶ „Paliekoši uzzibsnījumi. Laikabiedru vēstules un atmiņu

¹²⁰[B.a.] (2013). *Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss*. Izgūts no: <http://www.atmina.unesco.lv/page/33>

¹²¹Zālīte, I. (Red.). (2011.09.12). *Notiks grāmatas "Sibīrijas vēstules uz bērza tāss" atvēršana*. Izgūts no: <http://nra.lv/izklaide/p-s-kultura/gramatu-apskats/61623-notiks-gramatas-sibirijas-vestules-uz-bērza-tass-atversana.htm>

¹²²[B.a.] (2010). *Raiņa un Aspazijas savstarpējā sarakste 1894.-1929*. Izgūts no: <http://www.atmina.unesco.lv/page/34>

¹²³Madžiņš, G. (Red.). (2013.25.11). *Raiņa un Aspazijas sarakste lasāma internetā*. Izgūts no: <https://www.diena.lv/raksts/kd/literatura/raina-un-aspazijas-sarakste-lasama-interneta-14034152>

¹²⁴Stašulāne, A. (Galv. red.). (2013). *Kultūras studijas. V. sējums: Vēstule literatūrā un kultūrā*. Daugavpils: Saule.

¹²⁵Streičs, J. (2012). *1991. Tas garais cilvēkbērna gads*. Rīga: Dienas Grāmata.

¹²⁶Avotiņa, D. (2017). *Paliekoši uzzibsnījumi. Laikabiedru vēstules un atmiņu kriptas*. Rīga: Zvaigzne ABC

kripatas”, kurās viņa, pamatojoties atmiņās un sev rakstītās vēstulēs konstruē dzejinieku Ojāra Vācieša un Imanta Ziedoņa naratīvus.

Latvijā pēdējo 10 gadu laikā aktualizētas atsevišķas vēstuļu kolekcijas, publicētas pāris grāmatas kā epistolārs žanrs, kā arī izdots analītisks zinātnisko rakstu krājums, kurā pētīta vēstuļu loma kultūrā. Tomēr, vēstuļu pētniecība Latvijā kopumā vērtējama kā vēl neizzināts pētniecības lauks ar plašām attīstības iespējām.

5. PĒTĪJUMA METODOLOĢIJA UN DIZAINS

Sociālajās zinātnes plaši tiek pētītas cilvēku savstarpējās attiecības, skaidroti dažādi simboli, nozīmes un vēstījumi. Sociologs Klauss Krippendorfs (*Klauss Krippendorff*) norādījis, ka viens no spēcīgākajiem simboliem, ar kuru palīdzību iespējams gūt ieskatu konkrēta laika perioda sabiedrības funkcionēšanas mehānismā un cilvēku uztverē, ir rakstītais vārds. Viņš minējis, ka laika gaitā rakstīto vārdu ietekmējušas tādas tādas zinātniskās disciplīnas kā filozofija, retorika un kriptogrāfija, kā arī citi ārējie apstākļi, kā reliģija un politiskās represijas, kas izpaudušās cenzūru veidā.¹²⁷ Kontentanalīze ir viens no veidiem kā šo konkrēto simbolu jeb rakstīto vārdu analizēt.

Ar kontentanalīzi iespējams izšķirt teksta saturiskās kategorijas to kontekstuālajā rāmējumā. Sociologs Viktors Jups (*Victor Jupp*) norādījis, ka „statistiski analizējot cik bieži konkrētas kategorijas tekstā atkārtojas un kvalitatīvi analizējot kādi ir šo kategoriju konteksti un veidojošie mehānismi, statistiskam tekstam tiek piešķirta nozīme”.¹²⁸ Lai sasniegtu darbā izvirzītos mērķus kā pētniecības metode izmantota kontentanalīze.

5.1. Kontentanalīze

Sociālo zinātņu ietvaros kontentanalīze ir visbiežāk izmantotais analīzes veids kvalitatīvajā pētniecībā. Ar tās palīdzību iespējams sistemātiski un objektīvi analizēt apjomīgas datu kopas, izšķirot šo kopu veidojošos elementu un analizēt to nozīmes. Kā kvalitatīvās kontentanalīzes datu kopas var izmantot jebkurus tekstuāla satura informācijas avotus, piemēram, „[...] intervijas vai kāda cilvēka novērošanas protokolu, [...] dienasgrāmatu, biogrāfiju [...] kāda cita autora grāmatu [...], vēstules.”¹²⁹ Kā datu kopas izmantojamas arī vizuāli un audio materiāli, kurus var pārvērst rakstveida pierakstā.¹³⁰

Izšķir kvalitatīvo un kvantitatīvo kontentanalīzi. Ar kvantitatīvās kontentanalīzes palīdzību datu kopas tiek sistemātiski iedalītas vārdos, frāzēs vai citās analīzes vienībās, kas pēc tam tiek apvienotas un tad statistiski analizētas. Minēto metodi izmanto, piemēram, lai „objektīviem parametriem raksturotu tekstuālo materiālu; lai izšķirtu datu kopas tendences;

¹²⁷ Krippendorff, K. (2013) *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Los Angeles: Sage Publications. P. 2.–3.

¹²⁸ Jupp, V. (2006). *The Sage Dictionary of Social Research Methods*. London: Sage publications. P.40

¹²⁹ Kroplijs, A., Rašcevska, M. (2010). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. (2. izd.). Rīga: RaKa. 126. lpp.

¹³⁰ Turpat.

lai salīdzinātu dažādas datu kopas savā starpā”.¹³¹ Sociologs Klauss Krippendorfs norādījis, ka kvantitatīvā kontentanalīze ir salīdzinoši objektīvs un mazāk laikietilpīgs metodoloģijas veids, kā kvalitatīvā kontentanalīze, jo atbildes uz pētniecisko jautājumu tiek rastas sistemātiskā, statistiskā, objektīvā veidā, veidā, un šī metode neprasa iedziļināšanos datu kopas saturā. Lai gan ar kvantitatīvās kontentanalīzes pielietošanu iespējams iegūt statistiski nozīmīgus datus, kas ļauj datu kopas iedalīt statistiskās kategorijās, šāds iedalījums ierobežo datu kopas izpratni sematiskā kontekstā.¹³²

Izmantojot kvalitatīvo kontentanalīzi dati tiek analizēti ar sistemātisku regularitāti, tomēr, atšķirībā no kvantitatīvās analīzes, izdalītās kategorijas tiek arī subjektīvi interpretētas. Interpretācija risinās daudzdimensionālos satura līmeņos – primārajā, kur pētnieks apraksta kategoriju primāro saturu kā tematus un datu kopu galvenās idejas, un latentajā, kur pētnieks skaidrojis šī primārā satura kontekstuālo informāciju. Pētījumā, kurā izmantota kvalitatīvā kontentanalīze tā zinātniskais stiprums atkarīgs no pētnieka kodēšanas procesa sistemātiskuma, kā arī viņa interpretācijas prasmēm.¹³³ Tā kā tekstuālai informācijai nav tikai vienas semantiskas nozīmes, tā var tikt interpretēta no dažādām perspektīvām, visas šīs perspektīvas var atbilst zinātniskajām prasībām, tomēr savā starpā krasi atšķiries. Līdz ar to arī dažādi pētījumi, kurā izmantotas vienas un tās pašas datu kopas satura un formas ziņā var atšķirties.¹³⁴

Akadēmiķu starpā nepastāv vienprātības par labu kādai no pētniecības metodēm. Sociologs Zigfrīds Kravcauers (*Siegfried Kracauer*) norādījis, ka kvantitatīvā kontentanalīze ierobežo pētījuma lauku, jo ar to iespējams iegūt vien vienpusēju, statistisku informāciju kas liedz iedziļināšanos pētāmo datu būtībā un pilnvērtīgā to analīzē.¹³⁵ Somu zinātnieku 2014. gadā publicētajā pētījumā par kvalitatīvās kontentanalīzes uzticamību, norādīts, ka pētījumi, kuros izmantota kontentanalīze bieži nav spējīga atbilst zinātniskajām prasībām, jo tā stingri atkarīga no darba autora izpratnes par pētāmo jautājumu un viņa intuitīvām darbībām pētījuma izstrādē.¹³⁶

¹³¹ Tashakkori, A., Teddlie, C. (Eds.). (2010). *Sage Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. (2nd ed.). California: Sage Publications. P. 382.

¹³² Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Los Angeles: Sage Publications. P. 88.

¹³³ Mārtinsons, K., Kamerāde, D., Kristapsone, S., Mihailovs, I., J., Sīle, V., Sīlis, V., ... Olsena, S. (2011). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: RaKa. 227. lpp.

¹³⁴ Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. P. 28

¹³⁵ Kracauer, S. (1952). *The Challenge of Qualitative Content Analysis*. *The Public Opinion Quarterly* Vol. 16, No. 4, *Special Issue on International Communications Research (Winter, 1952-1953)*, pp. 631-642

¹³⁶ Elo, S., Kaariainen, M., Kanse, O., Polkki, T., Utriainen, K., Kyngas, H. (2014). *Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness*. Londond: Sage Publications. DOI: 10.1177/2158244014522633

Tomēr, vairāki sociologi norādījuši, ka pētījumu veikšanā abas metodes ir nedalāmas. Sociologs Roberts Filips Vēbers (*Robert Philip Weber*) norādījis, ka pētījuma kvalitāte ir augstāka pētījumos, kuros kombinētas abas pieejas.¹³⁷ Klauss Krippendorfs norāda, ka pielietojot kvantitatīvā ceļā iegūtus elementus, kā, piemēram, citātus, iespējams veiksmīgāk raksturot pētījuma kontekstu un strukturēt pētījuma semantisko analīzi.¹³⁸ Arī sociologs Brūss Bergs (*Bruce Berg*) akcentējis, ka kvalitatīvā metode palīdz pētījumā prioritizēt kvantitatīvi izdalīto kategoriju relevanci, savukārt, kvantitatīvie dati palīdz pamatot kvalitatīvos datus.¹³⁹

Pastāv divi veidi kā pētnieks var nonākt līdz konkrētu tekstuālu kategoriju iegūšanai – pielietojot induktīvo vai deduktīvo pieeju. Izmantojot deduktīvo pieeju, pētnieks, balstoties teorētiskā pamatojumā, pirms pētījuma uzsākšanas izvirza dažādus kodus un kategorijas, kuras savā pētījumā vēlas analizēt, un tikai tad pievēršas datu kopas analīzei.¹⁴⁰

Tajā pētniekam pieejama konkrēta datu kopa, kuru viņš sistemātiski analizē, lai vēlāk no tās varētu izšķirt kategorijas.¹⁴¹ Pirmais solis ir datu kopas analīzes vienību noteikšana – izšķiršanās vai viņš pētījumā analizēs, piemēram, katru teikumu, frāzi, paragrāfu vai veselu dokumentu uzreiz. Kad analīzes vienības izvēlētas, pētnieks katrai no tām piešķir konkrētu kodu vai apzīmējumu. Kad visām datu kopas vienībām piešķirti kodi, pētnieks tās pēc līdzības parametriem apvieno kopējās kategorijās. No iegūtajām kategorijām tiek veikti secinājumi: „Tiek izpētītas kategoriju īpatnības un dimensijas, noteiktas attiecības starp kategorijām, atklāti kategoriju modeļi un pārbaudīts kategoriju iederīgums visā datu kopā.”¹⁴²

Lai pētījums būtu zinātniski spēcīgs, tā veicējam darba izstrādes gaitā jāievēro vairāki priekšnosacījumi. Kodēšanā jāievēro konsistence un sistemātiskums – kodu iedalīšanas kritēriji darba izstrādes gaitā nedrīkst mainīties. Kodiem, kas iedalīti konkrētā kategorijā jābūt homogēniem, tiem jāpauž līdzīgas idejas. Pētniekam darba procesa gaitā jāveido piezīmes, lai beigās, kad kategorijas ir izšķirtas un rodas kādas interpretācijas problēmas, viņam būtu iespēja atgriezties iepriekšējos pētījuma posmos un meklēt šo traucējumu iemeslu.¹⁴³

Lai rastu atbildes uz pētnieciskajiem jautājumiem, kā arī piešķirtu pētījumam objektivitāti, un izdalītajām kategorijām dziļāku semantisko analīzi, kā pētniecības metodes

¹³⁷ Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. (2nd ed.) California: Sage Publications. P.13.

¹³⁸ Krippendorff, K. (2013). *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. P.88

¹³⁹ Berg, L., B. (2009). *Qualitative research methods for the Social Sciences*. (7th ed.). Boston: Allyn&Bacon

¹⁴⁰ Martin, B., Hanington, B. (2012). *Universal Methods of Design*. P.40

¹⁴¹ Martin, B., Hanington, B. (2012). *Universal Methods of Design*. Beverly: Rockport Publishers. P.40

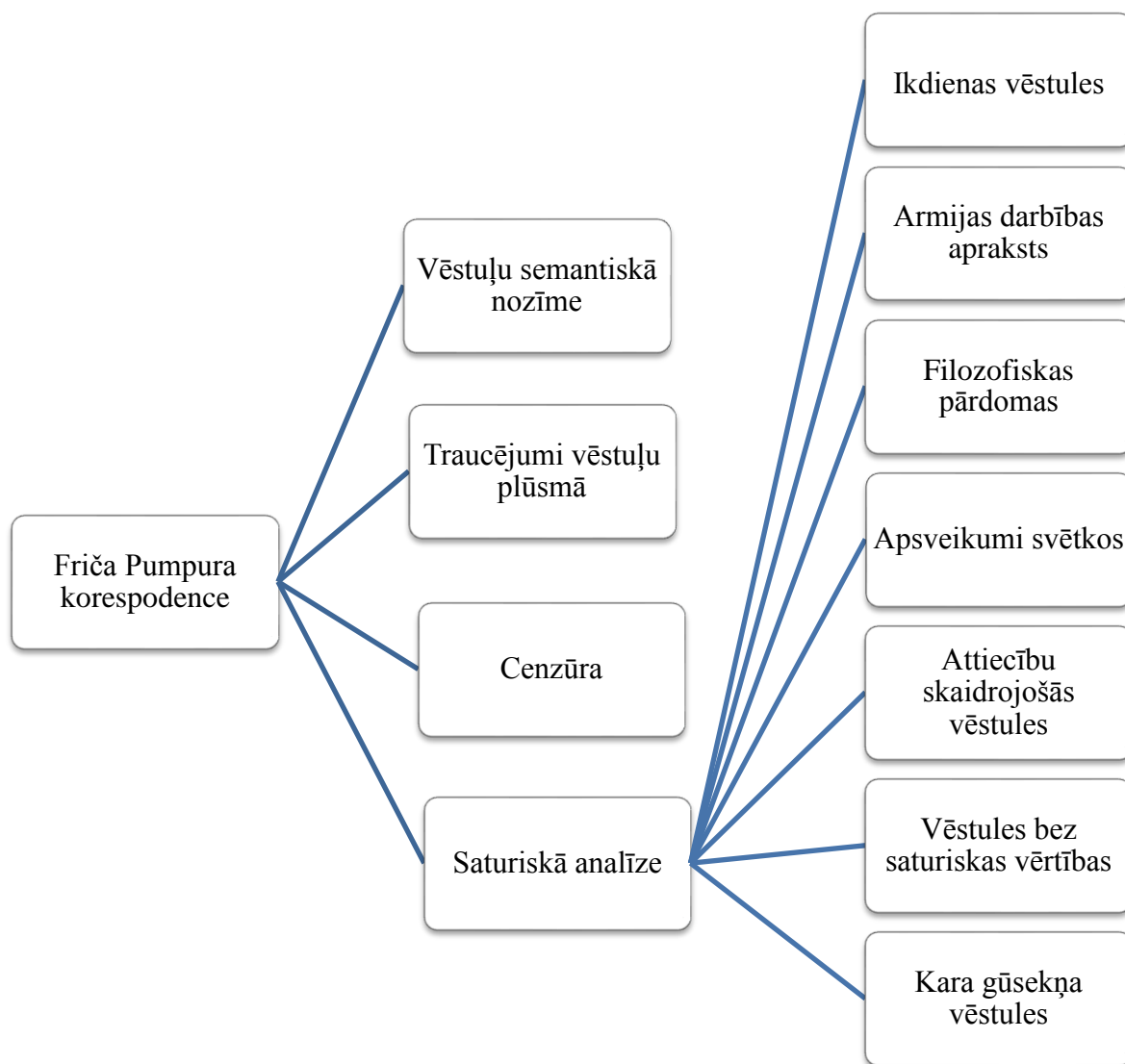
¹⁴² Mārtinsone, K., Kamerāde, D., Kristapone, S., Mihailovs, I., J., Sīle, V., Sīlis, V., ... Olsena, S. (2011). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. 229. lpp.

¹⁴³ Schreiner, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. Singapore: Sage Publications. P.166-178

darbā ir izmantotas gan kvalitatīvā gan kvantitatīvā kontentanalīze. Pētījumā analizēto vēstuļu kategoriju izveidē un noteikšanā izmantots statistisks korespondences iedalījums un to uzskaitē. Kategoriju saturiskajā analīzē izmantota kvalitatīvā kontentanalīze, ar kuras palīdzību raksturota kategoriju semantika kā primārajā tā arī latentajā līmenī. Saturiskā analīze uzsvērtā izmantojot kvantitatīvos datus, jeb citātus.

5.2. Pētījuma dizains

Darba autores arhīvā esošais Friča Pumpura korespondences skaits no 1914. līdz 1918. gadam mērāms 266 vēstulēs un 34 pastkartēs. Lai izdalītu un raksturotu korespondences saturu, izvirzītu tematiskās vadlīnijas, kā arī gūtu priekšstatu par kategoriju kontekstuālo ietvaru, darba ietvaros tika izmantota kā kvalitatīvā tā arī kvantitatīvā konentanalīze. Izmantojot induktīvo pieeju korespondencē tika izdalītas sekojošas saturiskās kategorijas: (1) ikdienas vēstules; (2) armijas darbības apraksts; (3) filozofiskas pārdomas; (4) apsveikumi svētkos; (5) attiecību skaidrojošās vēstules; (6) vēstules bez saturiskas vērtības, (7) kara gūstekņa vēstules. Lai rastu atbildes uz pētnieciskajiem jautājumiem par cenzūru izpausmi un vēstuļu kā komunikācijas lomu Friča Pumpura korespondencē deduktīvi tika izdalītas un analizētas sekojošas nodaļas: cenzūras atspoguļojums korespondencē; vēstuļu kā informācijas nesēju semantiskā loma; vēstuļu plūsmas traucējumi. Vēstuļu iedalījums tikka attēlots shematiski (sk. 5.2. att.).

5.2. att. Friča Pumpura zīmēta korespondences iedalījums kategorijās

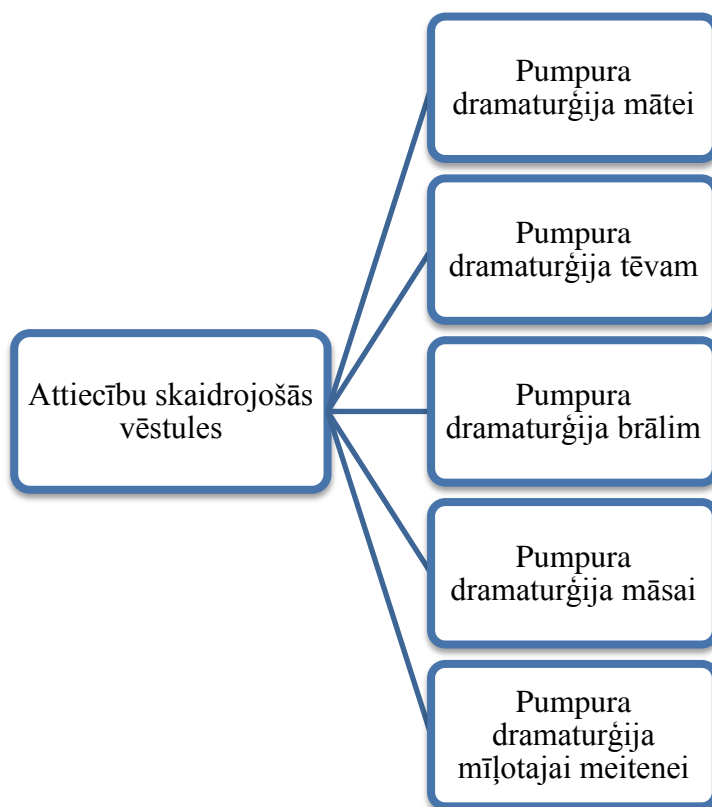
Nodaļā „Vēstuļu semantiskā nozīme” analizēts kāda bijusi vēstuļu loma Friča Pumpura sarakstēs ar tuviniekiem. Tāpat arī skaidroti cēloņi korespondences periodiskajos vēstuļu plūsmas traucējumos. Cenzūras analīze notikusi kā kvalitatīvi apkopojot Pumpura apgalvojumus par vēstuļu kontroli, tā arī vērējot pašu korespondenču formu un analizējot uz tās esošos vizuālo elementu - zīmogus, svītrojumu - nozīmi. Minētajās trīs nodaļās analīze veikta deduktīvi – vēl pirms pētījuma uzsākšanas izdalot attiecīgās kategorijas un pētījuma gaitā apkopojot šo kategoriju apstiprinošos un raksturojošos vadmotīvus.

Satura induktīvā analīzē no kopējās korespondences izalītas kategorijas, kas vēlāk sistemātiski apkopotas un analizētas. Pie ikdienas vēstulēm iedalīta tā korespondence, kurā Pumpurs atspoguļojis dažādus sadzīviskus notikumus, brīvā laika pavadīšanu un pateicības par saņemtajiem sūtījumiem tuviniekiem. Apsveikumu vēstuļu kategorijā ietilpst tā korespondence, kurā Pumpurs nosūtījis dažādus vēlējumus, uzsaukumus vai pārdomas par

svētkiem, kurus viņš atzīmējis vai kuri viņam šķituši pieminēšanas vērti. Filozofiskās pārdomas ir refleksiņas pārdomas par dzīvi, brīvību, karu un savu vietu tajā.

Pie vēstulēm bez saturiskas vērtības tika iedalītas lakoniskas vēstules, kas veidotas pēc sekojoša principa: pateicība par iepriekš saņemtām vēstulēm; 1–3 teikumi par Pumpura veselības stāvokli vai laikapstākļiem; 1–5 jautājumi par tuvinieku ikdienu, pārliecināšanās vai iepriekš sūtītās vēstules adresātus ir sasniegušas. 88% gadījumu tās rakstītas 1–4 dienas pēc garāku (3–8 lapaspušu) vēstuļu nosūtīšanas, un pilda iepriekš nosūtīto vēstuļu apsekošanas funkciju, vai arī apstiprinājuma gūšanu, ka pasta darbība nav traucēta. Līdz ar to, ka šīs vēstules viena otrai ir analogas un nepapildina kvalitatīvo pētījumu lauku, tās no tālākas kategoriju analīzes ir izslēgtas.

Attiecību skaidrojošās vēstules ir visa tā korespondence, kas veltīta savu jūtu paušanai un neskaidrību likvidēšanai ar tuviniekiem. Minētās vēstules nodalītas apakškategorijās un balstoties tajās analizēta Pumpura dramaturģija tuviniekiem. Attiecību skaidrojošā korespondence attēlota shematiski (sk. 5.3. att.).

5.3. att. Attiecību skaidrojošo vēstuļu iedalījums apakškategorijās

Dramaturģija nodalīta un analizēta katram tuviniekam atsevišķi: mātei, tēvam, brālim Paulim, māšai Emmai un mīļotajai meitenei Emmai. Tajā vērtēts Pumpura dramatiskais izpildījums konkrēto indivīdu priekšā, lomas konsekvence, kā arī priekšplāna elementi, kā

uzvedība konkrēto indivīdu priekšā un dekorācijas, jeb dažādi vizuāli un tekstuāli vēstulēs izmantotie elementi.

Balstoties kontentanalīzes pētniecības metodē, kā arī raksturotajā pētījuma dizainā turpmākajā nodaļā sekojošajā vēstuļu analīzē rastas atbildes uz izvirzītajiem pētnieciskajiem jautājumiem.

6. VĒSTUĻU ANALĪZE

Pētījums balstīts uz darba autores kolekcijā esošu vēstuļu analīzi, kuras novadpētnieks, literāts un ilglaicīgs II Puzes pamarskolas skolotājs Fricis Pumpurs nosūtījis tuviniekiem laika periodā no 1914. līdz 1918. gadam. Arhīva kolekcija mērojama ar vairāk kā 600 vēstulēm, kurā ietilpst Friča Pumpura un viņa laikabiedru savstarpējā korespondence laika posmā no 1910. līdz 1954. gadam. Pētnieciskā darba ietvaros analizētais laika periods konkretizēts līdz pirmā pasaules kara periodam. Tāpat pētnieciskajā daļā tikušas analizētas vienīgi vēstules, kuras nosūtījis Fricis Pumpurs saviem vecākiem, mātai Emmai, brālim Paulim un mīļotajai meitenei Voļai. Analizētā korespondences sastāv no 266 vēstulēm un 34 pastkartēm.

Kolekcija autores īpašumā nonākusi 2014. gadā. Minētajā laika periodā Ventspils muzejā noticis darba autores attāla radnieka rakstnieka Herberta Dorbes 120 gadu jubilejas un atceres pasākums, kurā darba autores tēvs iepazinies ar literāta un Puzes II pamaskolas pasniedzēja Friča Pumpura radnieci. Abiem literātiem esot bijušas draudzīgas attiecības, kas novērojams arī faktā, ka vēstuļu arhīvā starp abiem notikušas regulāras korespondences apmaiņas. Uzzinot par Pumpura¹⁴⁴ radnieces vēlmi no vēstulēm atbrīvoties, darba autores tēvs tās iegādājies, un tā arī šis epistolārais mantojums nonācis dzimtas īpašumā.

6.1. Vēstules kā komunikācijas līdzeklis

Korespondence, ko Fricis Pumpurs no 1914. līdz 1918. gadam nosūtījis tuviniekiem pildījusi vairākas funkcijas. Tā darbojusies kā morālā atbalsta gūšana brīžos, kad Pumpuru bija pārņēmušas drūmas priekšnojautas par savu nākotni. Vēstulēm bijusi praktiska funkcija, tās bijušas kā līdzeklis materiāla atbalsta gūšanai un savu dzīves apstākļu uzlabošanai kara dienestā. Tām bijusi arī informatīva funkcija, lai iepazīstinātu tuviniekus ar saviem uzskatiem, ikdienu un dvēseles stāvokli. Vēstules kalpojušas kā līdzeklis, lai mazinātu nedrošību par tuvinieku likteņiem un notikumiem dzimtenē. Tāpat tās bijušas veids kā Pumpurs iesaistījies tuvinieku dzīvē un centies ietekmēt dažādus viņu pieņemtos lēmumus. Vēstules darbojušās kā prestiža apliecinājums - karavīri sacentušies par to, kurš saņēmis vairāk vēstuļu. Tās bijušas arī brīvā laika aizpildīšanas līdzeklis brīžos, kad aktīvā kara darbība neesot notikusi un karavīri meklējuši veidus kā sevi izklaidēt.

1914. gadā, neilgi pēc kara iestāšanās, Pumpura dzīves uztvere bijusi sevišķi drūma. Viņš baiļojies par savu dzīvību, kā arī milzīgo nedrošības sajūtu, kas viņu pavadījusi ik dienas, nezinot ko no kara sagaidīt. Piedzīvotās kaujas un pirmie iespaidi redzot bojāgājušos

¹⁴⁴ Friča Pumpura biogrāfiju sk. pielikumā 102-104. lpp.;
Friča Pumpura portretu sk. pielikumā 105. lpp.

viņu spēcīgi ietekmējusi. Pumpurs apgalvojis, ka karā piedzīvotais viņā izraisa vienīgi šausmas, bailes un asaras, līdz ar to vienīgais veids kā viņš ikdienā varot ienest kaut mazumiņu prieka ir lasīt vēstules, kas sūtītas no dzimtenes. Viņš raksta: „Moments, kad lasu vēstules ir mans priecīgākais brīdis.”¹⁴⁵ Vēstules tiek pozicionētas kā liecības par pagātni, pagājušo dzīvi. Tās sniedz Pumpuram spēku pārciest smago kara periodu un saglabāt ticību nākotnei.

Ar vēstuļu palīdzību Pumpurs uzlabojis savus dzīves apstākļus kara dienestā, aicinot tuviniekus atbalstīt sevi ar dažādu materiālu līdzekļu palīdzību. Tuvinieki viņam sūtījuši kā finansiālus līdzekļus tā arī dažādas sadzīves preces. Viņu pūles Pumpurs dziļi novērtējis: „Tu nezini cik tās abas priekš manis bij vērtīgas, un cik jutos priecīgs, kad viņas saņēmu.”¹⁴⁶; „Nemaz Tev nevaru pateikties par Tavu atbalstu šajā grūtajā brīdī.”¹⁴⁷

Vēstulēs Pumpurs tuviniekus informējis par attiecību dinamiku ar savu jaunības dienu mīlestību. 1916. gada 20. jūlijā viņš priecājas: „Beidzot pēc ilgas gaidīšanas saņēmu ļoti daudz vēstuļu. [...] Vairāk kā puse no visām vēstulēm bija no Voļas. Sevišķi mīļas viņas oktobra vēstules...”¹⁴⁸ 27. janvārī minējis: „Šodien saņēmu vienu vēstuli no Voliņas. Gaida uz manu pārbraukšanu. [...] Saka, ka es esot un paliekot nelabojams...”¹⁴⁹ Viņš vecākiem izklāsta atsevišķas Voļas sūtīto vēstuļu detaļas kā arī atspoguļo kādu pacilātību viņā raisa šī korespondences apmaiņa.

Ar vēstuļu palīdzību karavīriem izdevies kļiedēt neziņu par tuvinieku likteņiem un dzimtenē notiekošo. Vēstulē brālim 15. februārī viņš rakstījis: „Es biju lielā neziņā par Tevi, domāju, ka nelaime uzglūnējusi, ka tik ilgi neraksti. Raksti, raksti, bet tad pēkšņi ne čiku ne grabu. Raksti atkal!”¹⁵⁰ 1915. gadā, kad vācu karaspēks iebrucis Latvijas teritorijā viņš vecākiem rakstījis: „Tagad Jūs man vairs nerakstiet un tas nav labi. Katru dienu sirds vai no ādas lec, tādēļ rakstiet biežāk. Ja ne katru dienu, tad pēc dažām dienām, ja ne garas vēstules, tad kaut vai dažas rindiņas. Tagad katra vēstule no mīļas dzimtenes ir dārga.”¹⁵¹ Viņa uztraukums pieņēmiens spēkā, līdz ar to 28. aprīlī nosūtīta vēl viena vēstule, kurā Pumpurs pauž neizpratni par ziņu trūkumu no radiniekiem: „Kas ar Jums noticis, ka nerakstiet? Gaidu ik dienas, bet no Jums nekādu ziņu! Vilciens no Ventspils uz Rīgu iet labā kārtībā, tad kādēļ

¹⁴⁵ Vecākiem, 14. oktobrī 1914

¹⁴⁶ Mātei, 4. augustā 1918

¹⁴⁷ Tēvam, 25. augustā 1918

¹⁴⁸ Tēvam, 20. jūlijā 1916

¹⁴⁹ Tēvam, 27. janvārī 1916

¹⁵⁰ Paulim, 15. februārī 1915

¹⁵¹ Vecākiem, 26. aprīlī 1915

nerakstiet? Tas ir brīnums! Varbūt esat ļoti uztraukušies, redzot kara briesmas sev pie mājām?”¹⁵²

Ar vēstuļu palīdzību Pumpurs iesaistījies tuvinieku dzīvēs, izsakot viņiem dažādus pārmetumus un pamācības kā rīkoties. Kad tēvs cietis trūkumu, Pumpurs bargi nosodījis viņa vēlmi aizņemties naudu no kāda bagāta kunga: „Tu pats zini labāk, bet vajadzētu par to nedaudz padomāt.”¹⁵³ 1915. gada 25. aprīlī viņš sniedzis praktiskus padomus vecākiem gadījumā, ja vācu karaspēks nonāksot līdz viņa dzimtajām mājām. Viņš norādījis, lai tuvinieki lieki neklīstot apkārt piemājas teritorijai, citādāk pastāvot iespēja, ka sagūstīšanas gadījumā viņi tikšot notiesāti par spiegošanu. Viņš mudinājis vecākus piemājas teritorijā izrakt dziļu bedri, kur nepieciešamības gadījumā varētu noslēpties.¹⁵⁴

Tāpat viņš iesaistījies arī brāļa un māsas likteņa lemsanā. 18. maija vēstulē tēvam viņš norādījis kādām jābūt jaunākās māsas turpmākās izglītības plāniem. „Lai viņa vasarā virsstundas ņem, lai rudenī būtu labi [runāts par iestāšanos arodskolā. – *aut.*] [...] Sūtiet uz Talsiem. [...] Ģimnāzijā viņai būs labas izredzes dzīvē, viņa mūs mājaskolotāja. Tas Jūsu pienākums – lai Emma dzīvē tiek par cilvēku.”¹⁵⁵

Brīžos, kad karaspēks nav atradies kaujās vai tām gatavojies, sevišķi ziemas periodā, Pumpurs raksta, ka karavīri mocījušies ar garlaicību, bezdarbu un pārlietu daudz brīvā laika. Vēstules kalpojušas kā līdzeklis kā šo garlaicību kļiedēt. Viņš raksta mātei: „Atrodamiem vislabākos apstākļos kādi karā ir atrodami. Darba mums nav nemaz, tādēļ laiks paiet kā nu kuram – dažs raksta vēstules, dažs lasa no mājām sūtītās grāmatas un laikrakstus, dažs priecājas, izlaidies zaļajā zālē.” Citā vēstulē viņš pat apgalvojis, ka miera periodā vēstuļu rakstīšana esot karavīru vienīgā nodarbe: „Rakstam vēstules, cita darba pašlaik nav!”¹⁵⁶

Vēstule kalpojusi ne vien kā garlaicības kļiedēšanas līdzeklis, bet arī kā prestiža apliecinājums – vairāk saņemto vēstuļu liecinājuši par lielāku karavīra popularitāti. Pumpurs rakstījis, ka bieži saņemot vairāk vēstuļu kā pārējie biedri, kas viņā izraisa gandarījumu sajūtu, bet pārējos zaļu skaudību. Viņš mudina vecākus: „Mana vēlēšanās būtu, lai arī uz priekšu tās nesaņemtu mazākā skaitā.”¹⁵⁷ Brīžos, kad saņemto vēstuļu skaits esot bijis niecīgs, viņš paudis savu neapmierinātību ar tuviniekiem: „Pēdējā laikā man daudz mazāk vēstuļu kā februārī. Kāpēc tā? Piemēram, Krūmiņam [Pumpura tuvākajam biedram dienestā. – *aut.*] nāk pa piecām vēstulēm dienā, bet man jāgaida dienas, kad saņemu vienu.”¹⁵⁸ Par korespondences

¹⁵² Vecākiem, 28. aprīlī 1915

¹⁵³ Tēvam, 4. aprīlī 1915

¹⁵⁴ Tēvam, 25. aprīlī 1915

¹⁵⁵ Tēvam, 18. maijā 1915

¹⁵⁶ Tēvam, 21. jūlijā 1915

¹⁵⁷ Vecākiem, 13. decembrī 1914

¹⁵⁸ Vecākiem, 31. martā 1915

samazināšanos viņš pauž savu vilšanos: „Mīļie, kas tad nu ar Jums noticis, ka Jūs jau man vairs nemaz nerakstiet? Gaidu un rakstu uzrakstīdams, bet atbildes nevar pasacīt neviens. [...] Šodien atkal atnācu uz sētām un domāju, gan jau nu kāda vēstulīte būs, bet viss velti, jāiet atkal tukšā atpakaļ.”¹⁵⁹

Viņš ierosinājis dažādus tematu par ko tuvinieki varētu rakstīt, lai saņemto vēstuļu skaits palielinātos: „Rakstiet plašāk par savu dzīvi, par to Jūs nemaz nerakstiet.”¹⁶⁰ Arī turpmākās vēstulēs viņš rosina: „Rakstiet plašāk par savu dzīvi. Nesakiet, ka viss pa vecam, tam es neticu.” Šo vēstuļu beigās Pumpurs bieži tuviniekiem uzdod veselu lērumu jautājumu, uz ko viņiem jāatbild un apgalvo, ka uz tiem gaidīšot atbildes vecāku nākamajās vēstulēs.

Reizēm Pumpura izteiktie rosinājumi balansējuši uz maigas agresijas robežas. No aktīvā kara dienesta Pumpurs atsvabināts sirds problēmu dēļ un kādā vēstulē mātei viņš rakstījis, ka nesaņemot ziņas no mājām viņa veselības stāvoklis pasliktinoties: „Saņēmu divas ilgi gaidītas vēstules no Tevis un māmiņas. Sirds ik dienu tiecas pēc jaunām ziņām, bet kad tas nav, tā ir dusmīga un raud. Tagad jūtos apmierināts, bet drīz tā prasīs pēc jaunām ziņām. Negribas viņu drebināt, tādēļ lūdzu rakstiet biežāk.”¹⁶¹ Kādā citā vēstulē viņš bargi pārmet vecākiem kūtumu: „Nu jau Jūs man sākat slinkot! Jau pāris nedēļas nevienu vēstuli neesmu saņēmis. Kāpēc?” Savukārt, vēl kādā viņš diskreditējis tēva aizbaidinājumus, ka viņam neesot vairs par ko rakstīt, jo viss jau esot pateikts: „Kad lasu māmiņas garo vēstuli, jūtos tik priecīgs, jo reti man tādas sūti. Tas ir tik mīli, tik patīkami. Papiņ, Tu jau arī varētu rakstīt vairāk, bet vienmēr aizbaidinies, ka nekas jauns neesot, u.t.t., u.t.t., u.t.t. Bet tagad dzimtenītē jaunumu tik daudz, ka nevarēsi aizbaidināties, ka neesot jaunumu, ar laika trūkumu – tāpat.”¹⁶²

Saziņā ar māsu Emmu un brāli Pauli, viņa kritika ir vēl skarbāka. Māsai viņš raksta: „Esi gan Tu rakstītāja. Pa septiņiem gadiem Tu man vienu vēstulīti vari atrakstīt un vai tad nu vēstuli – tikai mazu kartīti. Tomēr, paldies arī par to pašu! Tikai uz priekšu gaidīšu vairāk un biežāk. Tādēļ raksti tikai kad Tev laika, es vienmēr atbildēšu.”¹⁶³ Nākamā māsai nosūtītā vēstulē, viņš apgalvo, ka tai nav svarīga viņa dzīvība un, ka tā viņu aizmirsusi.¹⁶⁴ Par māsas kūtumu Pumpurs sūdzējies arī tēvam: „Kādēļ Emma mani tik reti „apmeklē”. Lai jau drusciņ vairāk.”¹⁶⁵

Tomēr, pēc ilgi gaidītās vēstules no māsas viņš *augstsirdīgi* apgalvo, ka viņai piedēvis, vienīgi piekrodina to no rakstīšanas vairs neatstāties: „Par to, ka Tu man tik ilgi

¹⁵⁹ Ģimenei, 24. martā 1916

¹⁶⁰ Turpat.

¹⁶¹ Tēvam, 2. februārī 1915

¹⁶² Vecākiem, 12. maijā 1915

¹⁶³ Emmai, 5. februārī 1916

¹⁶⁴ Emmai, 29. janvārī 1916

¹⁶⁵ Tēvam, 23. augustā 1916

nerakstīji gan nedusmošos, bet uz priekšu Tu man vairs tā nedari, bet kad Tev tik atliek laika, tad raksti. Par to Tev būšu pateicīgs atbildēdams uz katru Tavu vēstuli. [...] Ceru drīzumā no Tevis sagaidīt garāku atbildi, t. i., aprakstu par Jūsu tagadējo dzīvi, par Papu, Pauli un sevi... par katru atsevišķi un labi daudz...”¹⁶⁶

6.2. Traucējumi korespondences plūsmā

Korespondences plūsmā periodiski vērojami ilglaicīgāki vai īslaicīgāki pārrāvumi. Piemēram, no 1915. gada 22. jūnija līdz 1916. gada 4. janvārim nav saglabājusies neviena pastkarte vai vēstule, ko Fricis Pumpurs sūtījis tuviniekiem, arī no 1917. gada 28. marta līdz 1918. gada 15. maijam korespondencē vērojama analoga situācija. Vēstuļu plūsma bijusi mainīga rakstura arī kalendārā gada ietvaros. Piemēram, 1915. gadā 80% korespondences nosūtīta no janvāra līdz jūnija mēnesim, savukārt, atlikušajos mēnešos nosūtīto vēstuļu klāsts bijis krietni mazāks. Mainīgā korespondences plūsma skaidrojama ar vairākiem apstākļiem – rakstītāju kūtrumu, karaspēka lokācijas maiņu, pasta darbības traucējumiem, vācu militārās darbības Latvijas teritorijā.

Korespondences neregularitātē Pumpurs bieži vainojis adresātu kūtrumu: „Šodien ņemšos Jūs drusku sabārt, ka Jūs man pāris dienas atkal nerakstiet. Es jau arī reizēm esmu diezgan pakūtrs, tā kā tā vaina man ir tīri labi pazīstama.”¹⁶⁷ Pumpurs minējis, ka vēstuļu trūkuma gadījumā jūtas izolēts no mājiniņu dzīves. 4. janvārī viņš raksta tēvam: „Tagad jau ilgu laiku neesmu saņēmis no Tevis, arī citiem, ziņas. Nemaz vairs nezinu kā Tev klājas.”¹⁶⁸ Pat ja vēstules sūtītas, pēc Pumpura ieskatiem, pienācīgā apjomā, tik un tā viņš apgalvojis, ka korespondences sistemātiskumā vēl iespējami uzlabojumi: „Tu raksti diezgan bieži, bet par daudz jau nav un nevar būt runa. Nekas jau nekaitētu ja Tu rakstītu biežāk.”¹⁶⁹ Kad korespondences skaits esot bijis apmierinošs, viņš paudis par to savu prieku: „Pēdējā laikā jau nu es saņemu Jūsu vēstules biežāk nekā līdz tam, kad tiku Jums par to rakstījis, kādi apstākļi bij izgadījušies ceļā nav zināms.”¹⁷⁰ 18. jūnijā viņš raksta: „Pēdējā laikā saņemu diezgan daudz vēstuļu un ja nav vēstules, tad ir laikraksti no Sašas.”¹⁷¹

Brīžos, kad karaspēks devies uz jaunu nometnes vietu, Pumpurs stāstījis, ka korespondencē gaidāmi pārrāvumi: „Rīt dodamies ceļā, tādēļ nevarēšu Jums sūtīt vēstules tik

¹⁶⁶ Emmai, 4. augustā 1916

¹⁶⁷ Ģimenei, 22. jūnijā 1916

¹⁶⁸ Tēvam, 4. janvārī 1916

¹⁶⁹ Tēvam, 18. jūlijā 1916

¹⁷⁰ Emmai, 11. aprīlī 1916

¹⁷¹ Tēvam, 18. jūnijā 1916

ilgi, kamēr viss nokārtosies.”¹⁷² Kāda pārceļojuma laikā Fricis rakstījis tēvam, ka viņa karaspēks atrodas konstantā virzībā uz nākošo galamērķi, līdz ar to arī pasta nosūtīšana esot problemātiska. Viņš skaidri nav zinājis savu atrašanās vietu, tomēr rakstījis, ka „atrodies biežā mežā” un katru dienu „nostaigājot neiedomājamu ceļa gabalu”. Viņš norādījis, ka karaspēks visu dienu atrodies ceļā un tikai vēlos vakaros sanākot laiks rakstīšanai, tomēr vairums karavīru šo laiku labprātāk velta miegam.¹⁷³ Pēc kāda gara pāceļojuma viņš rakstījis: „Redziet nu cik ilgi Jums nerakstīju no sevis nevienas vēstules. Apstākļi bij tik nelabvēlīgi, ka tas nekādā ziņā nebija iespējams.”¹⁷⁴

Pirms parbraucieniem Pumpurs centies brīdināt vecākus, lai tie neuztrauktos gadījumā ja nesaņemšot no viņa kādu laiku vēstules: „Es domāju, ka drīzi no šejienes aizbrauksim, tādēļ gadījumā ja no manis vēstules nesaņemsi, tad ziniet kāpēc!”¹⁷⁵ Arī vēlāk viņš teicis: : „Ja Tu kādu laiku no manis nesaņemsi vēstules, tad tikai neuztraucies, jo es būšu varbūt ilgāku laiku ceļā, tā ka nevarēšu Tev kārtīgi atbildēt. Gan jau es censtīšos piestātņu kastēs pa rindiņai iemest, bet ja tas neaizies, jeb Tev būs jāpiemaksā, tad es nezinu...”¹⁷⁶

Saistībā ar haotisko pasta darbību karaspēka lokācijas maiņas laikā, gadījās arī, ka vairākas vēstules pasta kantorī tikušas iznīcinātas: „Pasts līdz manīm nāk ar lielu novēlošanos. [...] Nesen dabūju zināt, ka man uz pulka adresētas četras vēstules, bet tās turpat uz vietas sadedzinātas [...] jo nav bijis kam nodod.”¹⁷⁷ Arī 1916. gada 21. februārī Pumpurs nācis klajā ar savdabīgu paziņojumu, ka uz armiju vairs nedrīkstēšot sūtīt pastkartes.¹⁷⁸

Pumpurs norādījis, ka pasts ne vienmēr lokalizēts tur, kur novietota viņa armijas pulka daļa. Piemēram, 31. oktobrī tas atradies citā pilsētā, uz kuriem periodiski devies kāds no karavīru vidus, lai vēstules saņemtu.¹⁷⁹ Viņš paudis gandarījumu par reizēm, kad vēstules tomēr atnākušas: „Nupat vakarā atnāca pasts – tik ilgi gaidītais pasts. [...] Ar lielu steigu devos kancelejā un sāku cik spēdams drīz saņemt manim sūtītās vēstules. Bij liels maiss, tā ka pēc diezgan ilga laika tiku galā.”¹⁸⁰ Arī ja gaidāmas kādas cīņas pasta ierēdņi esot bijuši tie, kuri no cīņas vietas esot devušies projām pirmie. Pirms gaidāmas kaujas viņš rakstījis: „pasts ir pametis armijas daļu, līdz ar to, vēstuļu sūtīšana turpmāk būšot apgrūtināta.”¹⁸¹

¹⁷² Vecākiem, 22. jūnijs 1915

¹⁷³ Tēvam, 1. augusts 1915

¹⁷⁴ Vecākiem, 15. novembrī 1914

¹⁷⁵ Tēvam, Emmai, 3. janvārī 1916

¹⁷⁶ Tēvam, 3. oktobrī 1916

¹⁷⁷ Tēvam, 25. augustā 1914

¹⁷⁸ Tēvam, 21. februārī 1916

¹⁷⁹ Vecākiem, 31. oktobrī

¹⁸⁰ Vecākiem, 21. oktobrī

¹⁸¹ Turpat.

Brīžos, kad pasts atradies tajā pat pilsētā kur Pumpurs, viņš paudis gandarījumu par šo faktu un apgalvojis, ka korespondences regularitātē līdz ar to problēmas nav gaidāmas: „Korpusa štābs no mums tagad atrodas tikai nedaudz tālāk, turpat atrodas arī mūsu pasts, tādēļ vēstuļu satiksme [sūtīšana un saņemšana. – *aut.*] ies kārtīgi.”¹⁸²

Korespondences pārtraukumus izraisījusi arī vācu karaspēka darbība Latvijas teritorijā. 1915. gada maijā Pumpurs rakstījis, ka viņam tapis zināms, ka vācu karaspēks iebrucis Liepājā, un grasoties tālāk virzīties uz Kuldīgas un Ventspils pusi. Viņš arī sūdzējies, ka viņam nosūtītajās latviešu avīzēs rakstīts, ka vilciens maršrutā Ventspils – Rīga vēl kursējot, tomēr viņš nesaņemot nekādu ziņu no Spāres, kamēr vēstules no Rīgas viņu sasniedzot regulāri.¹⁸³ Tā kā Pumpuram nebija iespējas pārliicināties par pārtrauktās saziņas no Spāres cēloņiem, neziņa un jautājumi kādēļ viņam no dzimtajām mājām netiek rakstīts, pavada arī turpmākās viņa rakstītās vēstules maijā un jūnijā. Līdz ar pārtraukto saziņu, turpmāk 1915. gadā vēstules un pastkartes adresētas vienīgi uz Rīgu.

Periodiski Pumpurs sūdzējies par pasta slikto darbību, kaut arī racionālus iemeslus tam nav atradis: „Mūsu pasts palicis pavisam nabags, brauc gan ikdienas, bet vēstules kā nav tā nav...”¹⁸⁴; „Varbūt drīzumā sāks darboties sliktais pasts, nekā no Jums nesaņemu!”¹⁸⁵; „Pastas palicis tik ietiepīgs, ka triju dienu laikā nevienas vēstulītes nedod.”¹⁸⁶ Viņš rakstījis, ka kvēli gaidot korespondenci no dzimtenes, tomēr tā nenākot: „Vakar biju štābā, tur nostāvēju līdz vēlai naktij gaidīdams pastu. Galu galā arī sagaidīju, bet man nebija adresēta neviena vēstulīte.”¹⁸⁷ 1915. gada 22. augusta vēstulē tēvam Pumpurs sūdzas, ka vēstules neesot saņēmis jau mēnesi: „Esmu ļoti noskumis, jo mums vēstules nāk tikai vienreiz mēnesī un tad jau visas vēstulē paustās ziņas ir novecojušās, bet svaigās mēs saņemt nevaram.” Viņš arī sūdzējies, ka vienīgās vēstules, kuras viņš saņemot ir datētas ar jūlija vidu un beigām.¹⁸⁸

Saistībā ar vēstuļu nosūtīšanas problemātiku, būtisku lomu vēstuļu saturā ieņem uzskaites par iepriekš saņemtajām vēstulēm un to datējumu. Tas tiek darīts ar mērķi informēt adresātu uz kādām viņa iepriekš sūtītām vēstulēm tiek sniegtas atbildes un kāds informācijas saturs līdz adresātam ir nonācis. Piemēram, 1915. gada augustā viņš tēvam raksta: „Saņēmu divas kartītes – abas no Tevis. Vienu no 1. augusta, otru no 3. augusta.”¹⁸⁹ Nedaudz vēlāk: „No Jums kādu laiku neesmu saņēmis nekādas ziņas, jo pasts nenāk, tāpat arī nezinu vai Jūs

¹⁸² Tuviniekiem, 1915. gada 5. janvāris

¹⁸³ Vecākiem, 1915. gada 8. maijs

¹⁸⁴ Tēvam, 4. janvārī 1916

¹⁸⁵ Tēvam, 25. septembrī 1915

¹⁸⁶ Tēvam un Emmaī, 16. maijā 1916

¹⁸⁷ Tēvam, 26. jūlijā 1915

¹⁸⁸ Tēvam, 22. augustā 1915

¹⁸⁹ Turpat.

būsiet saņēmuši no manis.”¹⁹⁰ Bet 10. jūnijā mātei: „Tavu vēstuli no 22. maija saņēmu šodien, par ko no sirds pateicos.”¹⁹¹ Decembrī viņš paziņojis, ka pasts sācis darboties apmierinoši: „Lielu lielais paldies par svētku sūtījumu, ko saņēmu. Tas pienāca tik ātri, jo tagad pasts ir pilnīgā kārtībā.”¹⁹²

Ļoti slikta korespondences plūsma vērojama 1918. gadā, laika periodā, kad Pumpurs atradies apcietinājumā. 12. maijā no Hammeršteinas lēģera viņš raksta: „Ar nepanesamām ilgām gaidu no Jums atbildi, bet nekā nevaru sagaidīt. Esmu Jums rakstījis jau vairākas kartītes, vai vēl neesat saņēmuši? Rakstiet lūdzami drīz kā Jums katram klājas, īpaši Tev, Papiņ un mīļā Māmulīt.”¹⁹³

26. maijā viņš apgalvo, ka tuvinieku vēstules līdz viņam nenonāk: „Sen jau no Jums gaidu kādas rindiņas, bet ar grūtu sirdi palieku nekā nesagaidījis. No sirds es priecātos ja man izdotos kaut vārdiņa no Jums dzirdēt.”¹⁹⁴ 28. maijā, viņš izsaka lūgumu: „Vai Jūs manu kartiņu saņēmt? Ļoti gaidu no Jums atbildes. Tā gribētos zināt kādu vārdiņu no Jums, mani mīlīši. Lūdzu ļoti – rakstat.”¹⁹⁵ Šajā pat dienā viņš izsūtījis vēl vienu kartiņu ar analogu saturu: „Vai Jūs manu kartiņu saņēmt? Gaidu no Jums kādas rindiņas. Lūdzu rakstiet. [...] Ilgi gadi pagājuši kopš par mājām neko nezinu, rāpar par Tevi – dārgā, mīļā Māmiņa.”¹⁹⁶ 5. jūnijā viņš rosina vecākus sūtīt vēstules tiklīdz tie saņēmuši viņa nosūtītās.¹⁹⁷

25. jūnijā Pumpurs ir pārvests uz Mīnhenes kara gūstekņu nometni. Arī tur korespondences plūsmā nav vērojami uzlabojumi. Korespondence tāpat kā iepriekš ir vienpusēja, jo vēstules no mājām viņš nav saņēmis: „Gaidu no Jums kādas ziņas, bet nekad nevaru sagaidīt. Neziņa par Jums mocos dienām un naktīm, bet apmierinājums kā nenāk tā nenāk. Rakstiet, rakstiet drīz!”¹⁹⁸ Viņš izmisīgi lūdz tēvu pēc kādas rindiņas no viņa: „Tik raksti un saki citiem lai raksta, neizsakāmi gaidu.”¹⁹⁹ Tāpat arī māti: „Raksti, māmiņ, ļoti ilgojos pēc Tavām rindiņām.”²⁰⁰ 7. augustā viņš paziņo, ka, atrodoties gūstā, vēl nav saņēmis nevienu vēstuli no tuviniekiem.²⁰¹

Neraugoties uz šo faktu, viņa apņēmība rakstīt un sagaidīt kādu vēsti no viņiem nemazinās. 18. septembrī, pēc piecu mēnešu gaidīšanas viņš paziņo, ka līdz viņam beidzot

¹⁹⁰ Vecākiem, 25. augustā 1915

¹⁹¹ Mātei, 10. jūnijā 1914

¹⁹² Vecākiem, 17. decembrī 1914

¹⁹³ Vecākiem, 12. maijā 1918

¹⁹⁴ Vecākiem, 26. maijā 1918

¹⁹⁵ Vecākiem, 28. maijā 1918, #1

¹⁹⁶ Vecākiem, 28. maijā 1918, #2

¹⁹⁷ Vecākiem, 5. jūnijā 1918

¹⁹⁸ Vecākiem, 25. jūnijā 1918

¹⁹⁹ Tēvam, 19. augustā 1918

²⁰⁰ Mātei, 4. augustā 1918

²⁰¹ Vecākiem, 7. augustā 1918

nonākušas tuvinieku rakstītās vēstules: „Paziņoju, ka pēc ilgas gaidīšanas beidzot saņēmu 9 kartītes. 7 no mājām un 2 no Krūmiņiem”²⁰² Savdabīgi, bet, lai gan vēstules Pumpuru sasniegušas vienīgi septembrī, dažādi tuvinieku sūtītie pārtikas produkti, naudas sūtījumi un sadzīves preces viņam pienākušas jau sākot ar jūnija mēnesi.

Līdz ar to vērtējams, ka korespondences plūsma vissliktākā esot bijusi laika periodā, ko Pumpurs pavadījis apcietinājumā. Viņš vairākus mēnešus izmisīgi sūtījis tuviniekiem vēstules, kaut arī pretī nav saņēmis nevienu. Armijas periodā vislielākos traucējumus pasta darbībā iztraucējusi tieši armijas lokācijas maiņa, kuras laikā pasts karaspēku pametis. Savukārt, vācu karaspēka darbība Latvijas teritorijā visu 1915. gadu liegusi Pumpuram saņemt vēstules no dzimtās Spāres.

6.3. Cenzūra

Par faktu, ka vēstules kā armijas dienestā, tā arī ieslodzījumā kara gūstekņu nometnē, tika cenzētas var pārliecināties kā dažādos vizuālos pierādījumos, attiecīgos zīmogos uz korespondences un veiktos svītrojumos, tā arī Pumpura paša vēstījumos par *dzirdēto* no priekšniecības. Armijas dienestā attiecīgās vizuālās pazīmes var novērot galvenokārt uz pastkartēm, kamēr kara gūstekņa nometnē pārbaudīta tika visa izsūtītā korespondence.

Armijā īpaši stingri korespondence tika kontrolēta 1914. gadā, sevišķi vasaras mēnešos pirmā pasaules kara iesākšanās laikā. 1914. gada 17. jūlijā Pumpurs vecākiem raksta: „Šobrīd ļoti stipri kontrolē vēstules, tādēļ nezinu vai Jūs arī šo saņemsiet.”²⁰³ Viņš izvairīgi piemin arī kara ieganstus. Par atentātu pret Austroungārijas erhercogu Franci Ferdinandu viņš raksta: „Austrijas prinča nāves dēļ Serbijai pieteikts karš.”²⁰⁴

Vērtējot izsūtītās pastkartes jūlija, augusta un septembra mēnešos, nākas secināt, ka cenzūrai pakļautas bijušas vien atsevišķas. Uz attiecīgajām pastkartēm (skatīt 6.1. att.) adresātu pusē izvietots simbols „X”, kā arī uzspiests zīmogs ar uzrakstu „Вскрыто военной цензурой”, kas liecina, ka vēstule izturējusi militāro cenzūru. Uz pastkartēm, kuras cenzūrai nav tikušas pakļautas, šie divi elementi nav novērojami.

²⁰² Vecākiem, 18. septembrī 1918

²⁰³ Ģimenei, 17. jūlijā 1914

²⁰⁴ Turpat.

6.1. att. Cenzūras marķējumi uz F. Pumpura nosūtīto pastkarti ģimenei 02.08.1914

Konkrētās vēstules saturs cenzūras kontekstā ir visai pretrunīgi vērtējams. Pumpurs vēstulēs visai klaji apraksta savas bailes un pēdējo laiku notikumus. Viņš raksta, ka ir uztraucies, ka vācu karaspēks drīzumā, iespējams, ienāksot Spāres teritorijā, jo Palanga un Liepāja jau esot zaudēta. Tāpat viņš apraksta pirmajās kaujās redzēto – ievainotos, līķu kaudzes ceļmalā, u. c. elementus. Viņš raksta, ka viņu pulkā esot ļoti daudz kritušo: „Mūsu pulkā pēc kaujas palikusi viena trešdaļa.”²⁰⁵

Tā paša gada decembrī Pumpurs ironiski uzjautrinājies par tēva raizēm, ka viņa sūtītās vēstules līdz dēlam nenonāksot, norādot, ka to saturs neesot tik būtisks, lai uztrauktu vadību: „Tu, papiņ, domā it kā Tavas vēstules varētu tikt izmestas no maisa [neizturētu cenzūru. – aut.], kādēļ Tu tik ļauni vari domāt: vai tāpēc, ka man labdienas sūti?”²⁰⁶ Viņš norāda, ka karavīriem sūtīto vēstuļu esot pārlietu daudz, lai tās visas būtu iespējams kontrolēt: „Man šķiet, ka vēstules nebūt netiek caurlūkotas, jo viņu ir milzums, kur nu vēl skaitīt sveicienus un domāt par skūpstiem. Raksti, tikai raksti, gan jau saņemšu visas.”²⁰⁷ Pumpurs apgalvo, ka līdz viņa armijas daļai vēstules pienākot ievietotas apjomīgos maisos, kurus pasta darboņi iespējami ātri cenšas izdalīt adresātiem.²⁰⁸ 1915. gada 1. jāvārī viņš rakstījis tēvam, ka vēstules tagad „var droši sūtīt, jo tās vairs nepārbauda”.²⁰⁹

Par vājo vēstuļu kontroli liecina arī 1914. gada 31. oktobrī izsūtītā vēstule. Pumpurs tajā aprakstījis sava štāba funkcionālo darbību: „Katrā štāba stacijā atrodas 3 cilvēki, viens

²⁰⁵ Ģimenei, 2. augustā 1914

²⁰⁶ Tēvam, 8. decembrī 1914

²⁰⁷ Turpat.

²⁰⁸ Tēvam, 21. oktobrī 1914

²⁰⁹ Tēvam, 1. janvārī 1915

dežūrē, bet divi pārējie iet labot līniju ja ir tāda nepieciešamība.”²¹⁰, kā arī shematiski attēlojis (skat. 6.2. att.) štāba atrašanās vietu, kā arī līnijas un pozīcijas novietojumu.²¹¹

6.2. att. Štāba novietojuma shematisks attēlojums vēstulē ģimenei 31.10.1914

Neskatoties uz šādām, šķietami pārdrošām rīcībām, Pumpurs tomēr atzīstas, ka eksistē arī temati par kuriem aizliegts runāt. 1915. gada vēstulē vecākiem viņš taujā, lai tie atklātu viņam kāds ir militārais stāvoklis dzimtenē: „Rakstiet vairāk par saviem apstākļiem. Jeb tas nav brīvi...? Ja arī tā, tad rakstiet, lai drusku saprot. Vēstules, ja ir iespējams, sūtiet caur Talsiem.”²¹² Savukārt, 6. maijā vēstulē vecākiem viņš apgalvojis, ka „ne jau visu drīkst rakstīt.”²¹³

Tēma, par kuru nav ticis rakstīts un par ko nezinā no vadības puses turēti paši karavīri, ir plānotie armijas lokācijas punkti. Ikreiz pirms gatavošanās doties uz jaunu vietu, Pumpurs paziņojis, ka galamērķis viņam zināms vienīgi „*baumu līmenī*”. Viņš raksta: „Kur mūs tagad vedīs – nezin neviens, ja kāds no augstiem kungiem to zin, tad to tur klusu, ka pat blusa no tā ko nedzird. Tagad traki laiki, ka mēle jātur zināmā garumā un jāvelk priekša siksnā, kuru pārraujot var iznākt ļaunas sekas, ka pat domāt par to nedrīkst.”²¹⁴ Šaubas nākošo iespējamo armijas lokācijas punktu Pumpurs izsaka 1915. gada 31. oktobra vēstulē vecākiem: „Nav zināms kur mēs dosimies, bet runā, ka uz Austrumprūsiju, kur vāci trenkājot krievus. Cik baumām pamata nav zināms, bet viegli tik un tā nebūs.”²¹⁵

Kad Pumpurs atradies apcietinājumā kara gūstekņu nometnē, viņa sūtītās vēstules pakļautas izteiktai kontrolei. Vēstuļu struktūra ir veidota tā, ka tās rakstītais teksts netiek ievietots konvertā un aizzīmogots. Vēstules rakstītas uz garām papīra loksnēm (skat. 6.3. att.), kas vēlāk pārlocītas tā, lai pildītu arī konverta funkciju, līdz ar to tās ir viegli atveramas un pārlasāmas.

²¹⁰ Ģimenei 31. oktobrī 1914

²¹¹ Turpat.

²¹² Vecākiem, 28. martā 1915

²¹³ Vecākiem, 6. maijā 1915

²¹⁴ Vecākiem, 21 jūnijā 1915

²¹⁵ Tuviniekiem, 31. janvārī 1915

6.3. att. Kara noziedziniķu noimetnē rakstīta vēstule vecākiem, neatvērtā un atvērtā formā, 27.09.1918

Minētā vēstulē, tāpat kā atsevišķas citas no gūstekņu noimetnes sūtītās vēstules un pastkartes, rakstīta krievu valodā. Tas, visticamāk, darīts, lai vēstules saturu būtu vieglāk izlasīt to satura pārlūkotājiem. Uz katras pārlocītās un aprakstītās papīra daļas uzspiests zīmogs ar tekstu „Geprüft. Post Prüfungsstelle Winden” jeb „Apstiprināts. Pasta revīzijas birojs”, kas, respektīvi, nozīmē, ka vēstule cenzūru ir izturējusi.

Šajās vēstulēs Pumpurs savus apstākļus apraksta piesardzīgi. Viņš, atšķirībā no armijas laika rakstītām vēstulēm, izvairās runāt par tādām tēmām, kā ikdienu, attieksmi pret vadību, saviem dzīves apstākļiem. Par savu sagūstīšanu viņš raksta šādiem vārdiem: „Onkuls Dāvids jau būs pie Jums aizbraucis un visu par mani pastāstījis. Biju pie viņa ciemā un braucot uz Spāri mēs izšķīrāmies.”²¹⁶ Pēc tam kad Pumpura kameras biedrs ticis atbrīvots un atgriezies mājās, Pumpurs vecākiem rakstījis analogā veidā: „Viņš jau Jums par mani pastāstīs.”²¹⁷ Turklāt, izteikts ir vecākiem adresētajās vēstulēs, kurās viņš tos aicina uzrakstīt

²¹⁶ Ģimenei, 5. maijā 1918

²¹⁷ Vecākiem, 26. oktobrī 1918

lūgumrakstu par savu atbrīvošanu, viņš vāciešus attiecinājis ar galantiem vārdiem, kā „barona lielskungs”, „Barona kungs būs lavēlīgs”.²¹⁸

Pastkartēs (skat. 6.4. att.), kas nosūtītas atrodoties ieslodzījumā uz standarta pastkartes formas izsvītroti uzraksti, kas vēsta, ka pasts nosūtāms uz Krieviju. Tā vietā pastkartes apakšējā daļā ir uzspiests zīmogs ar vārdiem „Besetztes Gebiet”, jeb Okupētā teritorija. Pastkartēs, tāpat kā vēstulēs Pumpurs par sevi runā izvairīgi, to saturs, pārsvarā veltīts aicinājumiem rakstīt vēstules viņam.

6.4. att. Kara noziedzinieku nometnē rakstīta pastkarte vecākiem, 17.08.1918

Līdz ar to ir manāms, ka cenzūrai visizteiktāk tikušas pakļautas vēstules, kuras sūtītas Pumpuram atrodoties vācu gūstā. Pārbaudīta un attiecīgi apzīmogota tikusi katra vēstule, turklāt arī satura ziņā, šīs vēstules nav informatīvas. Arī armijas periodā vēstules tikušas kontrolētas, tomēr tas noticis daudz mazākos apmēros, un tajās Pumpurs satura un izteiksmes ziņā izpaudies visai brīvi.

Cenzūrai pakļautas bijušas kā no Krievijas impērijas sūtītās vēstules, tā arī tās, kuras izsūtītas no atrašanās gūstā. Cenzūras atstātos nospiedumus var manīt kā vizuālās liecībās – zīmogos, svītrojumos, vēstuļu formātā, tā arī tekstuālos, analizējot vēstuļu saturu, kā arī Pumpura norādes par cenzūras izpausmēm tajās.

6.4. Vēstuļu saturiskā analīze

Sekojošā nodaļā hronoloģiski aplūkots vēstuļu iedalījums pa kategorijām. 1914.-1917. gada vēstules izdalītas sekojošās kategorijās: ikdienas dzīves apraksts; armijas darbības atspoguļojums; apsveikumi svētkos; filozofiskas pārdomas; attiecību skaidrojošas vēstules; vēstules bez saturiskas vērtības. 1918. gada korespondence nodalīta kā: kara gūstekņa vēstules.

²¹⁸ Vecākiem, 9. jūnijā 1918

1914. gadā korespondence mērojama ar 26 vēstulēm un 4 pastkartēm, kuras laika posmā no 17. maija līdz 30. decembrim, Fricis Pumpurs nosūtījis tuviniekiem. Sākot no septembra mēneša, korespondences nosūtīšana kļuvisi regulāra. Vēstules, kuras nosūtītas septembra – decembra mēnešos, sastāda 77% no apkopotās korespondences. 1914. gada korespondence iedalīta sekojoši: 30% ikdienas dzīves apraksts; 23% armijas darbības atspoguļojums; 17% apsveikumi svētkos; 14% filozofiskas pārdomas; 10% vēstules bez saturiskas vērtības; 6% vēstules, kurās skaidrotas attiecības.

1915. gadā laika posmā no 1. janvāra līdz 27. decembrim Friča Pumpura saziņa ar tuviniekiem ir regulāra un korespondences klāsts mērojams ar 89 vēstulēm un 9 pastkartēm. 1915. gadā vēstuļu sadalījums ir sekojošs: 33% vēstuļu bez saturiskas vērtības; 23% ikdienas apraksts; 14% attiecību skaidrojošā korespondence; 12% armijas darbības apraksts; 10% filozofiskas pārdomas; 8% apsveikumi svētkos.

1916. gadā laika posmā no 4. janvāra līdz 31. decembrim Pumpura korespondences klāsts mērojams ar 138 vēstulēm un 2 pastkartēm tuviniekiem. Sistemātiska vēstuļu nosūtīšana notikusi no janvāra līdz septembra mēnesim, bet oktobrī, novembrī un decembrī tā krietni samazinājusies saistībā ar karaspēka lokācijas maiņu, kas apgrūtināja vēstuļu sūtīšanu un piegādi. Ja 1916. gadā pirmajos deviņos mēnešos izsūtītas vidēji 14 vēstules mēnesī, tad oktobrī nostūtītas piecas, novembrī - viena, bet decembrī - divas vēstules. 1916. gada saturiskais sadalījums ir sekojošs: 29% ikdienas apraksts; 28% vēstuļu bez saturiskas vērtības; 22% attiecību skaidrošanas vēstules (tajā skaitā 8% mīļotajai meitenei); 7% apsveikumi svētkos; 7% armijas darbības apraksts; 7% filozofiskas pārdomas. 1916. gadā Pumpurs uzsāk saraksti ar savu jaunības dienu mīlestību vārdā Voļa.

No 1917. gada korespondences saglabājušās vien 8 vēstules un 1 pastkarte, kuras laika posmā no 18. janvāra līdz 28. martam Pumpurs sūtījis tuviniekiem. Par konstantajiem sakaru pārrāvumiem Pumpurs vēstulēs tēvam sūdzējies vairākkārt. No 1917. gada 28. marta līdz 1918. gada 5. maijam novērojams klajš korespondences pārrāvums. Iespējams, tas noticis, jo tā nav rūpīgi apkopota vai arī gadu laikā noklīdusi. Tomēr, Pumpura sūtītajās vēstulēs jaušams, ka pasta darbība 1917. gadā bijusi apgrūtināta. No 1917. gadā izsūtītajām vēstulēm četras vēstules iedalāmas ikdienas vēstuļu kategorijā, divas – attiecību skaidrošanas kategorijā, divās vēstulēs pieminēta armijas darbība, bet viena iedalīta vēstulēs bez saturiskas vērtības.

No 1918. gada 5. maija līdz 9. jūnijam Pumpurs tuviniekiem nosūtījis 17 pastkartes un 5 vēstules. Tās sūtītas no vācu karagūstekņu nometnes Hammersteinā, bet vēlāk - no 25. jūnija līdz 4. novembrim - no Mīnhenes kara gūstekņu nometnes. 1918. gada vēstules nepakļaujas analīzei tādā mērā, kā iepriekšējos gados pētītās, jo tām nevar izdalīt tradicionālās

kategorijas. Līdz ar atrašanos apcietinājumā, vēstules pakļautas stingrai kontrolei, kas ierobežo visu iepriekš izdalīto kategoriju pilnvērtīgu rašanos. Vēstulēm izdalītas kā: kara gūstekņa vēstules. Līdz ar to, ka Pumpura sarakstes ar vecākiem bija vienpusējas un viņš līdz 18. septembrim no viņiem nebija saņēmis nevienu vēstuli, visu līdz tam nosūtīto vēstuļu konstrukcijā ietverti tādi elementi, kā jautājumi par viņa sūtīto korespondenci un ilgas pēc mājām.

1914.–1916. gada korespondence mērojama plašā klāstā, līdz ar to tās sistemātiski pakļāvušās kategoriju izdalīšanai. Kā populārākās kategorijas šajos gados bijušas ikdienas korespondence, vēstules bez saturiskas vērtības un armijas darbības apraksts. Mazākā skaitā pārstāvētas attiecību skaidrojošās vēstules, filozofiskās pārdomas un apsveikumi svētkos. 1917. gadā nosūtīto vēstuļu apjoms ir neliels, līdz ar to, šo iedalījumu nevar vērtēt kā statistiski nozīmīgu. Savukārt, 1918. gada korespondence nodalāma atsevišķi, jo apcietinājums un stingrā vēstuļu uzraudzība liedza tradicionālo kategoriju izdalīšanu. Turpmākās apakšnodalās sīkāk aplūkots kategoriju iedalījums.

6.5. Ikdienas vēstules

Ikdienas korespondencē Pumpurs raksta par sadzīvviskiem gadījumiem, attiecībām ar pārējiem biedriem, savu mīlestību pret lasīšanu, pauž savas cerības doties atvaļinājumā, kā arī izsaka pateicības tuviniekiem par dažādu finansiāla, materiāla un emocionāla atbalsta sniegšanu viņam kara periodā.

Pumpurs pauž prieku par tādiem sadzīvviskiem atgadījumiem kā mazgāšanos pirtī, laiskošanos dārza, peldēšanos. 1915. gada ziemā karavīri bija spiesti bez mazgāšanās iztikt 4-5 mēnešus.²¹⁹ Tādēļ pirtošāns rituāli 1916. gadā no karavīru puses tika īpaši iecienīti. Arī peldēšanos, pēc pārciestās ziemas Pumpurs augstu vērtējis. Viņš lielījies, ka priekšniecība ļāvusi peldēties sākot ar 20. maiju, tomēr, spītējot pavēlēm, viņš to darot jau sen.²²⁰

Viņš aprakstījis laiskošanos muižas dārzos un saklausītās strazda dziesmas, kas atgādinājušas viņam pavasarus dzimtenē.²²¹ Muižas dārzos Pumpurs ievācis krizdoles, kuras vēlāk izvārījis ievārījumā: „Vajadzēja daudz cukura, Krūmiņš man iedeva 3 mārciņas.”²²² Viņš arī salīdzinājis savus dzīvošanas apstākļus 1916. gadā ar iepriekšējo gadu un paudis izbrīnu par to, kā iepriekš viņš varējis vairākus mēnešus nogulēt sēdus stāvoklī uz krēsla, kamēr tagad viņam pašam esot savs salmu matracis.²²³ Tāpat aprakstījis karavīru lamāšanos,

²¹⁹ Paulim, 14. janvārī 1915

²²⁰ Vecākiem, 13. maijā 1915

²²¹ Ģimenei, 20. martā 1916

²²² Ģimenei, 22. jūnijā 1916

²²³ Tēvam, 27. augusts 1916

kas viņam neejot pie sirds, un pasniegto pārtiku, kas bieži sastāvējusi no bulkām, baltmaizes un kāpostiem.²²⁴

Armijas ietvaros karavīriem bijusi iespēja iegūt dažādas profesionālās kvalifikācijas, kuros savus spēkus izmeiģinājis arī Pumpurs. Tomēr eksāmenu viņš nav nokārtojis, par ko paudis dziļas skumjas mājiniekiem: „Sirds vēl aizvien rūgta par izgāšanos eksāmenā.”²²⁵ Ar šādām vēstulēm Pumpurs iepazīstinājis tuviniekus ar savas ikdienas darbībām un pārdzīvojumiem, sniedzot tiem ieskatu savā dzīvē atrodoties kara dienestā.

Tomēr eksāmena nenokārtošana nav ietekmējusi Pumpura vēlmi mācīties un viņa patiku pret lasīšanu. Viņš tuviniekiem vairākkārt paudis, ka tā viņam sagādājot lielu prieku, un vislabprātāk brīvajā laikā viņš nododas tieši šai nodarbei: „Strādāju [...], bet pa brīvlaikiem aizeju pie Jūlija, kur mēs lasām un prātojam ļoti interesantas lietas!”²²⁶ Sevišķi tuvi Pumpuram bijuši latviešu autoru darbi. 3. janvārī viņš raksta: „Ar Krūmiņu lasām Veidenbauma dzejas un citu ko latvisku, ko Jūlijs bija paņēmis līdzī no Rīgas. Viņš bija nopircis vairākas grāmatas no latviešu jaunākās literatūras. Tas bija tik skaisti!”²²⁷

Viņš lasījis arī laikrakstus, kuri tikuši nosūtīti karaspēkam: „Šodien saņēmu „Dzimtenes atbalss”, tagad mums pienāk arī „J.P. Trīs”. [...] Mēs jau gan arvienu saņemam krievu laikrakstus un nupat mums komandas priekšnieks izstellēja „Novoje Vremja”, bet krievu lieta tomēr nav latviešu, lai arī kā nebūtu, pašu tauta vienmēr mīļāka, nav jau par to ko runāt.”²²⁸ Reizēm viņš lasīto laikrakstos arī nosodījis: „Saša atsūtīja laikrakstus, ko tūlīņ izlasījām. Nekas prātīgs vairs tajās avīzēs nav redzams.”²²⁹ Dažbrīd nodošanās lasīšanai, pat aizēnojusi attiecības ar pārējiem biedriem: „Dzīvoju pavisam mierīgu dzīvīti, Esmu tā iegrimis lasīšanā, ka neiznāk ar biedriem parunāties.”²³⁰

Lai gan nereti Pumpurs devis priekšroku grāmatu lasīšanai pār socializēšanās procesu, apkārtējo attieksmi pret sevi 1916. gadā viņš raksturo kā labvēlīgu: „Priekšnieki izturas ļoti labi un teicami pret biedriem un pret mani. Mums nesen bija pārmaiņas: aizgāja kāds štāba priekšnieks, kurš bij ļoti augstprātīgs un nikns cilvēks. [...] Tagad katrs iet ar daudz lielāku prieku kur to sūta nekā līdz šim.”²³¹ Tomēr bieži savu ikdienu Pumpurs raksturo kā vienmuļīgu: „Katru dienu aizeju pie Jūlija, tad papļāpājam par dažām lietām, lasām avīzes,

²²⁴ Paulim, 14. janvārī 1915

²²⁵ Vecākiem, 25. aprīlī 1915

²²⁶ Tēvam, 7. janvārī 1916

²²⁷ Tēvam un Emmai, 3. janvārī 1916

²²⁸ Ģimenei, 12. martā 1916

²²⁹ Paulim, 23. jūnijā 1916

²³⁰ Ģimenei, 24. martā 1916

²³¹ Tēvam, 17. aprīlī 1916

grāmatas, u. t. t.”²³² Ar Jūliju Pumpurs devies pastaigās un dalījies dažādos novērojumos: „Jūliju apstaigājām lielos muižas dārzus un māju, Jūlijs nobrīnījās vien, kā dzīvo baroni, arvien iesaukdami „vot, ko nozīmē barons...”²³³

Būtiska lieta, kas atvieglojusi Pumpura ikdienu armijā esot bijusi viņam nosūtītās sadzīves preces un finansiālie līdzekļi no tuviniekiem. Viņš apgalvojis, ka atbalsts no mājām krietni esot uzlabojis viņa ikdienu un palīdzējis grūtā brīdī. Tuvinieki Pumpuram nosūtījuši tādas preces kā tabaku, veļu, apģērbu, zeķes, jaunākos laikrakstus, dokumentus, naudu, savas fotogrāfijas, šokolādi, papirosu, biskvītus, kaltētu maizi, gaļu, miltus sieru, konfektes, ievārījumu, nažus, sietiņu, birstīti, mācību grāmatas, ziepes, pastkartes, markas un vēstuļpapīru, saņemto korespondenci, Kurzemes karti, kurā attēlotas vācu karaspēka pozīcijas Latvijas teritorijā.²³⁴

Atrodoties vācu gūstā, Pumpurs regulāri aicinājis vecākus sūtīt vairāk pārtikas preču. Par mātes cepto maizi, kuru saņēmis 1918. gada augusta mēnesī, Pumpurs izplūst dziļā pateicībā: „Katra kumosīņu Tevis ceptās maizītes varēju skūpstīt un tad tikai mutē bāzt.”²³⁵ Viņš arī norādījis, lai preces neievieto stikla trauciņos, jo tās pienākot galamērķī saplēstas., tādēļ aicinājis viņus tādas preces kā sviestu ievietot metāla skaldnītē un pēcāk to stingri nosiet.²³⁶

Dokumentus tēvs sūtījis, lai Pumpurs spētu iestāties kara skolā. 1916. gada 12. jūnijā tēvs viņam nosūtījis skolotāja apliecību un atestātu. Par saņemto sūtījumu Pumpurs raksta: „Saņēmu kopiju no skolotāja apliecības un šovakar no pilsētas skolas atestāta izvilkumu, kurš nepieciešams pie iestāšanās kara skolās. Inspektori vēl abās skolās tie paši.”²³⁷ Pumpurs norādījis, ka, lai iestātos skolā, iespējams, nepieciešams būs arī tautības apliecinājums, un norādījis, ka to var saņemt griežoties pie Pastendes pagasta valdes.

1914. gada 30. decembrī viņš lūdzis mātei sev nosūtīt garas, siltas zeķes, kā arī sniedzis savai prasībai ilustratīvu piemēru (skat.6.5. att.).

²³² Tēvam, 6. aprīlī 1916

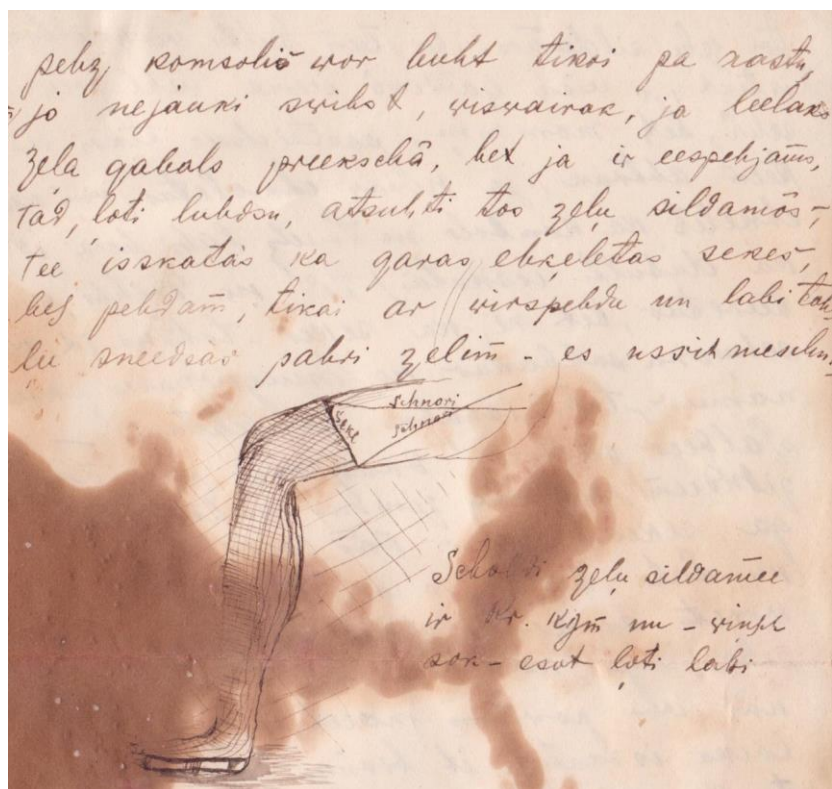
²³³ Tēvam, 5. augustā 1916

²³⁴ minēti 31. oktobra 1914, 13. decembra 1914, 18. janvāra 1915, 6. februāra 1915, 13. februāra 1915, 4. marta 1915, 17. marta 1916, 21. marta 1916, 20. aprīļa 1915, 17. jūlija 1915, 14. septembra 1916, 25. jūnija 1918, 26. augusta 1918, 9. jūnijā 1918 vēstulēs

²³⁵ Mātei, 4. augustā 1918

²³⁶ Tēvam, 19. augustā 1918

²³⁷ Tēvam, 12. jūnijā 1916

6.5. att. Friča Pumpura zīmēta garo zeķu skice vēstulē mātei 30.12.1914

1914. un 1915. gadā Pumpurs pateicies par sev sūtīto naudu, ka arī aicinājis, to darīt arī turpmāk, norādot, ka to vislabāk sūtīt ievietojot parastā vēstulē, savukārt, vēstule esot jāievieto necaurredzamā konvertā.²³⁸ Situācija mainījiesies 1916. gadā, kad viņa ģimene cietusi trūkumu. 1916. gada 12. janvārī Pumpurs pateicies tēvam par saņemtajiem 5 rubļiem, tomēr uzsvēris, lai naudu vairs nesūtot: „Par to naudiņu vairs manim nejautā – es varu iztikt labi.”²³⁹ 2. aprīļa vēstulē tēvam viņš sīkāk paskaidro savu nostāju: „To naudiņu Tev jau nemaz nevajadzēja sūtīt un uz priekšu Tu vairs lūdzams par to sūtīšanu nedomā. [...] Man nav vajadzīgi Tavi pūliņi, tas būtu pavisam netaisni no manis, kad bez tā viegli var iztikt. Cita lieta bija, kad vēl dzīvoji mājās un trūkumu nepazini, bet pavisam cita lieta ir tagad.”²⁴⁰ Pumpurs, apzinoties vecāku neapskaužamo stāvokli, arī atzinies, ka izjūt kaunu viņiem ko lūgt, tādēļ 1915. gada 18. janvāra vēstulē rakstījis: „Turpmāk varat atsūtīt pa uzkodai vai papirosam, tas te ir galvenais. Citu neko!”²⁴¹ Pumpurs apgalvo, ka „tabaka ir galvenā zaldātu barība, ja tās netrūkst, tad netrūkst nekā”.²⁴²

Pumpurs preces saņēmis ne tikai no tuviniekiem. Armijā viņam esot izdalītas tādas lietas kā: silta triko apakšveļa un krekls, zābaki, divi pāri cimdu, mīksts apakškreklis, bikses,

²³⁸ Turpat.

²³⁹ Tēvam un Emmai, 12. janvārī 1916

²⁴⁰ Tēvam, 2. aprīlī 1916

²⁴¹ vecākiem, 18. janvārī 1915

²⁴² Vecākiem, 21. oktobrī 1914

ziemās apģērbs.²⁴³ Pumpurs gan paskaidro, ka siltas apakšveļas valkāšana ziemas laikā esot problemātiska: „Vakar mums iedeva jaunas drēbes – kamzoli visiem, ļoti glītu, no smalkas vilnas. Bikses gan prastākas, bet ļoti siltas. [...] Bez tam saņēmām vienu pāri katrs siltas veļiņas. To es gan nevaru lietot, tāpēc, ka tad nevar atkauties no kukaiņiem ja tādu nēsā.”²⁴⁴ Viņš raksta, ka reizēm arī civiliedzīvotāji esot karavīrus apdāvinājuši ar dažādām pārtikas precēm. 1914. gada 1 oktobrī viņš raksta, ka uz ceļa no vienas apmešanās vietas uz otru viņu apstādinājuši bagāti poļu iedzīvotāji un apdāvinājuši ar cigaretēm, desām un maizi.²⁴⁵

Pumpurs tuviniekiem nosūtījis tādas preces kā vilnas jaku, cukuru, zābakus, naudu, vēstules. Par jaku viņš raksta: „Mums nesen izdalīja siltu apģērbu – kamzoli, kuru Tev aizsūtu, gribēju pāršūt, cerēdams tikt atvaļinājumā, bet tagad braucot visādiem šķēršļiem pretī, tas man var būt tikai par nastu. Arī citi biedri pārstūtīja, kuriem bij iespējams, daži pārdod.”²⁴⁶ Viņš norādījis tēvam, lai mēteļi pāršujot un pielāgojot savām vajadzībām: „Liec tūdaļ kādam labākam skroderim pārtaisīt par fraku. Tur Tev iznāks stīprs un silts svētdienā uzvelkamais.”²⁴⁷ Vēstules un cukuru Pumpurs tēvam sūtījis ar paziņu, citu karavīru, starpniecību, kuri devušies uz Rīgu atvaļinājumā.²⁴⁸ Tā kā viņa tēvs un māsa Rīgā cietuši trūkumu, Pumpurs paudis nožēlu, ka nevar viņiem palīdzēt vairāk.²⁴⁹

Par tēvam nosūtīto naudu Pumpurs raksta: „Tie 10 rubļi, kurus Tev nosūtīju ir Tavs paša grasis, kurus Tu man iedāvināji pagājušajā vasarā, un kuri palika neizlietoti, līdz viņus varēju Tev atsūtīt kā mazu prieku.”²⁵⁰ Viņš apliecina tēvam, ka finansiāli ir pietiekami nodrošināts un papildus sūtījumi viņam nav nepieciešami: „Man jau nemaz tik bēdīgi nava. Ja sanāk iet uz līniju, tad dabūju porcionā naudu 25 kap. dienā, kas pēc 2 nedēļām jeb pusmēneša sataisa savus 4 rubļus. Tad vēl dabūju klāt 75 kap. Un apmēram 60 kap. par tabaku, tā, ka iztikt nemaz nav grūti.”²⁵¹

Pumpuram ļoti būtiska bijusi korespondences saglabāšana un sargāšana no bojājumiem un noklīšanas. Pumpurs saņemtās vēstules periodiski nodevis karavīriem, kuri devušies uz Rīgu atvaļinājumā, savukārt, Rīgā tās tālāk tikušas nodotas Pumpura tēvam. 1916. gada 16. aprīlī viņš raksta: „Jūlijs aizbrauca atvaļinājumā uz Rīgu pie saviem vecākiem. [...] Jūlijs atveda arī manus zābakus un vēstules. Vēstules lūdzu saglabā līdz kamēr es pārbraukšu,

²⁴³ Vecākiem, 28. oktobrī 1914

²⁴⁴ Tēvam, 22. septembrī 1916

²⁴⁵ Vecākiem, 1. oktobrī 1914

²⁴⁶ Tēvam, 5. oktobrī 1916

²⁴⁷ Turpat.

²⁴⁸ Tēvam un Emmā, 4. augustā 1916

²⁴⁹ Turpat.

²⁵⁰ Tēvam, 2. aprīlī 1916

²⁵¹ Turpat.

kā arī tās, kuras saņemat uz mājām.”²⁵² Tēvs šo lūgumu ir ievērojis un līdz ar to, kolekcijā saglabājušās ne vien Pumpura sūtītās vēstules, bet arī tās, ko viņš izsūtījis vecākiem, kā arī vecāku sarakstes ar laika biedriem un tuviniekiem. 15. jūlija vēstulē tēvam viņš piemin, ka nodevis „veselu lērumu vēstuļu, kas sakrājušās” kādam paziņam, kas došoties uz Rīgu atvaļinājumā un lūdzis tēvam tās saņemt.²⁵³ Arī 20. jūlijā viņš raksta, ka atkal kādam karavīram nodevis sūtījumu uz mājām – vēstules glabāšanai un cukuru tēvam.²⁵⁴

Vēstules Pumpurs pozicionē kā atmiņas par pagātņi, kuras viņš baidās pazaudēt. Atmiņas, kas palīdzēs viņam veidot labāku nākotni kad karš būs noslēdzies. 12. jūnijā viņš raksta: „Zini, ka tajās vēstulēs man ir daudz kā no pagātnes, no kuras tagad atmiņā jau viss pavisam izsīcis. Katra rindiņa, katrs vārdiņš man vēlāk atgādinās ceļu uz jauno pasauli, kura nav vairs tālu.”²⁵⁵ Viņš šīs atmiņas dēvē par „savu vienīgo bagātību” un piekodina tēvu tās rūpīgi glabāt līdz savai pārbraukšanai dzimtenē.²⁵⁶ Pumpurs tēvam uzsvēris, ka vēstules viņam ir jāuzglabā „kā visdārgākā manta, vēl vairāk nekā briljants”²⁵⁷ un kā „viss tas vērtīgais, kas Tev [tēvam. – *aut.*] pašam pieder”²⁵⁸, un norādījis, ka vēstules viņam „kādreiz ļoti noderēs”²⁵⁹. Īpaši nozīmīgas Pumpuram bijušas vēstules no mīļotās sievietes - Voļas – dzimtenē, pret tām viņš tēvam licis izturēties ar sevišķu pietāti un sargāt tās no nokļūšanas jo īpaši: „Tev aizsūtu arī Voļiņas vēstules – tās Tu glabā kā manu visdārgāko mantu. Tāpat glabā arī visas pārējās vēstules, arī sevis paša. Kad Tu viņas neglabātu, tad es nevienu Tev nesūtītu, bet visās briesmās nestu pats uz saviem nogurušajiem pleciem. To dzirdot Tu sapratīsi cik viņas man dārgas”.²⁶⁰

Pumpurs rūpīgi uzskaitījis precīzus soļus, kā vēstules uzglabāt. Viņš norādījis, ka tās jāsatina kopā un jānotin lielā papīrā, lai tās no ārpuses būtu necaurlasāmas un visas jāsaprupē tā, lai pārbraucot tajās būtu viegli orientēties, lai tās būtu secīgi sakārtotas, kā arī bez iztrūkumiem.²⁶¹ Tās jāievieto kastēs un jānovieto drošā vietā, lai neviena no vēstulēm nepakļūtu.²⁶² Raizes par vēstuļu pazūšanu jaušamas visās 1916. gada (6/6) vēstulēs, kurās Pumpurs rakstījis tēvam par vēstuļu uzglabāšanu. Prasība vēstules saglabāt izteikta pavēles formā: „Tikai tās vēstules Tu noglabā, ka neviena nepazūd, kamēr es pārnākšu mājā. No

²⁵² Tēvam, 16. aprīlī 1916

²⁵³ Tēvam, 15. jūlijā 1916

²⁵⁴ Tēvam, 20. jūlijā 1916

²⁵⁵ Tēvam, 12. jūnijā 1916

²⁵⁶ Tēvam, 18. jūlijā 1916

²⁵⁷ Tēvam, 15. jūnijā 1916

²⁵⁸ Tēvam, 18. jūlijā 1916

²⁵⁹ Tēvam, 17. aprīlī 1916

²⁶⁰ Tēvam, 5. oktobrī 1916

²⁶¹ Tēvam, 12. jūnijā 1916

²⁶² Tēvam, 31. jūlijā 1916

manām vēstulēm, ko Emma paņēma līdzī no mājām nedrīkst pazust arī tāpat ne burts un ne vārdiņš!”²⁶³

Viņš uzsvēris, ka vēstules nedrīkst pakļīst tēva pārvākšanās gadījumā: „Neaizmirsti paņemt līdzī, ja ir kur jāiet no līdzšinējās vietas.”²⁶⁴ „Tagad nu esi tik labiņš visas vēstules un kartītes sasien pakā, kuru noliec drošā vietā un neaizmirsti viņu, kad ir ceļš pa kājām.”²⁶⁵ Tāpat tās nedrīkst pazust gadījumā ja vācu karaspēks iebruktu Rīgā: „Kad jābēg – neatstāj, bet ņem tās līdz. Par to Tev no visas sirds pateicos.”²⁶⁶

Raizes par vēstuļu likteni izskanējušas arī dažādos pārmetumos, mudinājumos un apsekošanas jautājumos tēvam. 15. jūnijā viņš pārmet tēvam: „Es Tev vairākas reizes jautāju kā ir ar tām vēstulēm, kuras Emma paņēma no mājām līdzī? Vai visas ir kārtībā, bet Tu vienmēr cieti klusu un negribi atbildēt, tāpēc par to es nejutos apmierināts. Gaidīšu atbildi visdrīzākajā laikā.”²⁶⁷ Mudinājumu Pumpurs izteicis 31. jūlijā: „Tas man prieks, ka esi saglabājis visas manas vēstules un kartītes, tā, ka varu Tev no sirds par to pateikties. Tikai esi arī uz priekšu tik labiņš – glabā kamēr es pārbraukšu.”²⁶⁸ 12. jūnijā viņš vēlējies noskaidrot tēva uzglabātās korespondences stāvokli: „Kā ir ar manām vēstulēm un korespondenci vispār, kura palika mājās Spārē uz dienestu aizejot? Liekas, agrāk es tiku no kāda saņēmis ziņas, ka visa mana korespondence atrodies pie Tevis. Tagad lūdzu man par to atraksti un vai tur viņa tiek turēta, ka nepazūd vai nenoklīst.”²⁶⁹ Tāpat arī 5. jūlijā viņš vaicājis vai visas vēstules ir pienācīgi uzglabātas un uzsvēris savu sakāmo ar vādiem „To Tu man tūlī pat atbildi”.²⁷⁰

Vairākkārt Pumpurs ieminējies par iespējamo došanos atvaļinājumā. 1916. gada 12. janvārī viņš raksta: „Tagad atkal atlaida vienu no biedriem atvaļinājumā. Varbūt arī es drīz tikšu.”²⁷¹ 6. aprīlī atvaļinājuma iespējamība vairs nepastāv vienīgi cerību līmenī, tā kļuvusi reālistiskāka, Pumpurs raksta: „Priekšnieks mani nosolījās atlaist [atvaļinājumā. – aut.] kad atbrauks citi no atvaļinājuma.”²⁷² 20. jūnijā viņš raksta, ka jūtoties entuziastisks, jo karaspēka štābā saņemta telegramma, kas sniedzot atļauju karavīrus sūtīt atvaļinājumā.²⁷³ Viņš pauž cerību: „Varbūt pēc laika pārbraukšu.”²⁷⁴ 4. jūlijā Pumpurs devies uz Daugavpili, kur

²⁶³ Tēvam, 15. jūnijā 1916

²⁶⁴ Tēvam, 31. jūlijā 1916

²⁶⁵ Tēvam, 18. jūlijā 1916

²⁶⁶ Tēvam, 12. jūnijā 1916

²⁶⁷ Tēvam, 15. jūnijā 1916

²⁶⁸ Tēvam, 31. jūlijā 1916

²⁶⁹ Tēvam, 12. jūnijā 1916

²⁷⁰ Tēvam, 5. jūlijā 1916

²⁷¹ Tēvam, 12. janvārī 1916

²⁷² Tēvam, 6. aprīlī 1916

²⁷³ Tēvam, 20. jūnijā 1916

²⁷⁴ Turpat.

iegādājies „visnepieciešamāko par apm. 6 rubļiem”.²⁷⁵ Viņš pieminējis, ka samaksājis arī skroderim, jo pašuvis drēbes, ar kurām došoties atvaļinājumā.²⁷⁶

18. jūlijā viņš raksta, ka plānoto atvaļinājumu grasoties izmantot kā tēva tā mīļotās meitenes apciemošanai: „Es domāju izkaulēties uz pāris dienām un tad aizbraukšu pie Tevis un Voļinas. Nevaru šo gadījumu neizmantot arī priekš viņas, arī viņa tāpat manis gaida, tāpat grib satikt un redzēt...”²⁷⁷ Arī 18. augustā viņš pieminējis mīļotās gaidas par savu atbraukšanu: „Saņēmu no Voļas kartīti, priecājos no sirds, ka es ceru tikt atvaļinājumā. [...] Teica, lai aizbraucot pie viņas. Gaidīšot, jo ļoti gribot mani redzēt.”²⁷⁸ Un 30. augustā paziņo tēvam, ka atvaļinājums notiks septembra beigās, norādot uz mīļotās meitenes nepacietību: „Voļa jau rakstīja, lai braucot cik ātri varēdams.”²⁷⁹

Tomēr, pirmie šķēršļi, kas aizkavē došanos atvaļinājumā ir jauna likuma pieņemšana, kas ierobežo atvaļinājumos sūtāmo skaitu: „Vai es teicu, ka mans brauciens aizkavējas? Tagad pieņemts jauns likums, ka drīkst sūtīt tikai vienu cilvēku, iepriekšējo treju vietā. Tā, ka vēl tik drīz netikšu.”²⁸⁰ Šajā vēstulē viņš pauž nožēlu, ka mīļotā meitene viņu gaidīs velti.²⁸¹ Otrais šķērslis saistīts ar karaspēka lokācijas maiņu oktobra mēnesī, kas mazināja iespējas tuvākā laikā tikt nozīmētam atvaļinājumā: „Tā kā aizbraucu, tad arī no atvaļinājuma nav vairs ko cerēt.”²⁸²

Tomēr beigās atvaļinājumā viņš tomēr ir ticis. Tas noticis no 1917. gada 6. līdz 21. martam. Visas piešķirtās atvaļinājuma dienas Fricis pavadījis pie savas mīļotās meitenes, viņas ģimenes mājā. Tēvam viņš pat atvaļinājumu paziņojis vien tad, kad fakts jau ir noticis un viņš grasījies doties atpakaļ uz karaspēku. 17. martā viņš raksta: „Ļoti atvainojos, ka nepaspēju Tev ātrāk paziņot par to, ka esmu atvaļinājumā! Dienas tā paiet, ka pats nesaprotu.”²⁸³ Vēstulē viņš apraksta pavadīto laiku dzimtenē un savas attiecības ar Voļu.²⁸⁴ Mīļoto meiteni viņš apzīmē vārdiem: „Voļa ir meita ka prieks. Visu dara ar tādu veiklību un apķērību, ka taisni jāpabrīnas.”²⁸⁵ Tēvam viņš lūdz piedošanu, ka nav iznācis tikties, tomēr arī pauž, ka vainīgs par savu izvēli nejūtas vainīgs.²⁸⁶

²⁷⁵ Tēvam, 4. jūlijā 1916

²⁷⁶ Turpat.

²⁷⁷ Tēvam, 18. jūlijā 1916

²⁷⁸ Ģimenei, 18. augustā 1916

²⁷⁹ Tēvam, 30. augustā 1916

²⁸⁰ Tēvam, 4. septembrī 1916

²⁸¹ Turpat.

²⁸² Tēvam, 5. oktobrī 1916

²⁸³ Tēvam, 17. martā 1917

²⁸⁴ Turpat.

²⁸⁵ Tēvam, 17. martā 1917

²⁸⁶ Turpat.

Ikdienas vēstules ir sadzīviska rakstura. Tajās tiek runāts par dažādiem Pumpura brīvā laika aizpildīšanas veidiem, mijiedarbību ar pārējiem karavīriem, lūgumiem un pateicības par materiālā atbalsta sniegšanu, kā arī atvaļinājuma gaidām. Tāpat, Pumpurs atkārtoti uzsvēris korespondences saglabāšanas nozīmību un veidu kā to darīt. Iespējams, šī rūpība zināmā mērā ir atbildīga arī par vēstuļu saglabāšanos tik kuplā klāstā.

6.5. Armijas darbības apraksts

Korespondencē, kas saistīta ar armijas darbības aprakstu Pumpurs rakstījis par tādām tēmām kā piedzīvotās kaujas, dažādi pieņemtie likumi, kas spējīgi ietekmēt viņa ikdienu, savu noslodzi un darba pienākumiem, dažādām grūtībām, ar ko viņam nācies saskarties pārceļoties uz jaunu nocietinājuma vietu. Pumpurs arī aprakstījis karavīru optimistisko noskaņojumu uzvarēt karā, kā arī konstanti paudis savas prognozes, ka katram drīzumā jaušams gals.

Pumpurs plaši aprakstījis savu militārās karjeras attīstību, par sākotnējo dienēšanu kā ierindas karavīram un vēlāko nokļūšanu sakarnieku nodaļā, kur strādājis kā telefonists. 1914. gada 28. oktobrī viņš apgalvo, ka, saistībā ar kārā piedzīvotajām šausmām, viņa veselības stāvoklis esot tik krasi pasliktinājies, ka viņš devies pie ārsta un tas nozīmējis viņa pagaidu atbrīvošanu no aktīvā kara dienesta. Izņēmums esot bijušas šaušanas nodarbības, kurās bija jāpiedalās visiem karavīriem, neatkarīgi no veselības stāvokļa. Slimības lapas dēļ Pumpurs no pārējo karavīru puses esot saukāts par simulatnu un ticis izolēts no pārējo vidus, kas izraisījis Pumpurā emocionālus pārdzīvojumus.²⁸⁷

Par savu negaidīto izdevību tikt pārceltam sakarnieku nodaļā, viņš izteicies 1914. gada 30. maija vēstulēs. Viņš stāsta, ka iepriekšējais rotas skrīvers esot atlaists, saistībā ar neprecīzi paveiktu darbu, savukārt Pumpurs esot iecelts viņa vietā. Jaunais amats devis zināmas priekšrocības – nakšņošanu atstatus no citiem karavīriem, izdevīgākas darba stundas.²⁸⁸ Par jaunajiem dzīves apstākļiem viņš raksta: „Tagad piestrādāju rotas kancelejā, un man ir daudz jaukāka dzīve kā citiem, jo te arī guļu. Nav jābaidās no lieta un negaisa, jo esmu siltās telpās.”²⁸⁹ Janie dzīves apstākļi viņa attiecības ar pārējiem karavīriem esot padarījušas vēl neciešamākas.²⁹⁰ Viņš vecākiem sūdzas: „Būtu toreiz iestājies dienastā kā brīvprātīgais, tad [pārējo attieksme pret viņu. – *aut.*] būtu daudz skaistāk, jo šos cilvēkus viņi nesauc par kungiem, kaut arī tiem no valdības piešķirtas plašākas tiesības.”²⁹¹

²⁸⁷ Vecākiem, 28. oktobrī 1914

²⁸⁸ Vecākiem, 30. maijā 1914

²⁸⁹ Mātei, 10. jūnijā 1914

²⁹⁰ Turpat.

²⁹¹ Vecākiem, 19. jūnijā 1914

Biedru labvēlību Pumpurs centies iemantot izdāļājot tiem dažādas no tuviniekiem saņemtās preces. 13. decembrī viņš kopumā izdalījis 100 papirosus, kuros tīt tabaku: „Par to šie bija ļoti priecīgi un tas jau nav slikti. [...] Esmu priecīgs, ka varēju tā, jo „drošība” šeit kara laikā ir galvenā lieta.”²⁹² Tāpat viņš norāda, ka pārējie biedri pret viņu sākuši izturēties labāk kad viņš uzrādījis priekšzīmīgus rezultātus šaušanā.²⁹³

1914. gada 17. jūlijā Pumpurs izteicis bailes, ka saistībā ar Austroungārijas erchercoga Franča Ferdinanda nāvi, viņu iespējams varētu atkal pārcelt aktīvo karaspēku pulkā.²⁹⁴ Tomēr bažas nav izrādījušās pamatotas, jo sakarnieku nodaļā Pumpurs pavadījis visu atlikušo kara periodu.

Pumpura noslogojums kara dienestā bijis mainīga rakstura – bezdarbība mijusies ar lielu noslogotību. 1916. gada 4. janvārī viņš raksta: „Darba diezgan daudz. Patstāvīgi jādežūrē, tad atkal jālabo telefona piederumi.”²⁹⁵ Arī vēlāk viņš apraksta savu lielo noslogotību: „Šodien atnācu no līnijas [...]. Vakarā iešu atkal atpakaļ.”²⁹⁶; „Visu nakti pie aparāta dežūrēju, jau septītā stunda un tāpēc dīz tikšu nomainīts. Tā nāk miegs, ka acis cieti vien veras, bet aizmigt nedrīkst: var uznākt kādas steidzamas darīšanas, bez tam manā rīcībā ir ducis līniju, tā kā viegli vien var iekrist.”²⁹⁷ Reizēm, armijas vajadzībām viņš īslaicīgi ticis pārvietots arī uz citiem štābiem: „Šodien jau no paša rīta [...] neskatoties uz ļoti sliktu laiku nobridām kādas pāris jūdzes pa purviem un stepēm. Tagad atrodamies kādā Kaukāzijas štābā, kur dežūrēju.”²⁹⁸

Savukārt 1916. gada 29. janvārī Pumpurs aprakstījis savu bezdarbu: „Es dzīvoju pa ziemas laiku ļoti vieglu dzīvi, darba nav gandrīz nemaz un briesmas tikpat kā nemanām. Visur klusums. Pārmaiņas gaidāmas agrākā pavasarī, kad klupsim atkal vāciešiem uz asti.”²⁹⁹ Arī 8. februārī aprakstījis savu mierīgo ikdienu: „Tagad gandrīz nekāda darba un var iet darīt, kas pašam patīk. Pavasarī gan tā vairs nebūs, tad sāksies kaujas un kulšanās, tad jau skaidri zināms, ka darba būs neziņā daudz. [...] Kaut tikai drīzāk būtu miers.”³⁰⁰ Lai gan reizēm viņš sūdzas par garlaicību un ikdienas rutīnu, tomēr viņš apgalvojis, ka tajā arī rodams zināms miers: „Nav [ikdienā. – *aut.*] nekas jauns. Pagaidi, varbūt vēlāk! Bet labāk gan būtu bez

²⁹² Vecākiem, 13. decembrī 1914

²⁹³ Vecākiem, 17. maijā 1914

²⁹⁴ Vecākiem, 17. jūlijā 1914

²⁹⁵ Tēvam, 4. janvārī 1916

²⁹⁶ Ģimenei, 18. februārī 1916

²⁹⁷ Ģimenei, 22. jūnijs 1916

²⁹⁸ Ģimenei, 24. jūnijs 1916

²⁹⁹ Emmai, 29. janvārī 1916

³⁰⁰ Tēvam un Emmai, 8. februārī 1916

pārmaiņām, jo pie pārmaiņām var notikt tikai sliktākā, ne labākā stāvoklī. Priekš kam tad viņas!”³⁰¹

Karā piedzīvotās šausmas Pumpurs ataino skaudri: „Esmu redzējis jau daudz briesmīgas bendes, manīju, ka liķi guļ ceļmalā, bumbas dziest gaisā, kā no lauka savāc ievainotos un [vēl. – aut.] daudz ko briesmīgu.”³⁰² Nereti kaujas aprakstiem un novērojumiem izmantoti tēlainās izteiksmes līdzekļi. Kaujas viņš dēvē par „briesmīgām, sevišķi tās, kuras notiek naktī”.³⁰³ Kauju veidotos trokšņus Pumpurs salīdzina ar jūras šalkoņu negaisa laikā: „Uguns laistas kā viļņi, lielgabalu lodes sprāgstot grauj kā pērkons, bet pa gaisu skrienot atgādina trakojošus viļņus. [...] Lodes skrien kā bites un nebeidz savu „tra-ta-ta-ta”.”³⁰⁴

Karavīrus, kuriem jācīnās pirmajās rindās viņš pielīdzina akmeņiem, kuriem neesot dvēseles: „Viņu domas ir sasalušas un sastingušas kā ledus un viņi ir kā masīnas, kuras strādā mehāniski – viņi vairs nav cilvēki ar jūtām. [...] Saki nu kas viņi ir – vai ne akmeņi, pārakmeņoti stāvi, nekā cilvēki, kuri jūt, un kuriem sirds krūtīs, kam pagātne un dzīve mīļa. Vai tas ir īsts cilvēks?”³⁰⁵ Arī 13. februāra vēstulē tēvam viņš ieskicējis savas pārdomas par pirmrindniekiem: „Šausmīgi to iedomāties, ko runā tie, kas atrodas karaspēka pirmajās rindās – nāve priekš mums prieks! Kad trāpa – krīt uzreiz, baidīdamies no sakropļošanas – ka netiekam kropli, nabagi un citiem par nastu.”³⁰⁶

Tāpat viņš atainojis vairākus gadījumus, kad ciemu, kurā viņš atradies negaidīti aplencis un apšaudījis vācu karaspēks. Pirmo šāda veida pieredzi viņš izklāsta sīki: „Laiku pavadījām dziedādami un spēlējami, bij pat tādi gadījieni, kad tika dejots, jo visi bija tādā pārliecībā, ka vācietis aizskrējis. [...] Ar tādu domāšanu nobraucām šķībi, kā vēlāk redzēsiet.”³⁰⁷ Viņš ziņo, ka vācu karaspēks esot visus pārsteidzis ar smago artilēriju pēkšņi apšaudot ciemu, kurā krievu karaspēks atradies, līdz ar to paņemtas arī neskaitāmu cilvēku dzīvības: „Ievainotos vairs nevarēja kārtīgi aizvest pilsētā. Daudzi tika nosisti, milzīgs skaits ievainoto. Bij šausmīgs skats redzot ievainotos, bet jo sevišķi ievainotās sievietes.”³⁰⁸ Viņš apgalvo, ka tikai laimīgas sagādīšanās dēļ viņš pats izglābies, tomēr aprakstījis, ka izjustās bailes esot bijušas neiedomājamas: „Manīju, ka rokas trīc, tāpat trīcēja arī mans krūškurvis, bet centos izlikties drosmīgs.”³⁰⁹

³⁰¹ Paulim, 24. maijā 1916

³⁰² Vecākiem, 2. augustā 1914

³⁰³ Vecākiem, 9. oktobrī 1914

³⁰⁴ Turpat.

³⁰⁵ Vecākiem, 10. janvārī 1915

³⁰⁶ Tēvam, 13. februārī 1915

³⁰⁷ Vecākiem, 15. novembrī 1914

³⁰⁸ Turpat.

³⁰⁹ Turpat.

Negaidītas apšaudes notikušas vairākkārt. 1915. gada maijā. Pumpurs raksta: „Mūsu ciemu negaidot sāka apšaudīt vācu smagā artilērija. [...] Visvairāk apšauda katoļu baznīcu, kuras torņi tālu redzami, viņi neapstāsies, iekams nebūs nopostījuši ēku. [...] Tik piepeši tas viss un negaidot.”³¹⁰ Šajā un turpmākās vēstulēs Pumpurs par savām izbailēm nav sūdzējies, tomēr stingri nosodījis karu un tā bezjēdzīgumu: „To [karu. – *aut.*] dara ļauni cilvēki [...]. Kas viņiem – viņi ne nieka necieš, lai tauta cieš, kāda viņiem daļa.”³¹¹ Arī 1916. gada 18. jūlijā Pumpurs apraksta nonākšanu apšaudes krustugunīs: „Dzīvoju kādā muižā, kas vakar tika no vāciem apšaudīta. Tika atmestas kādas 12 bumbas, no kurām viena trāpīja taisni caur jumtu, kur dzīvojām. Tūdaļ saņēmām pavēli pāriet uz blindaču, kura ir tik stipri uzbūvēta, ka pat smagais netiek cauri.”³¹²

Kauju, bojāgājušo, kā arī nelabvēlīgo dzīves apstākļu dēļ karavīriem nācies saskarēties ar dažādām veselības likstām. Par tranšeju izbūvi viņš raksta: „Uz pozīciju zemē ieraktas zemē bedres, istabu lielumā, kur nakšņo zaldāti, tur ir silts kā pirtī.”³¹³ Viņš norādījis, ka, lai gan karavīriem ziemas laikā šajās vietās par aukstumu neesot bijis jāsūdzas, tomēr, saistībā ar netīrību un gulēšanu cieši vienam pie otra blakus, viņus pamatīgi esot mocījuši dažādi kukaiņi. Pumpurs norādījis, ka viņam, zināmā mērā esot paveicies, jo ticis pie „guļvietas” kāda civiliedzīvotāja namā, respektīvi, viņam piešķirts krēsls, kurā viņš sēžus stāvoklī nakšņojis. Šāda bijusi Pumpura guļvieta aptuveni sešus mēnešus.³¹⁴ Arī vasaras mēnešos Pumpurs saskāries ar dažādu insektu uzbrukumiem. 1916. gada jūlijā viņš raksta, ka „istabā gulēt vairs nav iespējams, mušas ēd nost un arī gaiss nav teicams”, tādēļ viņš un vēl vairāki karavīri guļot dabā, pie liepām.³¹⁵

Viņš aprakstījis, ka kā viņu tā arī pārējos karavīrus konstanti mokot dažādi augoņi.³¹⁶ Viņš arī norādījis, ka karavīru bieds pēc ziemas mēneša esot bijis siltāka laika iestāšanās, jo tādā gadījumā pa apkārtni izplatoties dažādas slimības un epidēmijas: „[...] kara upuri kā atkritumi guļ gandrīz tikpat kā virs zemes, plāna zemes kārtiņa gaisa plūsmas [epidēmijas izplatīšanos. – *aut.*] neaizkavēs. Tagad daudzi slimo ar visādām sērgām, kuru sekas bieži ir mirstība.”³¹⁷ Neilgi pēc minētās vēstules viņš rakstījis, ka viņu karaspēkam nācies pārdzīvot vēl kādu smagu kauju, kas papildinājusi bojā gājušo skaitu un atlikušo karavīru bažas par

³¹⁰ Tēvam, 15. maijā 1915

³¹¹ Turpat.

³¹² Tēvam, 18. jūlijā 1916

³¹³ Vecākiem, 10. janvārī 1915

³¹⁴ Turpat.

³¹⁵ Tēvam, 18. jūnijā 1916

³¹⁶ Vecākiem, 28. oktobrī 1914

³¹⁷ Tēvam, 13. februārī 1915

epidēmiju uzliesmojumiem: „Vakara kaujā gāja bojā ap 2000 karavīriem, no kuriem ap 50 bija oficiēri.”³¹⁸

Ar grūtībām karavīriem nācies saskarties ne vien slimību, epidēmiju un insektu uzbrukuma laikā. Fiziski izsmeļoši esot bijuši arī garie pārgājieni uz jaunām bāzēm un nocietinājuma vietām: „Šejienē zeme pārklāta milzīgiem dubļiem. Kājas iegrimst līdz ceļiem, nevar pat ielu pāriet. Tad vēl lielie, garie ceļojumi, u. t. t.”³¹⁹ Tomēr, par to, uz kuriem būs jāiet un cik ilgs laiks jāpavada ceļā nav bijis informēts neviens no karavīriem: „Nav zināms cik ilgi šē būsīm, jo taisoties uz kaut ko. Tas ar Rumānijas piedalīšanos.”³²⁰ Savu nākošo galamērķi viņš apraksta tēlainā valodā un aicina tuviniekus uzgaidīt, līdz viņš drīkstēšot rakstīt ko vairāk: „Šorez eiesim. – *aut.*] – līdzī gāju putniem un domājams labi tālu. Tur esot siltāks kur gāju putni rudenī dodas – varbūt tāpēc tur jābrauc. Kad viss nokārtosies, tad rakstīsimies kārtīgi, bet līdz tam pacietīsimies.”³²¹ Arī 18. februārī izmantoti netieši mājieni: „Gadījumā ja Jums nevarēšu kādu laiku rakstīt, nedomājat neko sliktu. Varbūt tā iznāks.”³²²

Spītējot kaujām un kara grūtībām, Pumpurs nepārtraukti izteicis optimistiskas prognozes vai, drīzāk, cerības, ka karam drīz mērojams gals. 1915. gadā viņš izteicies: „Karš tik drīz nebeigsies, labi ja novembrī.”³²³ Vēlāk tajā pašā gadā: „Ar Itālijas iejaukšanos miers gaidāms pēc dažiem mēnešiem.”³²⁴ 1916. gadā viņš rakstījis: „Visi cerē, ka līdz nākošajam gadam vāci būs piespiesti mieru slēgt.”³²⁵ Tajā pašā gadā: „Dienestam pēc 7 mēnešiem vajadzētu beigties.”³²⁶ Kā arī: „Vāciem ir pienācis gals. Galveno vērību varam pievērst franču – angļu sabiedrotajiem spēkiem. [..] Pēdējā laikā arī mūsējiem liela nozīme Dienvidu un Āzijas frontēs. Miers būs nākošajā gadā ne agrāk un pilnīgi domājams, ne vēlāk. Vāci vairs nevar uzvarēt un arī Rīgu vairs neieņems. Kaut tikai izdotos viņus iztriekt no Dievzemītes robežām pavīsam.”³²⁷

Arī par notiekošo Latvijas teritorijā Pumpurs izteicies bieži. Viņš apgalvo, ka par notiekošo kā dzimtenē, tā arī pārējās teritorijās viņš esot informēts agrāk, kā par to varot lasīt laikrakstos: „Par kara gaitu un ieganstiem mēs uzzinām agrāk no galvenā, nekā tās lasām avīzēs. Tās tiek padotas pa telegrāfu un telefoniem.”³²⁸ Šajā informācijā Pumpurs dalās ar

³¹⁸ Tēvam, 24. februārī 1915

³¹⁹ Tēvam, 20. decembrī 1916

³²⁰ Ģimenei, 18. augustā 1916

³²¹ Tēvam, 3. oktobrī 1916

³²² Ģimenei, 18. februārī 1916

³²³ Brālim, 14. janvārī 1915

³²⁴ Vecākiem, 13. maijā 1915

³²⁵ Tēvam, 18. jūlijā, vēstule nr.1 1916

³²⁶ Tēvam, 6. aprīlī 1916

³²⁷ Tēvam, 18. jūlijā, vēstule nr.2 1916

³²⁸ Tēvam, 18. jūlijā, vēstule nr.1 1916

saviem tuviniekiem. 1916. gada 4. janvārī viņš ziņo: „Mēs dzirdējām, ka Rīgas frontē mūsējie pagājuši uz priekšu.”³²⁹ 11. jūnijā: „Pašlaik runā, ka pie Rīgas vāci esot padzīti tādā gabalā, pa kādām trim līnijām atpakaļ. Nu redzēsim cik ilgi viņi noturēsies mūsu Dievzemītē.”³³⁰ 18. jūlijā: „Lidotāji lido pār Daugavpili un met bumbas, brauc bariem vien 15–20 gabali kopā.”³³¹

Aprakstus par dzimteni pavada cerības, ka vāciešiem pienācis gals: „Labi jau būtu gan, kad drīzāk tos prūšus aizraidītu, to jau katris gaida, bet grūti to tomēr izdarīt. Cerams tomēr ja arī spaidi nelīdzēs, tad viņi tāpat būs spiesti šejieni atstāt, kaut gan Kurzemi tie solas paturēt, lai arī kā nebūtu.”³³² Karavīru vispārējo noskaņojumu kaujas laukā Pumpurs raksturojis kā apņēmības pilnu: „Visi grib sakaut vācieti...”³³³ Tomēr, viņš arī piebilst, ka kritušo un bez vēsts pazudušo esot daudz: „Mans biedrs Radovičs pazuda jau pirmajā kaujā un biedri runā, ka viņš esot vaņģniecībā [sagūstīts. – *aut.*].”³³⁴

Pumpurs raksta, ka vācieši, lai gan militāri esot vājāki, tomēr savā labā izmanto viltību. Šokēts viņš ir par meliem, kurus nācies lasīt kādā vācu laikrakstā: „Tie vācieši ir viltīgi. [...] Tur bija teikts, ka visi tie ir meli, kas rakstīti krievu laikrakstos, [...], ka krievu otrā armija esot sakauta, ka sagūstīti simttūkstoš cilvēku. [...] Stāstīja, ka gūstekņiem klājosies tik labi, ka pēc kara palikšot turpat uz dzīvi.”³³⁵ Pumpurs apgalvo, ka nevienam lasītajam vārdam neticot, un ka agrāk vai vēlāk vāciešus tomēr izdošoties sakaut.

Bez darba un kauju aprakstiem, Pumpurs vēstulēs izklāstījis dažādus armijā pieņemtos lēmumus, kas ietekmējuši vai spējuši potenciāli ietekmēt viņa ikdienu. 1916. gada 8. jūnijā viņš raksta, ka „iznākusi pavēle nogādāt visus piekomandētos uz savām daļām, bet visās komandās sakarniekus samazināt pa 10%.”³³⁶ Pumpurs pauž savas bailes zaudēt savu relatīvi drošo darba vietu un tikt ieskaitītam aktīvajā dienestā. Viņš apgalvo, ka no viņa komandas izslēdzami 3 cilvēki.³³⁷ Tomēr, kā viņš atviegloti precizē turpmākās vēstulēs, no viņa komandas neviens tomēr neesot izslēgts.³³⁸

1916. gada 26. jūnijā viņš raksta par priekšniecības pavēli „visus tos skrīverus, kuriem pirmās vai otrās šķiras izglītība nekavējoties sūtīt uz ofiēru skolu, izņemot slimos un kas pēc priekšniecības ieskatiem nav derīgi un ir nevēlami pārvērst par ofiēru kārtā.”³³⁹ Pumpurs

³²⁹ Tēvam, 4. janvārī 1916

³³⁰ Paulim, 11. jūnijā 1916

³³¹ Tēvam, 18. jūlijā 1916

³³² Tēvam, 5. augustā 1916

³³³ Vecākiem, 10. septembrī 1914

³³⁴ Turpat.

³³⁵ Turpat.

³³⁶ Tēvam, 8. jūnijā 1916

³³⁷ Turpat.

³³⁸ Tēvam, 9. jūnijā 1916

³³⁹ Tēvam, 26. jūlijā 1916

apgalvo, ka arī viņam nebūšot iebildumu ja gadījumā nāktos šajā skolā iestāties: „Šinas un ordeņus par kara laiku saņēmu tāpat un ap 200 rubļus mēneša algu. Skolā mācību laiks ir 3 mēneši. Gadījumā ja krīt karā, tad piederīgie saņēmu ikgadus pensiju piemaksu. Sieva līdz kamēr tā dzīvo saņēmu pa 600 rubļiem gadā.”³⁴⁰

Par deputātu vēlēšanām un sakarnieku skaita palielināšanu Pumpurs raksta 1917. gada vēstulēs. Viņš apgalvo, ka viņa komantā sakarnieku skaits esot palielināts līdz 32 cilvēkiem, kas esot lielākais skaits līdz šim. Viņš pieminējis arī savu dalību vēlēšanās: „Darba diezgan daudz. Tas sakarā ar lielkaru komiteju sestdien, kur es piedalos kā priekšstāvis no mūsu komandas. Rītā atkal vēlēšanas. Jāievēl deputāts iz viskrievijas zemnieku sēdi Petrogradā.”³⁴¹

Korespondencē, kas veltīta armijas darbības aprakstam, galvenokārt runāts par piedzīvotajām kaujām un to izrietošām sekām – grūtajiem dzīves apstākļiem, epidēmijām, upuriem. Tāpat, Pumpurs plaši aprakstījis savu noslogotību darbā, kā arī dažādas vadības pavēles, kas potenciāli varēja izmantīt viņa ikdienu. Lai gan vēstulēs portretēti skaudri apraksti par karā piedzīvoto, vispārējais noskaņojums kā Pumpura, tā, pēc viņa vārdiem, arī pārējo karavīru vidū esot bijis optimistisks. Karam paredzēts vienīgi viena attīstības gaita – vācu sakāve.

6.6. Filozofiskās pārdomas

Filozofiskās pārdomas Pumpurā raisās saistībā ar centieniem izprast karu un savu vietu tajā. Šajās pārdomās tiek apcerētas domas par labo un ļauno, dzīvības vērtību kā arī tiek idealizēta pagātne un iezīmēti dažādi nākotnes iespējamie scenāriji. Pārdomās par nākotni ir pretrunīgas – tās periodiski variē no drūmām priekšnojautām un smeldzīgām apjausmām par nāves tuvumu līdz cerību pilnām apcerēm par dzīvi un gaišo nākotni, kas viņu sagaida pēc kara.

Par kara dzīvi viņš raksta: „Tagadējā dzīve ir pretstats pagātnei; viņa ir briesmīga, mocoša un ļauna; domas par viņu it kā baida un tādēļ labāk atcerēties pagātnei.”³⁴² Pumpuram ir grūti samierināties ar kara ikdienas realitāti: „Kas bij kādreiz, tā vairs nav. Toreiz bij dzīve, kas mums tagad liekas kā sapnis no pagātnes, bet tagad tikai izmisums un nāve kur vien skatamies.”³⁴³ 1914. gadā pieredzētās kaujas uz viņu atstājušas tik spēcīgu iespaidu, ka arī viņa nākotnes apjausmas iezīmējas drūmas: „Nespēju citu nākotni iedomāties kā – uguni,

³⁴⁰ Tēvam, 17. aprīlī 1916

³⁴¹ Tēvam, 28. aprīlī 1917

³⁴² Paulim, 14. oktobrī 1914

³⁴³ Tēvam, 17. aprīlī 1916

karu, lodes un asinis - un asaras no Jums piederīgajiem, kas saņem ziņu par manu traģisko nāvi. [...] Esmu tāds pats kā viņi [pārējais karaspēks. – *aut.*] – darba rīks bezmērķa dzīvē.”³⁴⁴

Pumpurs pauž atskārsmes, ka agrāk nav novērtējis to, cik dārgas viņam ir dzimtās mājas un tuvinieki: „Kad dzīvojām kopā [ar vecākiem – *aut.*] jau jutu to pašu mīlestību pret Jums, bet tikai biju tā pieradis, ka daudzkārt izturējos pret Jums kā pret kādiem svešiem cilvēkiem, bet tās savas darbības ļoti nožēloju.”³⁴⁵ Savā neapmierinošajā attieksmē pret mājiniekiem viņš vaino iesaukšanu kara dienestā, kas iedvesis viņa dzīvē bailes, kas mainījušas viņa ikdienas uztveri un pavadījušas vīrieti ik uz soļa: „[...] manā priekšā kā melna siena stāvēja kara dienests. [...] Nekas tā negrauz un nenospiež garu kā nezināšana un šaubas, kas nomāc cilvēku kā nenoteiktība un bažas par nezināmo nākotni.”³⁴⁶

Viņa pārdomās būtiska loma ir brīvības jēdzienam. Viņš apgalvo, ka brīvība viņam ir nozagta līdz ar došanos karā, un viņš pauž skumjas, ka tik krasi mainījies ierastā dzīve: „Brīvie ļaudis piecelsies [svētdienā. – *aut.*], padzers kafiju, ies uz Dievnamu... Brīvie ļaudis! Arī mēs visi reiz bijām brīvi; sajūtām svētvakara sajūtu. Bet kāds tagad mūsu liktenis? ... labāk nedomāt. Sirds kļūst smaga tik smaga.”³⁴⁷ Tāpat viņš pauž cerības, ka no šī *verdžības* stāvokļa viņam kādreiz izdosies atsvabināties: „Atliek cerēt, ka tiksīm atpakaļ senatnes sapnī – dzīvē, kuru varēsim turpināt kā cilvēki, ne kā vergi, kā tas tagad vienā otrā vietā notiek.”³⁴⁸

Tomēr, par spīti savam nebrīves stāvoklim, viņš pauž patriotiskas jūtas un apzināšanos, ka atrodas karā, lai aizstāvētu dzimteni: „Sirds ar dzimteni cietām, necaurraujamām saitēm sasieta. Mans dzīves ideāls un uzdevums ir spraušts no senām dienām, kas man kā viņas dēlam uzdots izpildīt.”³⁴⁹ Tomēr, viņš arī piebilst, ka „šis cēlais uzdevums izveidojies nevēlamā tumsā”³⁵⁰

1915. gadā, kad pirmie kara iespaidi ir pārciesti un pārdomāti, Pumpurs rod sevī zināmu mieru, apgalvojot, ka viņa dzīve atkal esot ieguvusi jēgu. Viņš pat apgalvo, ka karā piedzīvotais viņam palīdzot kļūt par labāku cilvēku: „Toreiz [pims kara. – *aut.*] es biju īsts sapņotāja tips, jo dzīvi tik labi nepazinu, bet viņa darīja prātīgi mani pārmācīdama. Viņa veido īstu cilvēku.”³⁵¹

Par spīti šaj un turpmākām vēstulēm, kurās Pumpurs pauž prieku par savu norūdīto raksturu un viedokli, ka viņš ar savu stāvokli esot apradis, reizi pa reizei izskan arī pretēja

³⁴⁴ Vecākiem, 19. jūnijā 1914

³⁴⁵ Vecākiem, 19. jūnijā 1914

³⁴⁶ Tēvam, 1. janvārī 1915

³⁴⁷ Vecākiem, 25. oktobrī 1914

³⁴⁸ Tēvam 17. aprīlī 1916

³⁴⁹ Vecākiem, 9. oktobrī 1914

³⁵⁰ Turpat.

³⁵¹ Vecākiem, 29. janvārī 1915

viedokļa vēstules. 1916. gada 13. februārī viņš raksta, ka iemācījies izlikties apmierināts ar saviem apstākļiem: „Es ar savu stāvokli nejūtos apmierināts, bet iztuos tā it kā nekas nebūtu, jokoju ar Krūmiņu, smejos, citreiz pat sakaujamies.”³⁵² Savā 24. dzimšanas dienā viņš paudis dusmas, ka karā aizrit viņa labākie dzīves gadi: „Pēdējais [jaunības. – *aut.*] gads. Tik daudz atdot varētu, lai varētu atsaukt mīļo brīvo dzīvi, kad vēl miera laiki. Es kara stāvoklī pavadu dzīves jaukākos gadus. Bet vai tad par to līdz runāt? Mūļķības, tad vēl vairāk iedos!”³⁵³

Arī apceres par nākotni ir ļoti pretrunīgas. Reizēm viņš to romantizēti pielīdzinājis sapnim: „Cik skaisti varētu dzīvot [nākotnē. – *aut.*], kā sapnī, es domāju. [...] Es domāju, vajadzētu būt pavisam citai dzīvei.”³⁵⁴; „Sapņiem gan neticu, bet bieži gadās, ka viņi piepildās.”³⁵⁵; „Kaut arī nesapņoju un liekas cerības neturu, tomēr ir prātā, ka nākotnei par tagadni labākai jābūt...”³⁵⁶

Tomēr reizēm viņš šīs cerības dēvē par bezvērtīgām jūsmām par nezināmo, kas cilvēku dzīvēs nekādu labumu nesniedz: „Nākotni neviens ar sapņiem nav grozījis un arī negrozīs, bet kam jānotiek, tas notiks pats no sevis un mūsu domāšana tur nevar neko izdarīt. [...] Nākotne priekš mums ir tik tumša, kā rudeņa nakts. [...] Piemēram, mēs runājam „kad karš beigsies, tad dzīvosim tā un tā...” Karš beigsies, to mēs zinām ikkatris, ka viņam reiz beigās pienāks, bet kad tās beigās viņam pienāks, to mēs nezinām un nezinām arī kā tad dzīvosim. To dzīvošanu mēs iedomājamies pēc savas patikas un prāta, līdz ar to sajūsminājamies un it kā jau tagad sākam nākotnē dzīvot – sākam cerēt. Cerība ir tā, kas cilvēku uztur, bet kad cilvēks beidzot sāk akli cerībai nodoties, neievērodams vairs tagadni, tad ja nu cerība tomer sašķīst un sadrūp, laiks kāpj pari šīm cerību drupām un tad ir slikti. Trieciens, ko dod zudusi cerība ir tik smagi sajūtams, ka tā sāpes ir manāmas ilgāku laiku. [...] Prieks nāks tikai tad, kad būsīm apmierināti ar šīs dienas pāridarījumu, bet nākotne, kas arī pēc nāves vēl būs, to mēs nezinām un neredzam.”³⁵⁷

Karu Pumpurs dēvējis dažādos vārdos: par cilvēka lielāko grēku,³⁵⁸ visa ļaunuma pamatu³⁵⁹, slepkavu un nelietību pret cilvēkiem.³⁶⁰ Viņš raksta: „Šī nelietība nav aprakstāma, kas caur kariem – lielākajām slepkavībām, kas notiek.”³⁶¹ Par ļaunumu, kas pārņēmis pasauli viņš raksta: „Izvirtība tagad ir tā izplatījies un iesakņojusies, ka kauns un šausmas to redzot.

³⁵² Tēvam, 13. februāris 1916

³⁵³ Ģimenei, 23. janvārī 1916

³⁵⁴ Tēvam un Emmai, 8. februārī 1916

³⁵⁵ Tēvam, 16. jūnijs 1916

³⁵⁶ Emmai, 4. augustā 1916

³⁵⁷ Tēvam, 16. jūnijā 1916

³⁵⁸ Vecākiem, 19. jūnijā 1914

³⁵⁹ Vecākiem, 24. marts 1915

³⁶⁰ Turpat.

³⁶¹ Tēvam, 17. aprīlī 1916

Bet, saki, vai gan citādi var būt tādā laikā kā tagad, kur nav vairs cilvēcei miera, kur katris tiek dzīts un vazāts pret savu gribu, kā dzeltena lapiņa rudens vējam ārdoties.”³⁶²

Atkārtoti viņš savu naidu pret karu izteicis arī ar skarbākiem vārdiem: „Sasodītais karš! Velns lai to visu parauj.”³⁶³; „Sasodītais karš, kas gan ar viņu galā iznāks! Vēl un vēl šis nelietīgais posts negrib beigties. Bet pagaidi kad viņš beigsies...!”³⁶⁴ Viņš raksta, ka miers tiek gaidīts jau kopš pirmās kara dienas, tomēr gaidīšana panākumus nenes: „Mieru gaida katris un visi, bet no gaidīšanas jau tik tāl apnikts, ka visa gaidīšana tāda kā apburta, kā pārakmeņojusies.”³⁶⁵ Tomēr, par spīti savām dūsmām un skumjām, Pumpurs nepārstāj gaidīt kara beigas: „Tomēr, kaut arī miljoni vēl kristu, miers tomēr reiz būs, tāpat ļaudis, kas viņu sagaidīs, tikai jālūdz Dieviņš, viņš visiem mums palīdzēs.”³⁶⁶

Galvenais, kas ļāvis Pumpuram nezaudēt cerību ir viņa mīlestība pret dzīvi un savu dzīvību: „Cilvēks dzīvo tikai reizi, šis laiks viņam jādzīvo pēc iespējas ilgāk, jo viņa pienākums ir dzīvot – dzīvot ne tikai priekš sevis vien, bet jo vairāk priekš citiem.”³⁶⁷ 1915. gada 1. jūnijā viņš manifestējis savu mīlestību pret to: „Es vēlētos mūžīgi dzīvot – tik ļoti mīlu dzīvi!”³⁶⁸ Viņš rakstījis, ka dzīve ir visvarenākais, ko Dievs cilvēkam ir devis, tādēļ katra pienākums ir to sargāt: „Patīkami par visu domāt un just, ka tu vēl esi dzīvs, ka vari par visu interesēties un saprast dabu, dzīvi, pasauli... Un tas taču visskaistākais, vislabākais un varenākais.”³⁶⁹

Pumpura apceres par karu ir viennozīmīgas – viņš uzskata karu par cilvēces lielāko noziegumu un netaisnību pret tiem, kas tajā tikuši iesaistīti. 1914. gadam karā piedzīvotais atstājis uz viņu tik spēcīgu iespaidu, ka pesimistiskas domas pārņēmušas viņa dzīves uztveri – viņš nespēj apmierināties ar tagadni, kā arī nākotni portretē kā drūmu, nenoteiktu un pilnu ciešanu. Karam turpinoties un Pumpuram aurodot ar saviem apstākļiem, viņā pavīd cerību atblāzma, kā arī ticība nākotnei un labākai dzīvei. Lai gan atsevišķās vēstulēs no 1915. līdz 1918. gadam vēl aizvien Pumpurā jaušamas bailes par savu dzīvību, nedrošība un pesimistisks skatījums uz pasauli, tomēr viņš iemācījies aprast ar kara dzīvi un aizvien turpina dzīvot, strādāt un smelties cerības sevis iztēlotajā nākotnē.

³⁶² Turpat

³⁶³ Tēvam, 25. aprīlī 1916

³⁶⁴ Tēvam un Emmaī, 16. maijs 1916

³⁶⁵ Tēvam, 17. aprīlī 1916

³⁶⁶ Tēvam, 17. aprīlī 1916

³⁶⁷ Vecākiem, 24. marts 1915

³⁶⁸ Vecākiem, 1. jūnijs 1915

³⁶⁹ Ģimenei, 24. martā 1916

6.7. Apsveikumi svētkos

No 1914. līdz 1916. gadā analizētās korespondences desmitā daļa veltīta dažādām pārdomām un apsveikumiem svētkos. Tie sūtīti gan pastkartēs, gan vēstulēs, tāpat arī Pumpurs pats veidojis īpašas apsveikumu kartiņas, kuras nosūtījis tuviniekiem. Apsveikumus viņš sūtījis tādos svētkos kā: Lieldienas, tēva dzimšanas diena, Ziedoņa jeb Vasaras svētki, Jāņu diena, Ziemassvētki, Jaunais gads. Kā svētku dienu, jeb *svētu* dienu Pumpurs arī uzskatījis svētdienas. Runājot par savām karā atzīmētajām dzimšanas dienām, Pumpura dramaturģijā iezīmējas pesimistiskas apjausmas.

Sevišķi armijā godātas Lieldienas. Tajās karavīri no vadības puses esot apdāvināti ar dažādām dāvanām: desu, baltmaizi, ziepēm un cukuru. Pumpurs arī norādījis, ka vadība grasoties katram karavīram dāvināt 4 olas. Par apdāvināšanu viņš raksta: „Varēsim tagad teicami svētkus nosvētīt.”³⁷⁰ Pumpurs norādījis, ka arī biedri šajā laikā jutuši svētku pacilātību un izrotājuši telpas - „sasprauduši visus griestus ar egļu zariem un lukturīšiem, uz kuriem attiecīgi svētku uzraksti, kuri svecei degot griežas apkārt”.³⁷¹ Lieldienās Pumpurs tuviniekiem sūtījis paša veidotas kartiņas, kurās izmantojis stilizētus burtus, kā arī atstājis uz tām paša veidotos zīmējumus, kuri veidoti ar krāsainiem zīmuļiem un kuros atainota klusā daba (sk. 6.6. att.).

6.6. att. Friča Pumpura veidotas apsveikumu kartiņas Lieldienās 09.04.1916

Dzimšanas dienās, kā savā, tā arī tēva, Pumpurs pauž pesimistiskas pārdomas par dzīvi. 24 gadu jubileju Pumpurs dēvē par savu „pēdējo jaunības gadu”, par laiku, kam

³⁷⁰ Tēvam un Emmaī, 9. aprīlī 1916

³⁷¹ Turpat.

vajadzētu būt skaistākajam viņa dzīvē, tomēr kura baudīšana viņam kara dēļ esot atņemta.³⁷² Dzimšanas dienā viņš sevi atalgo aizkūpinot cigaretes, tomēr paziņo, ka arī šis process viņam prieku nav sagādājis: „Vakar nosvinēju savu divdesmit ceturo jubileju pie vienas mārciņas jēlas baltmaizes pa 15 kap. un paziņas papirosiem. Bet tā kā šos papirosus pīpoju gandrīz katru dienu, to par neko īpašu nevar uzskatīt.” Viņš vairākkārt uzsvēris, ka pēc šī gada, viņa jaunībai pienāksot gals, un paudis savas skumjas par minēto faktu. Sarkastiskiem vārdiem viņš paudis savu rūgto dvēseles stāvokli dzimšanas dienu atzīmējot: „Šis gads manā jaunībā pēdējais, bet jāvēlas, kaut viņš nebūtu pēdējais manā mūžā.”³⁷³

Arī tēva dzimšanas dienā Pumpurs paudis nostalgiskas ilgas pēc pagātnes un dusmas par to cik krasi viņa dzīve ir mainījusies, nespējot būt klātesošam ikdienas notikumos, kuri viņam šķituši būtiski. 1916. gada dzimšanas dienas apsveikuma kartiņā tēvam izteikta klusa cerība par to, ka karam gaidāmas beigas un nākamās tēva dzimšanas dienas scenārijs būs labvēlīgāks kā pašreizējais: „Svinēsim Tavu nākošo dzimšanas dienu mājās pie māmiņas.”³⁷⁴ Līdz ar to, ka tēva dzimšanas diena ir 25. aprīlī, Pumpurs 1916. gadā dzimšanas dienas apsveikumus nosūtījis uz Lieldienu kartiņas(sk. 6.7. att.), kas, iespējams, viņam palikusi neizmantojama minēto svētku laikā.

6.7. att. Friča Pumpura nosūtīta apsveikumu kartiņa tēva dzimšanas dienā 25.04.1916

Vasaras svētki, tāpat kā Lieldienas Krievijas armijā tikuši atzīmēti ar pompozitāti. Pumpurs raksta, ka šajos svētkos karavīriem esot dalīta nauda, kā arī spēlējis orķestris: „Istaba pilna ar mejām, smārds kā rožlapiņa, atgādina senos jūras svētkus. [...] Šodien spēlēja orķestris, un kungi izdalīja 180 rubļus.”³⁷⁵

³⁷² Ģimenei, 23. februārī 1916

³⁷³ Turpat.

³⁷⁴ Tēvam, 25. aprīlī 1916

³⁷⁵ Ģimenei, 9. maijā 1916

Tomēr īpašu nozīmi Pumpura dzīvē ieņēmuši Jāņa svētki: „Kas var izteikt to svinīgo sajūtu un laimi, kas tika izjusta Jāņu vakarā!”³⁷⁶. Viņš vairākkārt Jāņu dienas apsveikumu vēstulēs paudis nostaļģiskas apceres par dzīvi un savu vēlmi atgriezties iepriekšējo, pirmskara periodu laikā. Šī diena viņā izraisījusi īpašas ilgas pēc mājām un dzimteni.

1914. gada Jāņu svētki iezīmējušies skumīgā nokrāsā. Viņš vecākiem izklāstījis savas skumjas par to, ka armijā šie svētki nav tikuši atzīmēti, jo „krievi šos svētkus nepazīst”.³⁷⁷ Viņš stāstījis, ka vakarā ar latviešu un lietuviešu biedriem kopā paskumuši par iepriekšējiem Jāņiem, kā arī padziedājuši līgo dziesmas. Tomēr vēlāk par šādu rīcību visi esot saņēmuši rājienu, jo vakaros trokšņojot ir iespējams ienaidniekiem nodot savas pozīcijas: „Rītā dabūju rājienu un man parakstīja brīvību uz 4 dienām. [...] Līdz 10. jūlijam manu lietu izskatīšot”.³⁷⁸

1916. gadā, kad Pumpura māsa, brālis un tēvs cietuši trūkumu un darba meklējumos devušies uz Rīgu, viņš izteicis savu sarūgtinājumu, par to, ka Jāņu dienu neizdosies atzīmēt arī viņiem: „Jānītis atnācis pavisam klusu. Un vakarā viņš sāks līgot. Bet kā viņš šogad līgos un kur nav zināms. Domājams, ka pie Tevis [brāļa. – *aut.*] un manis jau nu nē.”³⁷⁹ Ģimenei viņš raksta: „Šogad, domāju, gan sanāca līgot bez sievām un alus, tādēļ domājams, ka svētki nebija tik spoži kā citus gadus.”³⁸⁰ Tomēr, neskatoties uz šīm drūmajām prognozēm, Pumpurs apgalvo, ka karam drīzumā jaušamas beigas un dzīve atgriezīsies ierastajā ritējumā.³⁸¹

Apsveikuma vēstules Ziemassvētkos, galvenokārt, ir lakoniskas. Tās sastāv no pāris apsveikuma vārdiem, piemēram, mierpilnu svētku novēlējumiem, kā arī pateicībām par tuvinieku sūtītajām vēstulēm.³⁸² Nedaudz atšķirīga ir viņa 1914. gadā nosūtītā vēstule brālim. Tajā viņš pauž lūgumu sevi neaimirst, kā arī aicinājumu: „Uz eglītes iededzini trīs svecītes priekš arī manis. [...] Uz tikšanos nākošajos svētkos!”³⁸³ Tai pievienots arī attiecīgs zīmējums (skat. 6.8. att.) ar svecēm un egles zaru.

³⁷⁶ Vecākiem, 17. jūnijā 1915

³⁷⁷ Tēvam, 27. jūnijā 1914

³⁷⁸ Turpat.

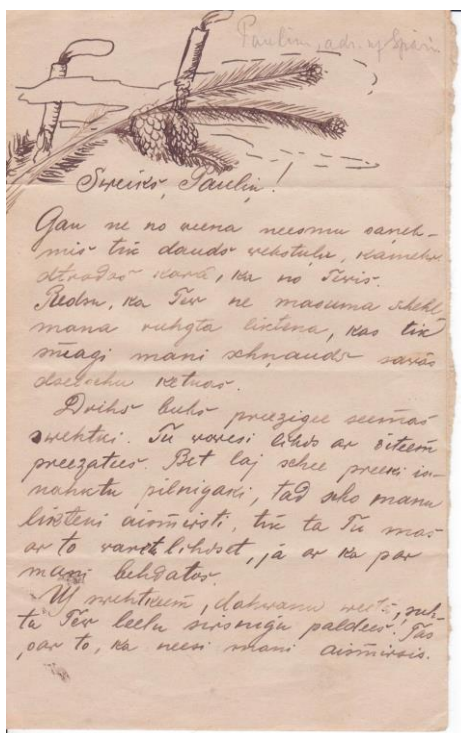
³⁷⁹ Paulim, 23. jūnijā 1916

³⁸⁰ Ģimenei, 28. jūnijā 1916

³⁸¹ Turpat.

³⁸² Vecākiem, 17. decembrī 1914; vecākiem 20. decembrī 1914

³⁸³ Paulim, 12. decembrī 1914

6.8. att. Friča Pumpura nosūtīta apveikumu kartiņa Paulim Ziemassvētkos 12.12.1914

Pumpurs apgalvo, ka Jaunā gada diena arī neesot sevišķi atzīmēta: „Svētkus pavadīju kā jau varat iedomāties – tāpat kā jau katru no svētkiem, kuri ar neko neatšķiras no parastām dienām.”³⁸⁴ Tomēr, viņš arī norāda, ka zināmas izklaides šo dienu esot pavadījušas: „Tur spēlēja mana bijušā pulka orķestris, bija dažādi joki un muļķības, kurus spēra mūsu telefonisti, kazaki, u.t.t.”³⁸⁵ Pēc Jaunā gada kartiņu izsūtīšanas 1915. un 1916. gadā sekojis Pumpura atskats uz iepriekšējā gada notikumiem, kā arī pašrefleksija par to kā gads viņu izmainījis. Paštaisītājās kartiņās (skat. 6.9. att.) Pumpurs izpauž radoši – stilizētiem burtiem rakstījis apsveikuma vārdus, kā uz tām zīmējis dažādas idilliskas ainas, minētajā kartiņā savas dzimtās mājas.

6.9. att. Friča Pumpura nosūtīta apveikumu kartiņa Emmīnai Jaunajā gadā 04.12.1915

³⁸⁴ Tēvam un Emmīnai, 3. janvārī 1916

³⁸⁵ Turpat.

Pēc Pumpura vārdiem, latviešiem svētdienas esot bijušas *svētas* dienas, kurās jādodas uz Dievnamu un kuras jāvelta atpūtai. Tomēr darba devēji Rīgā nodarbinājuši darbiniekus arī šajās dienās. 1916. gada 30. augustā viņš mierina tēvu, lai tas nemocas pašpārmētos par to, ka viņš tiek nodarbināts svētdienā, apgalvodams, ka trūkuma periodos arī svētdienās strādāt ir akceptējami: „Slikti jau ir ļoti, ka svētdienas nav brīvas, bet, mīļais papiņ, Tu jau neesi vainīgs, ka tieci spiests, un badā aiziet ir pašslepkavība, kas ir vēl lielāks grēks, tāpēc ja darbs nav grūts – eji.”³⁸⁶ Arī viņš pats esot spiests nodarboties ar ikdienišķiem darbiem svētdienās, par ko paudis neapmierinātību: „Šodien iešu mazgāt veļu. Šodien... Jūs varbūt brīnāties – ir svētdiena! Jā, ir jau ir, bet tikai ne visiem, un mums pavisam nē.”³⁸⁷

Analizētajā korespondencē secināts, ka Krievijas armijā visspilgtāk tikuši atzīmēti reliģiskie svētki – Lieldienas, vasaras svētki un Jaunais gads. Visus šos svētkus pavadījusi orķestra spēle, kā arī dažādi bonusi, naudas un materiālā izteiksmē, no priekšniecības. Pumpuram gan vistuvākie bijuši Jāņa dienas svētki, kuros viņš izjutis saikni ar dzimteni, gremdējoties nostalgiskās atmiņās un žēlojoties, ka šie svētki armijā netiekot atzīmēti. Dzimšanas dienas Pumpurā izsauc negatīvas emocijas, raisot viņā pārdomas par laiku, kas viņam kara dēļ ticis atņemts. Visos svētkos Pumpurā cauraužās vēlme tos svinēt dzimtenē, ģimenes lokā.

6.8. Gūstekņu nometnē rakstītās vēstules 1918. gadā

Gūstekņu nometnē sūtītās vēstules tikušas pakļautas stingrai kontrolei, tādēļ tās saturs un formas ziņā stingri atšķiras no armijas laikā sūtītām. Šajās vēstulēs Pumpurs paudis savas cerības tikt atbrīvotam, paudis nostalgiskas apceres par mājām, kā arī bieži rakstījis par savu pašaušanos uz Dievu. Savu ikdienu, dzīves apstākļus vai attieksmes pret priekšniecību šajās vēstulēs nav paustas.

Korespondencē galvenais saturiskais vadmotīvs ir Pumpura cerības tikt atbrīvotam. Viņš izsaka: „Mana vienīgā vēlēšanās dienā un naktī – kaut drīzāk Jūs redzētu pēc ilgiem gadiem.”³⁸⁸ Kā arī: „Ar nepacietību gaidu kad pienāks mans atsvabināšanas brīdis, kad varēšu tikt vecajās mājās pie Jums visiem.”³⁸⁹ 26. maijā viņš atzīstas, ka katru vakaru lūdzot Dievu, par savu atbrīvošanu.³⁹⁰ Atsevišķās vēstulēs viņš izteicies tēlainā valodā: „Ar nepacietību gaidu to prieka stundiņu kad mēs satiksīties pēc ilgām vētrām un negaisiem”³⁹¹; „Kādreiz

³⁸⁶ Tēvam, 30. augustā 1916

³⁸⁷ Ģimenei, 20. martā 1916

³⁸⁸ Vecākiem, 19. maijā 1918

³⁸⁹ Vecākiem, 4. novembrī 1918

³⁹⁰ Vecākiem, 26. maijā 1918

³⁹¹ Vecākiem, 4. oktobrī 1918

pienāks tas laimes brīdis, kad varēsim atkal satīties gaišajā nākotnē un atsākt izpostīto dzīvi.”³⁹²

Vēstulēs pavīd nostaļģija pēc agrākās dzīves. 28. maijā viņš paudis savas ilgas pēc dzimtajām mājām: „Ilgi gadi pagājuši kopš par mājām neko nezinu.”³⁹³ 7. augustā rakstījis: „Kad iedomājos mūsu senāko dzīvi mājās un apkopto dārziņu, tad vienmēr man asaras acīs... Cik raiba ir dzīve.”³⁹⁴ 19. augustā viņš lūdz tēvam: „Atraksti vai šogad daudz augļu un kādi āboliņi ir vairāk.”³⁹⁵ Pumpura vienīgā vēlme atrodies apcietinājumā ir tapt atbrīvotam un atgriezties mājās pie saviem tuviniekiem: „Gaidu un gaidu to brīdi, kad varēšu Tevi satikt un Tev pieglauzties kā senāk, bet mīļāk, daudz mīļāk nekā tad... Kad atkal redzēšu Tevi un mīļo Papiņu... Ai, tas prieks būs neizteicams.”³⁹⁶

Pumpurs arī nosūtījis vecākiem instrukcijas kā panākt savu atbrīvošanu – viņiem nepieciešams atrast divus galvotājus, kuriem piederot nekustamais īpašums un jānosūta atbrīvošanas lūguma raksts vietējam komandantam: „komandanta kungs mums paziņoja, ka citādi no šejienes neatlaidīšot.”³⁹⁷ Ja iepriekšējo gadu vēstulēs Pumpurs pret vāciešiem attiecies naidīgi un ar nosodījumu, tad vēstulēs, kas izsūtītas no lēģera, saprotamu iesmeslu dēļ, tie uzrunāti ar bijību: „Varbūt barona lielskungs, mācītāja kungs jeb Līznieks ar Dāvidu par mani galvos. Ļoti viņiem pateiktos.”³⁹⁸ Arī 7. augusta vēstule uzrakstīta tādā pat manierē: „Varbūt vietējais Barona kungs arī būs tik labvēlīgs, ka manu lūgumu izpildīs.”³⁹⁹ Pumpurs norādījis, ka vairāki karavīri pēc šāda lūguma iesniegšanas tikuši atbrīvoti un pauž cerības, ka tas varētu palīdzēt arī viņam.⁴⁰⁰ Pumpura kara laika vistuvākais biedrs Jūlijs Krūmiņš atbrīvots augusta mēnesī.⁴⁰¹ 26. oktobrī mājās aizbraucis kameras biedrs Sudmaliņu Freimanis.⁴⁰² Cerībā uz drīzu atbrīvošanu arī Pumpurs pats sastādījis lūgumrakstu, kuru iesniedzis komandantam un paudis cerības, ka tas varētu viņam palīdzēt.⁴⁰³

Pumpura vēstulēs izteikti iezīmējas atsaukšanās uz Dievu. Vairākās vēstulēs viņš pateicies Dievam par savu veselību: „Varu Jums paziņot, ka esmu, paldies Dievam, pie mīļas veselības un ar ilgošanos gaidu no Jums kādas ziņas.”⁴⁰⁴; „Es, paldies Dievam, esmu

³⁹² Tēvam, 19. augustā 1918

³⁹³ Vecākiem, 28. maijā 1918, #2

³⁹⁴ Vecākiem, 7. augustā 1918

³⁹⁵ Tēvam, 19. augustā 1918

³⁹⁶ Mātei, 4. augustā 1918

³⁹⁷ Vecākiem, 9. jūnijā 1918

³⁹⁸ Turpat.

³⁹⁹ Vecākiem, 7. augustā 1918

⁴⁰⁰ Turpat.

⁴⁰¹ Vecākiem, 4. oktobrī 1918

⁴⁰² Vecākiem, 26. oktobrī 1918

⁴⁰³ Vecākiem, 4. oktobrī 1918

⁴⁰⁴ Ģimenei, 5. maijā 1918

apmierināts un pie labas veselības un ceru uz drīzu tikšanos. Gan jau mīļais Dieviņš līdzēs kā vienmēr.”⁴⁰⁵; „Es dzīvoju vēl pa vecam – labi, lai žēlīgais Dievs palīdz uz priekšu.”⁴⁰⁶ Pumpurs paudis cerību, ka Dievs palīdzēšot viņam tapt atbrīvotam no gūsta un jau drīzumā tikties ar saviem tuviniekiem: „Uz drīzu tikšanos. Lai Dievs mums visiem palīdz!”⁴⁰⁷; „Ar katru dienu mēs tuvojamies tai stundiņai tuvāk, kad varēsim būt atkal kopā, līksmāki un priecīgāki kā jebkad. Dieviņš mūs vēl nekad nav atstājis, viņa ceļi ir neizdibināmi...”⁴⁰⁸

Kara gūstekņu nometnē Pumpura komunikācija ar tuviniekiem bijusi asimetriska – viņš tiem sūtījis vēstules sākot ar 1918. gada 15. maiju, savukārt, pirmās vēstules no tuviniekiem saņēmis vien 1918. gada 18. septembrī. Līdz ar to, ka vēstules pakļautas stingrai kontrolei, bijuši vien daži temati par kuriem atļauts rakstīt. Pumpura vēstulēs tā bijusi cerību izteikšana par savu atbrīvošanu, ilgas pēc mājām, kā arī pašlaušanās uz Dievu.

6.9. Friča Pumpura dramaturģija mātei

Mijiedarbībā ar māti Pumpura izrādes priekšplāna elementi ir konsekventi. Viņa uzvedība mātes priekšā ir saudzējoša - viņš cenšas to pasargāt no emocionāliem pārdzīvojumiem, ko spētu izraisīt karā piedzīvoto notikumu skaudrs atspoguļojums, tādēļ par tādām tēmām kā kaujas, kritušie, bailes, piedzīvotās grūtības viņš rakstīt izvairās. Šādu uzvedību Pumpurs pauž caur dramatisko izpildījumu, sistemātiski uzsverot mātei, lai viņa par viņa pārdzīvoto neuztrauktos: „Tu, mīļā, dārgā par mani neraizējies, jo ar to nevari līdzēt, tikai sev ļauna nodarīt”⁴⁰⁹

Savu dzīvi karā viņš ataino kā vieglu un bezrūpīgu, bet sevi pašu kā drosmīgu un izturīgu: „Māmiņ, es atrodos vislabākajos apstākļos, kādi karā atrodami. [...] Dažreiz rūgtumi uznāk, bet vienmēr pietiek spēka un enerģijas būt stipram, ciest visu un panest.”⁴¹⁰ Arī 1915. gada 20. janvārī viņš uzsver savu izturību: „Par mani nebēdājies, man klājas labi, darba gandrīz nemaz, lielāko daļu pavadu pie Krūmiņa kunga, laiks aiziet nemanot. Ar biedriem un priekšniecību satieku labi, jo esmu dūšīgs.”⁴¹¹ Vēl kādā vēstulē viņš min, ka esot apslimis, tomēr, par spīti tam, uz darbu esot gājis un visu varonīgi pacietis.⁴¹²

Lai atstātu iespaidu par saviem apmierinošajiem apstākļiem un dzīvi, Pumpurs cenšas radīt mātei priekšstatu, ka biedru starpā ir labi iecienīts: „Vari iedomāties, visi pret mani tik

⁴⁰⁵ Vecākiem, 28. maijs 1918

⁴⁰⁶ Vecākiem, 5. jūnijā 1918

⁴⁰⁷ Vecākiem, 12. maijā 1918

⁴⁰⁸ Mātei, 4. augustā 1918

⁴⁰⁹ Mātei, 21. augustā 1914

⁴¹⁰ Mātei, 2. maijā 1915

⁴¹¹ Mātei, 20. janvārī 1915

⁴¹² Mātei, 25. decembrī 1914

labi un laipni, ka par kungu vien saukā – tas, taču, respekts!”⁴¹³ Arī priekšniecība pret Pumpuru izturoties īpaši labvēlīgi: „Visu rudeni un ziemu pārlaidu viegli, varbūt tāpēc, ka no priekšniecības tieku lutināts, visi ar mani apietas ļoti saudzīgi. Ja tiktu tā notriekts un raustīts kā citi, tad to nebūtu viegli pārciest.”⁴¹⁴

Pašu karadarbību Pumpurs piemin tikai vispārēji kā pieredzi, kas viņu norūdot: „Grūtību nekādu nav bijis. Bet paši piedzīvojumi ir ļoti no svara priekš pašas dzīves un turpmākā darba.”⁴¹⁵ Tāpat viņš mātei jau 1914. gada 10. jūlijā, kad karš tikai nesen sācies, viņš apgalvo mātei, ka tam drīz jau pienāksot beigas, līdz ar to nav tālu brīdis kad abi atkal varēsot tikties.⁴¹⁶

Iziešana no lomas notiek brīžos, kad tiek mainītas izrādes robežas – kad vēstules nav sūtītas mātei, bet adresētas abiem vecākiem kopā. Tajās viņš atspoguļo savas drūmās pārdomas par kaujās redzēto, kā arī piemin grūtības, ar kurām viņam ikdienā nācies saskarties. 1914. gada 2. augusta vēstulē vecākiem viņš raksta, ka drūmu iespaidu uz viņu atstājis pēc kaujas redzētais - bojāgājušie, kuri gulējuši grāvju malās kā atkritumi.⁴¹⁷ Tā paša gada 28. oktobrī viņš apraksta, ka karavīri, ieskaitot viņu, konstanti mokās ar dažādām slimībām – augoņiem, izsitumiem un insektu uzbrukumiem.⁴¹⁸ Tomēr, bieži pēc skaudrajām vēstulēm vecākiem, viņš mātei nosūtījis raizpilnus vārdus: „Esmu noraizējies, ka pārlasot šos grūtos brīžus neiedzenu Jūs pārāgrā kapā, tāpēc sargieties, tik daudz nedomājiet pie visa. Minētais priekš manis būtu vislaunākais.”⁴¹⁹ Kā arī: „Māmiņa daudz ļauna iedomājās, tā var tikai ļaunu sev nodarīt.”⁴²⁰

Vienīgā vēstule, kurā Pumpurs nav ievērojis lomas konsekvenci dramaturģijā ar māti un pārkāpis saudzējošās uzvedības priekšplānu klaji atspoguļojot mātei karā piedzīvotās šausmas, izsūtīta 1915. gada 14. maijā. Vēstules saturs ir pretrunīgs. Pirmajā vēstules daļā viņš raksta: „Mūsu ciemu sāka apšaudīt vācu smagā artilērija. [...] Bailes nev lielas, tik ar katru lodes svilpienu sirds it kā apstāj pukstēt. Bērni raud, sievietes vaimanā [...]. Kāds sprādziens ķēra vairākus cilvēkus un ievainoja Krūmiņu.”⁴²¹ Vēstuli turpina ar vārdiem: „Citādi – man

⁴¹³ Mātei, 25. decembrī 1914

⁴¹⁴ Mātei, 14. februārī 1915

⁴¹⁵ Vecākiem, 28. oktobrī 1914

⁴¹⁶ Mātei, 10. jūnijā 1914

⁴¹⁷ Vecākiem, 2. augustā 1914

⁴¹⁸ Vecākiem, 28. oktobrī 1914

⁴¹⁹ Mātei, 10. jūnijā 1914

⁴²⁰ Vecākiem, 28. oktobrī 1914

⁴²¹ Mātei, 14. maijā 1915

iet labi – noskatos skaistajā pavasarī. Sūtīšu Tev ievas ziediņus.”⁴²² Tālāk viņš apraksta dabas skaistumu, saklausītās putnu dziesmas un savas pastaigas pa tuvējo parku.⁴²³

Pumpurs bieži romantizējis savu dramatisko izpildījumu vēstulēs mātei, neereti savā valodā izmantojot tēlainās izteiksmes līdzekļus. Par pavasara iestāšanos viņš rakstījis: „Domu laiviņa brauc uz lēno fantāzijas jūru un sapņu pili miera salā, kur prieks un laime mīlestībā Ziedoņu vainagus darina...”⁴²⁴ Par ticību nākotnei: „Cerība liks sagaidīt labāku nākotni.”⁴²⁵ Kad 1915. gada 24. martā vecāki Pumpuram nosūtījuši savas fotogrāfijas, tēvu viņš pielīdzina nosirmojušai, salīkušai ābelei, kamēr māti raksturo kā spēcīgu, drosmīgu sievieti, kura kara laikā, neskatoties uz pārdzīvojumiem, kļuvusi tikai skaistāka.⁴²⁶ Arī tādi priekšplāna dekorāciju elementi kā uzrunas formas liecina par Pumpura tuvo saikni ar māti. Vēstulēs māti viņš attiecinājis ar tādiem vārdiem kā „sirdsmīļā, dārgā māmuliņa”⁴²⁷, „mīļā mammaiņa”⁴²⁸, „mīļā māmuliņa”⁴²⁹, „labais gariņ”⁴³⁰.

Māte bijusi Pumpura uzticības persona dažādu emocionālu pārdzīvojumu pārvarēšanā: „Atceries visus manus eksāmenus, manu pirmo mīlestību, u.t.t., bet redzi, galu galā iznāca labāk nekā domāts.”⁴³¹ Mātei viņš pauž savas cerības un nākotnes sapņus - stāsta, ka pēc kara vēloties „iezubrīto atkārtot un nokārtot iestājeksāmenus”, kā arī atvērt skolu kādā lauku rajonā.⁴³² 1915. gada 1. jūnijā viņš mātei apliecina savu prieku par saņemtajām vēstulēm no viņas: „Saņēmu, māmiņ, cik patīkami klausīties Tavās sīkajās lietiņās, kā Tu vari tik ļauni domāt, ka tas mani neinteresē. Raksti, mīļā, labā, vēl kaut ko. Tie sīkumi mani visvairāk interesē.”⁴³³ „Pateicos mans mīļais labais gariņ un dārgo engēlīt māmiņ.”⁴³⁴

Pumpurs apzināti izvairījies mātei atklāt tādus savus pārdzīvojumus, kas spētu viņu diskreditēt viņas priekšā kā drosmīgu un sociāli veiksmīgu indivīdu. Tāpat viņš saudzējis māti no konfliktu, karā piedzīvoto šausmu un no tā izrietošo pārdzīvojumu apraksta. Mātei viņš atklājis savu maigo, romantizēto personības daļu – izmantojot tēlainās izteiksmes līdzekļus, raksturojis savus ikdienas novērojumus, uzticējies viņai tādus emocionālos pārdzīvojumus kā pirmā mīlestība, kā arī atklājis viņai savus nākotnes sapņus.

⁴²² Turpat.

⁴²³ Turpat.

⁴²⁴ Turpat.

⁴²⁵ Mātei, 20. aprīlī 1915

⁴²⁶ Vecākiem, 24. martā 1915

⁴²⁷ Mātei, 21. augustā 1914

⁴²⁸ Mātei, 25. decembrī 1914

⁴²⁹ Mātei, 30. decembrī 1914

⁴³⁰ Mātei 17. decembrī 1914

⁴³¹ Mātei, 11. janvārī 1915

⁴³² Mātei, 20. decembrī 1914

⁴³³ Vecākiem, 1. jūnijā 1915

⁴³⁴ Vecākiem, 20. aprīlī 1915

6.10. Pumpura dramaturģija vēstules tēvam

Pumpura dramaturģija ar tēvu ir sarežģīta, pretrunīga un mainīga. Situācijas definīcijas krasajām izmaiņām rodami trīs cēloņi: 1914. gada decembrī saņemtā vēstule no tēva, kurā Pumpuram tiek pārņemta slikta izturēšanās pret ģimeni; Pumpura ģimenes nokļūšana trūkumā; korespodences ar māti pārtrūkums. Līdz ar dramaturģijas mainīgo dabu, tā apskatīta saistībā ar minētajām situācijas definīcijām.

Atbildē tēva 1914. gada decembrī nosūtītajai vēstulei viņš atbild ar vienprātības piedāvāšanu, atzīstot savu vainu sliktajā saskarsmē: „Pārsteigts nebiju nemaz, jo zināju agri vai vēlū tā tam jābūt. Tev taisnība mēs agrāk nesapratāmies – tā mana vaina.”⁴³⁵ Tomēr vainas atzīšana nav pilnīga, jo par savu izturēšanos viņš atbildību neuzņemas. Pumpurs sevi pirmskara periodā portretē kā naivu, nevainīgu jaunekli, kuru saindējusi neziņa par savu turpmāko likteni. Kara tuvošanos viņš apzīmē kā „melnu sienu”, kas strauji viņam tuvojās un ieviesa dzīvē daudz baiļu un šaubu: „Šaubu pilnās domas mani grauza caurām dienām, pat naktīs nevarēju gulēt.”⁴³⁶

Pumpurs savā sliktajā attieksmē pret tuviniekiem vaino iesaukšanu kara dienestā, kas esot licis viņam ienīst sevi par izjusto vājumu, kā arī nespēju tik ar savām emocijām skaidrībā, kas, savukārt izraisījis konfliktus: „Sāku muļķīgi izturēties pret apkārtējiem un pret Tevi.”⁴³⁷ Pumpura attieksme pret tēvu ir padevīga, viņš pauž nožēlu un vēlas panākt funkcionālu vienprātību, aizmirst bijušo un dot attiecībām vēl vienu iespēju: „Man kā savam draugam Tu vari uzticēt visu droši.[..]. Veidenbaumam taisnība, ka uz priekšu mēs tiekam tikai atspērdamies. Tikai roku rokā, plecu pie pleca is iespējams soļot un kaut kur tikt.”⁴³⁸

Arī turpmāko divu mēnešu rakstītajās vēstulēs notiek šis vienprātības meklējums un centieni savstarpējo mijiedarbību uzlabot. Tēvs Pumpura dramaturģijā ir nostādīts drauga, mierinātāja un uzticības personas pozīcijā. Viņš ir vienīgais no ģimenes locekļiem, kuram Pumpurs norāda, kā viņš pats raksta, „savas patiesās jūtas”.⁴³⁹ Piemēram, 13., 15. 24. februāra vēstulēs tēvam viņš skaudri pauž savas bailes un nedrošības izjūtu, saskaroties ar nāvi sev apkārt. Pumpurs, vēstulēs tēvam gremdējas filozofiskās apcerēs par dzīvi, novērojumos par kara izraisītajām netaisnībām, kā arī cerībām kādreiz kļūt par skolotāju: „Mans darbs stāv priekšā tik svēts, ka nedrīkst palikt neizdarīts.”⁴⁴⁰ Minētajās vēstulēs tēvu Pumpurs pozicionē kā: draugu un uzticības personu.

⁴³⁵ Tēvam, 1. janvārī 1915

⁴³⁶ Turpat.

⁴³⁷ Turpat.

⁴³⁸ Turpat.

⁴³⁹ Tēvam, 13. februārī 1915

⁴⁴⁰ Turpat.

1915. marta vēstulēs Pumpura dramaturģija krasi izmainās. Viņš pauž aizvainota cilvēka uzvedību saistībā ar tēva kūtrumu vēstulu rakstniecībā, kā arī tēva skeptiskajiem apgalvojumiem par šaubām dēla dramaturģijas patiesumā. Pēc korespodences var spriest, ka Pumpurs savā lomā nav bijis konsekvents – pirms kara izturējies krasi atšķirīgi no tās lomas, ko viņš centies pasniegt tagad, līdz ar to tēva šaubas dramaturģiskās analīzes kontekstā ir pamatotas.

Uz tēva pārmetumiem par dēla konstantajiem lūgumiem pēc sūtījumiem Pumpurs pauž neizpratni: „Kā Tu vēl vari tā runāt, it kā es nebūtu apmierināts. Nesūtiet man tik daudz, Jums pašiem dārgi sanāk.”⁴⁴¹ Turpmākajā korespodencē jaušama Pumpura neapmierinātība ar tēva nevēlēšanos situācijas definīciju mainīt, tā izpaužas pārmetumu un pamācību formā, kas izraisa tēvu no korespodences apmaiņas uz laiku izvairīties. Par to Pumpurs raksta: „No papiņa neesmu neko saņēmis. Varbūt nokaitināju ar daudzām savām vēstulēm, kur bij diezgan „stipra” satura. Es viņam uzrakstīju dažas vēstules tiešām stingri, kritizējot katru sīkumu, tomēr taisnība man bij visur.”⁴⁴²

Šķiet korespodences trūkums no tēva izraisījis Pumpurā aizvien lielāku neapmierinātību ar situācijas definīciju, jo turpmākās vēstules ir vēl skarbākas. Viņš norāda uz tēva nespēju pieņemt pārdomātus lēmumus: ”Nevaru ticēt tam ko Tu raksti par iešanu pie kungiem [aizņemties naudu. – *aut.*]. Nesaprotu un negribu saprast, jo tās ir pavisam blēņu domas, kādas Tev tagad vecumā ienāk prātā. [...] Tā Tev ir pavisam smieklīgi domāt un man nepatīkami dzirdēt. Dzīvo nu apmierināts ar sevi kur un kādos apstākļos esi, jo turpmāk var būt daudz sliktāk. Vairāk domāju man nevajadzētu rakstīt...” Tāpat: „Mamiņai vienai tik grūti sanāk nomocoties tikai caur papuča vainu, ka nelīdz tirgoties. Tas nu gan nav labi no papuča.”⁴⁴³

Kaut arī Pumpurs pauž aizvainota cilvēka uzvedību un pozicionē tēvu kā nekompetentu, viņa aizvainotība savijās ar neviļus izteiktiem vārdiem kas liecina par vēlmi situācijas definīciju mainīt. Piemēram, „caur jokiem” viņš raksta: „Dzīvojam kopā ar Krūmiņu, dzīvojam kautdamies. [...] Viņš ir stiprāks, man daudz jātaisa ļekas. Bet viss joks. Tu jau varbūt sāki uztraukties, papiņ. Redzi nu, papiņ, cik liela Tava iedomība. Neņemi ļaunā! Domāju ar Tevi pajokot. Vai ne tā?”⁴⁴⁴ Pretrunīga arī 1915. gada 14. maija vēstule: „Prieks, ka esi vesels, kaut tā būtu vienmēr. Neņem visu pie sirds, tā būs vieglāk. [...] Kādēļ Tu vienmēr esi tik nemierīgs? Kādēļ gribi citur laimi meklēt, ja tepat labi? [...] Dzīvo apmierināts, nedomā par sapņiem un ilūzijām, jo Tu esi tikai maza uguntiņa un vairāk nekas.

⁴⁴¹ Tēvam, 4. martā 1915

⁴⁴² Vecākiem, 31. martā 1915

⁴⁴³ Vecākiem, 12. maijā 1915

⁴⁴⁴ Vecākiem, 20. aprīlī 1915

Atceries pats savus piedzīvojumus un novērojumus un redzēsi man ir taisnība.”⁴⁴⁵ Turklāt, par spīti aizvainotībai, Pumpurs paudis savu nevēlēšanos korespodences apmaiņu pārtraukt: „Tu, papiņ, sūdzies, ka Tev nav ko rakstīt, bet es tam neticu...”⁴⁴⁶

Vēstulēs, kas adresētas abiem vecākiem, Pumpura dramaturģija tēvam ir gluži atšķirīga. Tā kā mijiedarbībā iesaistīta arī māte, Pumpurs šajā korespodencē atmet tēvam veltīto lomu un pielāgo to mātei veltītajai, izmantojot pateicības un laipnus vārdus: „Dievs dod Jums vecumdienās atmaksāt. [...] Skūpstu Jums abiem rokas.”⁴⁴⁷ 24. marta vēstulē viņš raksta: „Dārgie vecāki, no sirds pateicos par patstāvīgo, neaimirstamo labdarību. [...] Mana sirds kā cietumnieks bez vainas ieslodzīts – un raud par saviem labdariem. [...] Priekš manas sirds Jūs esat vismīļākais un svētākais uz visas pelēkās zemes. Būs diena, kad pīšļus un putekļus no kājām nokratījis ar kājām pārbēgšu dzimtenē un tikšos ar Jums, mani neaimirstamie eņģeļi.”⁴⁴⁸

Kad tēvs, trūkuma dēļ pārcēlies uz Rīgu, situācijas definīcija mainās, un Pumpurs savā dramaturģijā, no vienas puses ir līdzjūtīgs, no otras – pauž gandarījumu par tēva ciešanām, dramatisējot viņa pārdzīvojumus: „Kā iet? Vai pie Rīgas esi pieradis? Man šķiet, Tev tagad jādomā par mājām vien, bet mājas tik tālu, tik tālu...Kā iet māmiņai? Vai viņu gaidi? Neraizējies, viņai nekas ļauns nevar draudēt. [...] Ar labu cilvēku slikti neapietas neviens.”⁴⁴⁹ Kā arī: „Žēl par Tevi, bez neviena piederīgā, nevienas siltākas dvēselītes, Tavi krājumi arī gan jau beigušies. Mana sirds ir krampjos, raudas nāk. Vai Tu galdniecības birojā varēsi tik grūtu darbu paveikt, tur vajag spēku. Dievs dod, lai Tev nav jāpiedzīvo karš.”⁴⁵⁰

Krasi uzlabojumi abu dramaturģijā notiek laika periodā, kad pasta traucējumu dēļ Pumpuram vairs nav iespējas nosūtīt vēstules mātei. Par abu vīriešu mijiedarbības cēloni kļūst neziņa par mātes likteni. Pumpurs uzņemas mierinātāja lomu, centienos mazināt tēva raizes: „Tikai žēl, ka nezinām neko par māmiņu, kā viņai tagad klājas. Es domāju, ka tik slikti viņai nebūs, ka ar badu jāmokās, uz laukiem jau tik traki nevar būt. Un vissliktākais ir tas, ka viņa no mums neko nezina.”⁴⁵¹ Kā arī: „Vari būt drošs, ka māja būs vesela un dārzis vēl kuplāk saaudzis, nekā tad; neviens vācietis māju nededzinās, tāpat arī nepostīs, nevajag tādas muļķības domāt. Pirmkārt, fronte no mūsu mājām tālu, tā ka caur kara apstākļiem tas nav

⁴⁴⁵ Tēvam, 18. maijā 1915

⁴⁴⁶ Vecākiem, 29. aprīlī 1915

⁴⁴⁷ Tēvam, 18. martā 1915

⁴⁴⁸ Vecākiem, 24. martā 1915

⁴⁴⁹ Tēvam, 17. jūlijā 1915

⁴⁵⁰ Tēvam, 11. decembrī 1915

⁴⁵¹ Tēvam, 29. jūlijā 1916

vajadzīgs, un otrkārt, vāci, lai arī ko par viņiem nerunā, nav zvēri, bet tādi paši cilvēki kā mēs visi.”⁴⁵²

Pumpura dramaturģijā atkal parādās centieni panākt funkcionālu vienprātību, atmetot pārmetumus: „Nav par ko pateikties! [...] Jūlijs vēl pajokojās, ka Tu neesi aizgājis. To tu nu savādi ievārīji, bet neņemos Tevi labot, jo nezinu kādi apstākļi Tev gadījās ceļā.”⁴⁵³ Pumpura priekšplāna uzvedībā vairs nav jūtams aizvainojums, bet samierināšanās un vēlme attiecības labot, pārmetumu vietā nāk situācijas risināšanas ierosinājumi: „Tu, kā redzu pēc Tavām rindiņām esi ļoti iedomājies no manis bēgt, ka skaties kur kādu starpiņu atrast. Lai nu kā, bet pārāk lielas cerības uz to nelieci. Tagadējais stāvoklis ar viņa stāvošiem apstākļiem ir taisni tāds, ka grūti Tev viņu saprast, tādēļ nelietība tagad ir galvenais, kas visu to vada. Kad atbraukšu pie Tevis ziemā, tad visas savas domas pastāstīšu un Tu redzēsi pavisam kaut ko citu. Bet līdz tam laikam esi rāms un pacietīgs, pēc iespējas jautru prātu un nesērojies.”⁴⁵⁴

Pumpura uzvedībā iezīmējas aizbildnieciskas jūtas pret tēvu, dramaturģijā iezīmējas rūpes un gādība: „Apģērbies labi silti kad pārnāc no darba, sasildi dūšīgi kājas.”⁴⁵⁵; „Ļoti priecājos, ka Tu esi ieticis darbā un nu vairs nebūs jābadojas, varēsiet labāki dzīvot. Tikai baiļojos par to, vai Tev šis darbs būs pa spēkam, vai nav pārāk smagi tur strādāt.”⁴⁵⁶; „Man tik ļoti žēl par Tevi, bet ko varu izdarīt. Tu zini, ka varai esmu nodots, ka nevaru būt Tavs atspaidis.”⁴⁵⁷

Ja iepriekšējos gados vecāki Pumpuram regulāri bija snieguši materiālo atbalstu, tad jaunajā situācijas definīcijā – ģimenes nonākšanu trūkumā – Pumpurs sevi izrāda kā pašreizējā tēlu. Vēstulē tēvam viņš raksta: „Bez tam nesaprotu par kādu atlīdzināšanu Tu man kartītē runā. Drīzāk es esmu Tavs parādnieks, nekā Tu mans! Tāds parādnieks, kurš kaut tūkstošiem gadus dzīvotu, izdotu Tev miljoniem rubļus un arī tad vēl nebūtu nolīdzinājis savu kredītu.”⁴⁵⁸ Arī 2. aprīlī viņš pauž analogu vēstījumu: „Tādas lietas Tu nemaz neņem prātā, it kā Tev gribētos man līdzēt, ka pats dzīvo tik nožēlojamos apstākļos.”⁴⁵⁹

Abu lomas zināmā mērā ir mainījušās un Pumpurs kļūst par tēva aizgādni mierinot viņu un nosūtot dažādas preces: „Mīlais papiņ, tas ko Tev nosūtīju, tūlīņ pārtaisi un valkā droši. [...] Es nebūšu apmierināts, ja Tu mani neklausīsi un iesi lupatās. Esi tik labs un valkā

⁴⁵² Tēvam, 31. jūlijā 1916

⁴⁵³ Tēvam, 7. janvārī, 1916

⁴⁵⁴ Tēvam, 21. jūnijā, 1916

⁴⁵⁵ Tēvam, 23. septembrī, 1916

⁴⁵⁶ Tēvam, 6. aprīlī, 1916

⁴⁵⁷ Tēvam, 13. jūlijā, 1916

⁴⁵⁸ Tēvam, 2. aprīlī, 1916

⁴⁵⁹ Ģimenei, 2. aprīlī, 1916

tūlīņ.⁴⁶⁰ Tāpat viņš mudina māsu un brāli tēvu atbalstīt kā materiāli tā emocionāli. Tāpat Pumpurs mudina tēvu nekautrēties no palīdzības saņemšanas: „Kāpēc Tu Sašam tādas muļķības raksti, it kā viņam Tev nevajadzētu līdzēt? [...] Ja viņš Tev ko sūta, pasaki paldies Dievam, bet par tādām muļķībām vairs tupmāk nedomā. Zini labi – sev no mutes viņš kumosu neatraus un kas viņam lieks, viņš var atdot Tev. Bez tam – tas jau viņa vissvētākais pienākums.”⁴⁶¹

Ar tādiem dekorācijas elementiem kā vēstuļu nobeiguma teikums, Pumpurs it kā neviļus uzsāk sarunas ar tēvu par savām mīlas likstām. Viņš vēstules nobeidz ar tādiem vārdiem kā: „Tagad beigšu, jo vēl jāuzraksta pāris vēstulītes. Starp citu, domāju arī Voļai vēl uzrakstīt.”⁴⁶²; „ No Voļas saņēmu kartīti ar trīs bumbieriem, par to, ka aizsūtīju līgo sveicienus.”⁴⁶³. Pēc tam jau savās izpausmēs kļūst vaļsirdīgāks: „Svētdien bij vēstule ar tādu pat saturu. Reizē ar to bija negaidīts prieks, jo vēstulē atradās Voļas fotogrāfija. [...] Skaista jau viņa ir – tīrais brīnums, kad uzlūko.”⁴⁶⁴

Pumpurs savā dramaturģijā iekļauj intīmas atziņas: „Kad tikai es iedomājos un atminos viņas, tad man tik labi, tik labi, ka pateikt to nevaru.”⁴⁶⁵ Kā arī: „Pēdējā laikā jutos tāds pacilāts... tomēr nezinu kādēļ...”⁴⁶⁶ Pumpurs cenšas nojaukt barjeras savā mijiedarbībā ar tēvu solidarizējoties ar viņu, aicinot viņu atminēties savas mīlas likstas: „Bet cik daudz ir jācieš. Jācieš caur mīlestību... Varbūt Tu esi piedzīvojis un pārdzīvojis to pašu un jutis tāda pašā mērā, tad Tu zināsi.”⁴⁶⁷

Centienos gūt tēva apstiprinājumu attiecībās ar Voļu, viņš norāda cik droši kopā ar viņu jūtoties: „Pie Voļas jutos kā mājās. Atvadoties viņas tuvinieki pat nobirdināja pa kādai asarai.”⁴⁶⁸ Par sava atvaļinājuma izmantošanu aizbraucot pie Voļas, ne tēva, viņš raksta: „Šī lieta, kā ja mīļais Papiņ vari iedomāties, man bija jānoskaidro jo drīzāk jo labāk..”. Tāpat, Pumpurs tēvam nosūtījis mīlotās meitenes fotogrāfiju: „Toreiz man bij tikai viena. Bij bailes, ka nepazūt un tādēļ nesūtīju. Tagad man ir trīs. [...] Uz pēdējās kā jau liels cilvēks...”⁴⁶⁹

Interesanti kā dramaturģija, aprakstot Voļu izmaiņās brīdī kad sievietē bija viņu pametusi. Pirmkārt, lai izvairītos no kauna, Pumpurs rada iespaidu, ka pats šīs attiecības izbeidzis: „Tagad nu reiz tā lieta ir izbeigta uz visiem laikiem. Negribējās vairs ilgāk tā sevi

⁴⁶⁰ Tēvam, 20. jūlijā, 1916

⁴⁶¹ Tēvam, 26. janvārī 1917

⁴⁶² Tēvam, 20. jūlijā, 1916

⁴⁶³ Tēvam, 4. jūlijā, 1916

⁴⁶⁴ Tēvam, 30. augustā, 1916

⁴⁶⁵ Tēvam, 1. septembrī 1916

⁴⁶⁶ Turpat.

⁴⁶⁷ Tēvam, 18. jūlijā 1917

⁴⁶⁸ Turpat.

⁴⁶⁹ Turpat.

nerrot. Un cik tas smieklīgi – lai es mestos uz ceļiem, pa dubļiem un putekļiem, bet viņa galvu izliekusi, dekodama man pa muguru, smejas un diktē uz kuru pusi man līst un kā klanīties viņas priekšā. Tagad nu skatās, ka atkal dzīvē un nākotnē viens pats, tomēr es neskumstu vairs tā kā senāk. [...] Kas reiz likās tik mīļš un jauks tagad jāsaplōsa gabalos un jāaprok zemē kā nieks.”⁴⁷⁰ Otrkārt, Pumpurs sevi pozicionē tā, it kā attiecības viņam nemaz tik daudz nebūtu nozīmējušas: „Lai vai kā, tagad jāķeras pie nopietnāka darba, domāju lasīt derīgas grāmatas, krāt zināšanas un pēc iespējas nodarbināt sevi ar derīgu darbu. [...] Vai tad prieks un laime atrodami tik vienīgi sievietē? Par daudz aplami būtu šitā domāt. Tādēļ nieks. Kas bijis – bijis, un tā balle beigta!”⁴⁷¹

Kad situācija mainās un abi atkal atsāk sarakstes, viņš kā šķiršanās iemeslu vairs nemin Voļas neganto dabu. Pie visa esot vainīgs karš: „Es ar Voļu atkal sarakstos, cik redzams, tad jau pati daba pie tā vainīga, ka mums tik lielas nesaskaņas. Ja es nebūtu tādos sarežģītos apstākļos kā tagad, tad jau, protams, tādas nebūšanas paliktu malā. Tad būtu viss uz to labāko.”⁴⁷² Visbeidzot viņš arī atzīstas, ka pie attiecību izjukšanas vainojams pats, nevis Voļa: „Tomēr – aizmirsts jau viss. Viss tas cik neprātīgi izturējos savās daudzajās vēstulēs, kad grozīju viņas prātu. Un viņa man raksta vēl tikpat mīļi un labi, it kā nekas slikts mūsu starpā nebūtu noticis. Viņa man piedod un ir atkal laba, jo redz, ka es atkal esmu cilvēks, kas nemaldās, bet iet pa ceļu taisni...”⁴⁷³ Viņš arī uzsvēris Voļas pašizliedzīgās spējas visu aizmirst un sev piedot: „Viņa saka, ka redzot cik rūpīgs un gādīgs es varot būt. Atsūtīja arī vijolīti...”⁴⁷⁴

Pēdējās izsūtītās vēstulēs pirms krišanas Vācijas karaspēka gūstā Pumpura dramaturģija vērtējama kā mierpilna – viņš norāda, ka karam drīzumā gaidāmas beigas un paudis savas cerības satikt tēvu: ”Gan Dieviņš palīdzēs vēl pēdējā brīdī. Būs miers un es braukšu uz mājām, tad jau redzēsimies arī mēs.”⁴⁷⁵; „Droši ticams, ka jau rudenī tiksimies. Tas vislabākais – kad vētraī gals. [...] Kaut jel Dievs dotu sagaidīt šo burvīgo momentu.”⁴⁷⁶

Balstoties analīzē jāsecina, ka Pumpura dramaturģija ar tēvu ir tā, kas viskrasāk mainījies kara laikā, atkarībā no dažādām situācijas definīcijām. 1914. gada decembra vēstule no tēva Pumpurā izraisa aizvainojumu, līdz ar to turpmākā gada dramaturģija ir pārmetumiem, pamācībām, nievām pilna. Tomēr, arī šajā periodā, Pumpurs izrāda vajadzību pēc tēva vēstulēm, un mudina viņu korespondences apmaiņu turpināt. Kad tēvs trūkuma dēļ

⁴⁷⁰ Tēvam, 10. februārī 1916

⁴⁷¹ Turpat.

⁴⁷² Tēvam, 18. jūlijā 1917

⁴⁷³ Turpat.

⁴⁷⁴ Ģimenei, 18. augustā, 1916

⁴⁷⁵ Turpat. 23. martā 1917

⁴⁷⁶ Tēvam, 25. martā 1917

pārceļas uz dzīvi Rīgā, Pumpura dramaturģijā mijās gandarījums par tēva ciešanām un žēlums pret viņu. Kad pārtrūkst Pumpura komunikācija ar māti, abu komunikācijā jūtami meklējumi pēc vienprātības. Pumpurs pauž aizbildnieciskas jūtas pret tēvu, izrādot rūpes un izvairoties no pārmetumu izteikšanas, kā arī viņam svarīgs tēva atbalsts saistībā ar mīlas likstām, jo tēvs nu ieņēmis mātes vietu un kļuvis par Pumpura emocionālo balstu.

6.11. Pumpura dramaturģija brālim

Pumpura uzvedība brāļa priekšā vērtējama kā aizbildnieciska. Šāda situācijas definīcija vērojama ar faktu, ka brālis Paulis par Pumpuru ir jaunāks un mazāk pieredzējis. Līdz ar Pumpura iesaukšanu kara dienestā Paulis zināmā mērā ģimenē ieņēmis viņa vietu palīdzot vecākiem mājas darbos un sniedzot finansiālu atbalstu, līdz ar to Pumpura dramaturģijā brālim izteikti manāma dažādu pamācību un pārmetumu sniegšana.

Ģimenes priekšā Pumpurs brāli nosodījis: „Paulis bija neapdomīgs, ka nelika cietākā tašā, jo biskvītus vajadzēja ielikt biezā papīru kulē. Biskvīti bija sadauzīti un apsmērēti ar gaļu. Bet nekas – apēdu tāpat.”⁴⁷⁷ Tāpat viņš sniedzis brālim pamācības kā pareizāk rakstīt vēstules: „Neparaksti vairs vēstules ar „to raksta Tavs brālis Paulis”, bet vienkārši ar „Paulis”. Es tāpat sapratīšu.”⁴⁷⁸ Savukārt, brīžos, kad no brāļa ilgāku laiku nebija saņēmis vēstules, Pumpurs uzsvēris vieglprātību: „Es biju lielā neziņā par Tevi. Raksti, raksti, bet tad – ne čiku ne grabu.”⁴⁷⁹

Brīžos kad Paulim klājies grūti un mājinieki cietuši trūkumu, Pumpura aizbildnieciskā daba izpaudusies atbalsta sniegšanā un brāļa žēlošanā. Uz brāļa nespēju atrast darbu Pumpurs raksta: „Žēl, Tev tagad smaga kulšanās pa dzīvi.”⁴⁸⁰ Viņš brāli mudinājis nepadoties un nezaudēt cerību: „Tikai nezaudē dūšu, tici, ka labāki laiki būs.”⁴⁸¹

Vēstulēs kurās Pumpurs atklājis aspektus par savu dzīvi karā, viņš savus pārdzīvojumus dramatisējis, uzsverot savu grūto likteni izmantojot tēlainās izteiksmes līdzekļus: „Vēl atminos nesenā pagātnē ka vēl bijām kopā un dzīvojām diezgan bezrūpīgu, kļušu lauku dzīvi. [...] Tagad dzīve ir pretstats pagātnēi. [...] Man uz kājām uzmetās nežēlīgi augoņi, dēļ kā nevarēju darbā iet. Caur to mani solījās izdzīt no komandas, varbūt pat kara

⁴⁷⁷ Ģimenei, 6. februārī 1915

⁴⁷⁸ Paulim, 14. janvārī 1915

⁴⁷⁹ Paulim, 15. februārī 1915

⁴⁸⁰ Paulim, 20. septembrī 1915

⁴⁸¹ Paulim, 14. janvārī 1915

ugunīs.”⁴⁸² Viņš norādījis, ka brālim, atšķirībā no viņa ir paveicies, jo, līdz ar savu jaunību viņam izdevies no iesaukšanas kara dienestā izvairīties.⁴⁸³

Arī Ziemassvētku apsveikuma kartiņā Pumpurs dramatisējis: „Redzu Tev ne mazums žēl mana rūgtā likteņa, kas tik smagi mani žņaudz savās dzelžu ķetnās.”⁴⁸⁴ Tomēr, vēstules saturs ir pretrunīgs. No vienas puses Pumpurs cenšas sevi portretēt kā varonīgu un pašreizējā tēlu rakstot: „Lai šie prieki sanāktu pilnīgāki, tad šo manu likteni aizmirsti.”⁴⁸⁵ No otras puses viņš sava tēla konsekvenci neievēro līdz galam, rakstot: „[...] dāvanu vietā sūtu Tev lielu, sirsnīgu paldies. Tas par to, ka neesi mani aizmirsis. Uz eglītes aizdedzini arī trīs svecītes priekš manis.”⁴⁸⁶

Tomēr, vairumā vēstuļu mijiedarbībā ar brāli Pumpurs ievēro distanci viņa priekšā ierobežojot informāciju ko par sevi sniedz. Izvairoties par sevi rakstīt Pumpurs aizbildinās ar tādiem vārdiem kā: „Par mani Tu zini jau no vecākiem, tādēļ velti nerakstīšu.”⁴⁸⁷ Tā vietā viņš aicina brāli dalīties ar saviem ikdienas notikumiem, novērojumiem un pārdzīvojumiem: „Raksti visu, ko dari, nedari, domā vai nedomā. Nekautrējies nemaz.”⁴⁸⁸ Brīdī kad brālis darba meklējumos pārcēlies uz Rīgu, Pumpurs pauž nožēlu par to, ka šī dramaturģija viņam zudusi, tomēr viņš ātri rod minētajai problēmai risinājumu: „Nu lai Emma [Pumpura jaunākā māsa. – *aut.*] aizpilda viņa vietu.”⁴⁸⁹

Nākas secināt, ka Pumpura dramaturģija ar brāli ir nelīdzvērtīga. Brāli Pumpurs pozicionē kā jaunāku un nepieredzējušāku par sevi, līdz ar to dramaturģijā izpaužas aizgādnieciskas jūtas – pārmetumi, pamācības, ieteikumi, mierinājums. Savukārt, savā teritorijā Pumpurs brāli neielaiž, līdz ar liedz mijiedarbībai kļūt vienlīdzīgai.

6.12. Pumpura dramaturģija mātai

Sarakstēs ar māsu priekšplāna elementi ir analogi tiem elementiem, kas vērojami sarakstēs ar brāli – uzvedībā izpaužas Pumpura aizbildnieciskā daba, kas mērojama ar pārmetumu un pamācību sniegšanu viņa uzvestajā dramatiskajā izpildījumā. Turklāt, šie elementi izpaužas izteiktāk nekā vēstulēs brālim, jo māsa ir jaunāka, kā arī viņa ir sieviešu dzimtes pārstāve.

⁴⁸² Paulim, 14. oktobrī 1914

⁴⁸³ Paulim, 15. februārī 1914

⁴⁸⁴ Paulim, 12. decembrī 1914

⁴⁸⁵ Turpat.

⁴⁸⁶ Turpat.

⁴⁸⁷ Paulim, 15. februārī 1915

⁴⁸⁸ Paulim, 14. janvārī 1915

⁴⁸⁹ Vecākiem, 28. martā 1915

Pumpurs augstu vērtējis izglītošanos, līdz ar to arī māsas priekšā izcēlis tās nozīmību: „Tu, māsiņ, pielieto visus savus spēkus, lai nebūtu jādzīvo tumsā. Kad tikai daudz maz laika, tad lasi un mācies. Tas taču cilvēka pamats visā dzīvē – krāt priekš sevis zināšanas.”⁴⁹⁰ Kā pamācību tā mudinājumu formā Pumpurs vairākkārt vērsis māsas uzmanību pēc izglītošanās nepieciešamību: „Kad tikai laika un nav cita darba, ņemi grāmatas un lasi. [...] Bez zināšanām šajos laikos pavisam grūti. Tādēļ, mācies, mācies un mācies, kamēr vēl laiks.”⁴⁹¹ Dramaturģijas konsekvenci Pumpurs noturējis arī brīdī kad situācijas definīcija mainījies un Pumpura ģimene cietusi trūkumu. Viņš norādījis, ka pašizglītošanai neesot šķēršļu un grāmatas varot aizņemties no paziņām: „Tikai nekautrējies, tas taču Tavs pašas labums.”⁴⁹²

Pumpurs sniedzis mācai pamācības kā izturēties pret tēvu. Līdz ar to, ka Paulis devies darba meklējumos un kopā ar tēvu palikusi vienīgi māsa, viņš kā viņas pienākumu uztvēris rūpes par tēvu un to mācai arī pavēstījis: „Tikai nu paklausī papiņu un pagatavo viņam labāku ēdienu, lai viņš varētu atspirt un izturēt nākošās nedienas.”⁴⁹³ 29. janvārī viņš raksta: „Esi palīdzīga papiņam, neaizmirsti, ka viņš ir Tavs vienīgais tuvākais draugs [...], katrs solis un paklausība ir viņa prieks. Mīlat un turaties viens pie otra tādēļ jo vairāk un nekad viens otru neapbēdiniet.”⁴⁹⁴ Bet 30. maijā: „Vai papiņš nejūtas grūtsirdīgs? Tu viņu mierini paciest un panest visu, līdz atkal tiksīm atpakaļ pie mīļās māmiņas. Neļauj viņam noskumt un rūgtināties, bet esi vienmēr viņa prieks un jautrība.”⁴⁹⁵

Pumpura aizbildnieciskums izpaudies viņa tieksmē māsu pasargāt no briesmām, mudinot viņu būt piesardzīgai visās situācijās. 1916. gada 6. jūnijā pret māsas plāniem atgriezties Spārē viņš ir skeptisks, norādot, ka tur viņa cietīšot badu. Tā vietā viņš rosina māsu palikt Rīgā vai arī doties uz kādu mazu Vidzemes pilsētu, kur apstākļiem vajadzētu būt labākiem.⁴⁹⁶ Tā paša gada 4. augustā Pumpurs brīdina māsu būt piesardzīgai arī ikdienišķās situācijās, piemēram, mežā ogojot: „Tas arī labi, ka reizēm vari paogot un kādas artavas nopelnīt. Tikai esi gudra un uzmanies no visiem ar kuriem jāsatiekas, jo tagadējā laikā galvenais cilvēkam jābūt uzmanīgam uz katra soļa, jo ir daudz sliktu cilvēku pasaulē.”⁴⁹⁷

Tāpat kā ar Pauli arī saziņā ar māsu Pumpurs ievēro distanci un norobežo viņu no savu pārdzīvojumu izprašanas. Par pieredzēto viņš māsu informē vienīgi vēstulēs, kas adresētas kā tēvam tā arī viņai. Uz māsas raizēm par viņa dzīves apstākļiem Pumpurs atbild: „Par

⁴⁹⁰ Emmaī, 5. februārī, 1916

⁴⁹¹ Emmaī, 29. janvārī, 1916

⁴⁹² Emmaī, 3. martā, 1916

⁴⁹³ Emmaī, 11. aprīlī 1916

⁴⁹⁴ Emmaī, 29. janvārī 1916

⁴⁹⁵ Emmaī, 30. maijā 1916

⁴⁹⁶ Ģimenei, 6. jūnijā 1916

⁴⁹⁷ Emmaī, 4. augustā 1916

palīdzēšanu man nemaz neraizējies, es esmu apģērbts un paēdis, Jums, turpretī, var notikt daudz ļaunāk.⁴⁹⁸ Vienīgi, atšķirībā no dramaturģiskā izpildījuma Paulim, Pumpurs māsas vēstulēs bieži izmanto romantizētus dekorācijas elementus – atstāj uz tām idilliskus zīmējumus, kā arī viņa rokraksts vēstulēs mātai ir izteikti glītāks un salasāmāks kā vēstulēs brālim.

Pumpura dramaturģiju pret māsu var vērtēt kā analogu viņa dramaturģijai pret brāli – tai ir aizbildniecisks raksturs un mijiedarbība ir nevienlīdzīga. Tomēr, atšķirībā no korespondences brālim, vēstulēs mātai viņš atļaujas paust romantizētus elementus – dekorācijas zīmējumu, glīta rokraksta veidolā, kā arī vēlmē māsu pasargāt no grūtībām.

6.13. Pumpura dramaturģija mīlotajai meitenei

Pumpura uzvedība mijiedarbībā ar Voļu ir gādīga un romantizēta. Kā dekorācijas elementus, kas romantizē dramatisko izpildījumu viņš izmanto tēlainās izteiksmes līdzekļus: „Ne klusēšana, ne lūgšana vairs nelīdz, tikpat kā bezgaisa telpā – pat atbalsis neseko atpakaļ.”⁴⁹⁹; „Lai ko es darīju, lai ko strādāju, lai ko domāju – visur Tavs tēls bija pie manis, visur viņš mani mudināja nepagurt, bet paciest un izturēt. [...] Es iedomājos, cik daudz vieglāk kļūtu, ja viņš būtu ne tikai Tavs tēls, bet Tu pate būtu pie manis.”⁵⁰⁰ Tēlainā valodā viņš dramaturģis arī savus iespējamus nākotnes scenārijus: Varbūt pārbraukšu vesels un spējīgs ar prātu un piedzīvojumiem, varbūt kritīšu kā suns, varbūt mani sakropļos un būšu nabags visu mūžu...⁵⁰¹ Tāpat viņš atsaucies uz abu kopējo pieredzes lauku: „Atceries pagātni... cik skaisti bij` tad! Cik daudz vēl atmiņu dārgu... Pietiek. Būs laiks, kad dzīve atkal ritēs noteiktās sliedēs – atkal būs labi. [...] Būs kā senāk.”⁵⁰²

Pirmajās sarakstēs ar Voļu Pumpura dramaturģija gan stipri atšķīrusies. Tajās izteiksmes veids bijis tiešs un impulsīvs. Viņš rakstījis: „Tu manim simpaticē, es Tevi mīlu! Mīlu ļoti... [...] Tā kā Tu man esi ļoti mīļa un tuva – biju nodomājis Tevi par savu dzīves biedri.”⁵⁰³ Tāpat Pumpurs vēstulē iekļāvis ultimātu uz šo atzīšanos atbildēt nekavējoties: „Atbildi – vai gribi būt par manu dzīves un darba biedri, kad pārbraukšu vesels, tāds – kā toreiz, kad vēl biju pie Tevis? Pasaki man takad īsi un skaidri – jā, jeb nē?”⁵⁰⁴ Viņš arī norāda kādas būs sekas viņas atbildei: „Kad – jā – tad Tu paliksi arī uz priekšu mans labais ģēnijs,

⁴⁹⁸ Emmaī, 4. augustā 1916

⁴⁹⁹ Voļai, 12. janvārī 1916

⁵⁰⁰ Voļai 18. janvārī 1916

⁵⁰¹ Turpat.

⁵⁰² Viļai, 22. jūnijā 1916

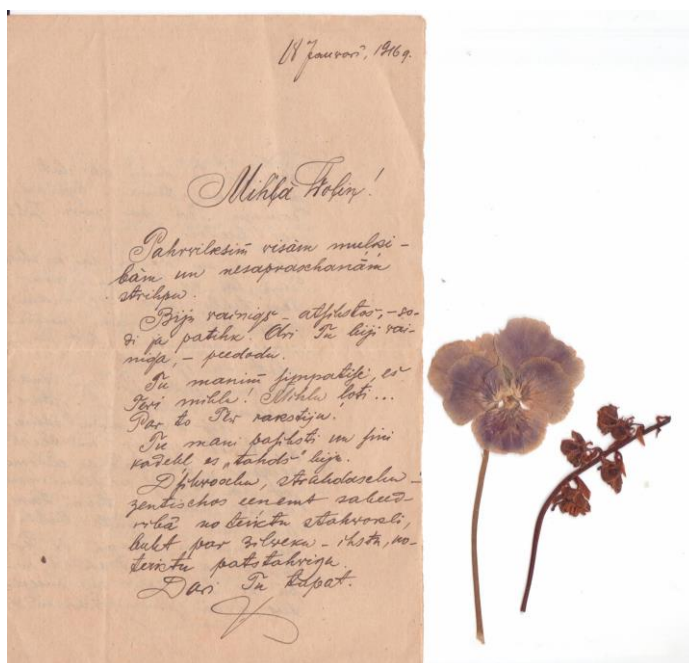
⁵⁰³ Voļai, 18. janvārī 1916

⁵⁰⁴ Turpat.

kad – nē – tad vairs Tevi ar savām vēstulēm nemocišu, un būvēšu savu nākotnes dzīvi viens pats.”⁵⁰⁵

Tomēr, šāda veida dramaturģija nav sasniegusi vēlamo rezultātu, tā veidojusi projecētās situācijas definīcijas izkropļojumus, jo ultimāta nosacījumi bijuši pārlietu dramtizēti un Pumpurs nav apmierinājies ar meitenes sniegto atbildi. Neilgi pēc atraidījuma vēstules no Voļas saņemšanas Pumpurs tēvam rakstījis, ka attiecības ar meiteni ir beigušās, turklāt, uzsvēris, ka tas darīts pēc viņa iniciatīvas.⁵⁰⁶

Pēc pirmā atraidījuma Pumpurs situācijas definīciju mainījis un lai uzturētu īpašo fasādi, dramaturģiju mainījis, kā izmantojot citus dekorāciju elementus – valodā izmantojot tēlainās izteiksmes līdzekļus, kā arī pievienojot vēstulēm romantizētas dekorācijas – kaltētus ziedus, izdaiļotu rokrakstu, zīmējumus. Kādai vēstulei viņš pievienojis izkaltētu atraitnītes ziedu (skat. 6.10. att.).

6.10 Friča Pumpura nosūtīta vēstule Voļai ar tai pievienotu atraitnītes ziedu 18.01.1916

Kā gādīgu Pumpurs sevi ataino izrādot rūpes par meitenes veselību, rakstot: „Nekavējies pasacīt kādēļ Tu saslimi, un kur Tev sāp... Ļoti ciešu Tev līdzī un visiem spēkiem gribu Tev palīdzēt.”⁵⁰⁷ Viņš sniedz meitenei dažādus padomus kā nenaslimt un ātrāk izveseļoties, kā arī rosina domāt labas domas un nezaudēt ticību dzīvei: „Dzīve ir skaista, ai cik skaista ir dzīve... tikai vajag viņu atrast, tad viņa radīs savu košumu pat tur, kur nemaz necer...”⁵⁰⁸ Viņš norāda, ka daudz slimību rodas no nepareizām domām, kā arī atzīst savu

⁵⁰⁵ Turpat.

⁵⁰⁶ Tēvam, 10. februārī 1916

⁵⁰⁷ Voļai, 22. jūlijā, 1916

⁵⁰⁸ Turpat.

vainu viņas saslimšanā, tomēr sola, ka ir labojies: „Uz mani vairs nedusmojies – esmu mazliet labojies un turpmāk sliktāks nepalikšu. Vēlos kaut drīzāk Tu tiktu pie mīļas veselības.”⁵⁰⁹

Līdz ar sistemātisko korespodences pieaugumu jāatzīst, ka Pumpura sākotnējo dramaturģijas kļūmju labošana – dekorāciju un izteiksmes veida mainīšana - bijusi veiksmīga. Kopš Pumpurs Voļas priekšā izcēlis savu gādību un romanisko pusi, kā arī izteiksmes ziņā kļuvis mazāk impulsīvs, Pumpurs savā izrādē guvis panākumus.

Nākas secināt, ka Pumpura dramaturģija mīļotajai meiteni ir izteikti romantizēta. Meitenes labvēlības iegūšanas nolūkos, Pumpurs pauž rūpes par viņas veselību, un gādību ar padomiem un uzmundrinošiem vārdiem. Kā dekorācijas elementus izmanto tēlainās izteiksmes līdzekļus, kaltētus ziedus, sevis veidotus zīmējumus un īpaši daiļu rokrakstu.

⁵⁰⁹ Voļai, 4. jūlijā, 1916

SECINĀJUMI

1. Friča Pumpura korespondencē ar tuviniekiem I pasaules kara laikā vēstules kā informācijas nesējs pildījušas vairākas lomas: (1) emocionālu, vēstulēs tuvinieki Pumpuram snieguši morālu atbalstu; (2) praktisku, ar to palīdzību Pumpurs lūdzis pēc materiāla atbalsta, atvieglojis savus dzīves apstākļus esot kara dienestā; (3) informatīvu, Pumpurs iepazīstinājis tuviniekus ar savu ikdienas dzīvi, uzskatiem un armijas plāniem, kā arī kļuvis informēts par tuvinieku dzīvēm, uzskatiem un kara darbību Latvijas teritorijā; (4) garanta, spriežot pēc vēstuļu plūsmas Pumpurs pārlicinājies, ka mājinieki kara darbībā nav cietuši; (5) dalības, ar vēstuļu palīdzību Pumpurs iesaistījies tuvinieku ikdienas lēmumu pieņemšanā; (6) prestiža, vairāk saņemto vēstuļu liecinājis par karavīra popularitāti; (7) garlaicības kļiedēšanas, miera periodos vēstuļu rakstīšana bijusi viena no nedaudzajām nodarbēm kā aizpildīt brīvo laiku.
2. Satura segmentācija kategorijās pēc to parādīšanās biežuma 1914.-1917. gada korespondencē ir sekojoša: 32% ikdienas vēstules, 20% vēstules bez saturiskas vērtības; 16% armijas darbības apraksts; 16% attiecību skaidrojošas vēstules; 8% filozofiskas pārdomas; 8% apsveikumi svētkos.
3. Pumpura vēstuļu sūtīšana tuviniekiem bijusi ritāla darbība – tā notikusi cikliski, saistīta ar nopietnās dzīves daļu – ģimeniskumu, ar tām Pumpurs ar ģimeni uzturējis sociālās mijiedarbības un atkārtoti manifestējies ģimeniskās vērtības. Vēstuļu sūtīšanas process bijis veids kā stiprinātas ģimenes kolektivitātes izjūtu un stabilizēt ģimenes morālās vērtības.
4. Spriežot pēc Pumpura vēlmes vēstules pasargāt, izturēties pret tām ar rūpēm, saglabāt, kā arī viņa paša izteikumi par vēstuli kā „dārgām atmiņām”, nākas secināt, ka tās iemieso simbolisku vērtību – bijis ne tikai rituāla veikšanas līdzeklis, bet arī simbolisks tā iemiesojums. Turklāt, vēstules bijis vienīgais komunikācijas līdzeklis, kas kara laikā ģimeni vienojis, līdz ar to tās simboliskā vērtība bijusi augsta.
5. Cenzūras ietekme novērojama: (1) vizuālos vēstnešos uz korespondences kā zīmogos, svītrojumos, korespondences atklātā formātā; (2) vēstuļu satura ierobežojumos. Visizteiktāk cenzūrai pakļautas bijušas vēstules, kas izsūtītas no kara gūstekņu nometnes, tajās jaušami visi iepriekšminētie cenzūras izpausmes veidi. Cenzētas tikušas visas nosūtītās vēstules. Krievijas impērijas armijā rakstītās vēstules izteikti

- pakļautas cenzūrai pirms dažādu notikumu norises – gaidāmām kaujām, armijas lokācijas maiņas. Vēstules cenzētas pēc nejaušības principa.
6. Līdz ar 1918. gadā kara gūstekņa nometnē sūtīto vēstuļu pakļautību stingrai kontrolei, tradicionālās kategorijas tajā neizdalās. Minētajās vēstulēs tiek apspriesti tikai virspusēji temati kā laikapstākļi, veselība, cerības atgriezties mājās. Pumpura dramaturģijā stingri iezīmējas Dieva naratīvs.
 7. Līdz ar to, ka armijas laikā sūtītā korespondence kontrolēta tikai periodiski, tas ļāvis Pumpuram saviem tuviniekiem nosūtīt armijai sensitīvu informāciju, kā, piemēram, štāba atrašanās vietas shematisku attēlojumu. Arī cenzūrai pakļautajās vēstulēs Pumpurs brīvi paudis savu attieksmi pret vadību un kaujās bojā gājušo skaitu. Lai nepieļautu savu pozīciju atklāšanu Vācijas karaspēkam, Krievijas vadība no karavīriem nākamās armijas lokācijas punktus slēpusi.
 8. Svētku vēstulēs tuviniekiem izpaužas nacionālās identitātes pašapliecinājumi – nodalījums latviešu/krievu svētkos, ilgas pēc Jāņu dienas svinībām, rūgtums par strādāšanas nepieciešamību svētdienās, kas latviešiem esot bijušas *svētas*. Nacionālā identitāte izpaužas arī vēlmē lasīt latviešu laikrakstus, jaunāko literatūru, kā, piemēram, Veidenbauma dzeju.
 9. Pumpurs korespondencē sevis reprezentācijai izmantojis tādus elementus kā: (1) vizuālos, jeb dažādus paša veidotu zīmējumu iekļaušanu tajās, kā arī konkrētu apsveikumu kartiņu izvēli svētkos; (2) tekstuālos, jeb dažādu uzrunas formu, stilizētu elementu, izdaiļotu burtu/ glīta rokraksta izmantošanu vēstulēs; (3) saturiskos, jeb dažādu filozofisku pārdomu, novērojumu, padomu iekļaušanu vēstulēs.
 10. Pumpura dramaturģija mātei un mīļotajai meitenei pēc būtības ir līdzīga. Abās izmantoti romantizēti priekšplāna elementi – uz vēstulēm regulāri atstāti paša veidoti idilliski zīmējumi, bieži izmantotas līdzīgas uzrunas formas „*Mīlo mammiņ*”, „*Mīlo Voļiņ*”, ievērotas visas pieklājības normas kā vēstuļu struktūrā tā saturā. Savā uzvedībā Pumpurs pauž gādību un rūpes, atklājot abām savus emocionālos pārdīvojumus, tomēr, neļaujot tām piekļuvi tai dramaturģijas teritorijai, kura spētu abās viest raizes – Pumpurs nerunā par savām bailēm, kaujās piedzīvoto, drūmām pārdomām par dzīvi, šaubām par nākotni, problemātiskiem dzīves apstākļiem.
 11. Arī Pumpura dramaturģija māsai un brālim pēc būtības ir līdzīga. Abās jaušama aizbildnieciska uzvedība – dramaturģijā paustas pamācības, aizrādījumi, norādījumi. Pumpura mijiedarbība nav vienlīdzīga ne korespondencē ar māsu, nedz ar brāli, jo abi tiek izlēgti no tās dramaturģijas teorijas, kurās Pumpurs atklātu savus pārdzīvojumus, emocionālo pasauli, filozofiskos uzskatus. Retajās vēstulēs, kur Pumpurs atļaujas

nelielas atkāpes no ierastās mijiedarbības, viņš brālim dramatisē savu varonību, grūtos apstākļus un kara nežēlību, savukārt mātai – savus apmierinošos dzīves apstākļus.

12. Pumpura dramaturģija tēvam ir komplicēta. Situācijas definīciju maina trīs cēloņi: (1) tēva norādījumi par konsekvences trūkumu dēla lomā; (2) tēva nonākšana trūkumā; (3) korespondences ar māti pārtrūkums. Pēc tēva norādījumu saņemšanas Pumpura dramaturģijā jaušama pašrefleksija un vienprātības meklējumi. Tomēr tēva kūtrā korespondences apmaiņa Pumpura uzvedībā izraisa aizvainotību – turpmākā gada dramaturģijā vērojama regulāra pārmetumu izteikšana. Kad tēvs nonāk trūkumā Pumpura dramaturģijā izpaužas aizbildnieciskas jūtas, bet vienprātību mijiedarbībā abi gūst vienīgi, kad pārtrūkst Pumpura komunikācija ar māti un tēvs kļūst par Pumpura vienīgo emocionālo balstu.
13. Ņemot vērā, ka vēstule bijis vienīgais Pumpura un viņa ģimenes saziņas veids, kā arī vēstuļu formāts ir stipri standartizēts, dramaturģiskai izpaušmei tika meklēti radoši un ekspresīvi veidi kā sevi izteikt – tēlaini epiteti, dažādu dāvanu vēstulēs ievietošana, idillidku zīmējumu atstāšana. Vēstule nav tieša, bet pastarpināta sociāla mijiedarbība, līdz ar to aktierim ir daudz lielāka kontrole pār dramaturģisko elementu izvēli un izpildījumu, dramaturģiskās izpaušmes nav pakļautas tiešas komunikācijas spontāno aspektu apdraudējumam.

LITERATŪRAS UN IZMANTOTO INFORMĀCIJAS AVOTU SARAKSTS

Izmantotie avoti:

1. Friča Pumpura vēstuļu arhīvs (1914-1918). 266 vēstules, 34 pastkartes.
2. LNB R, H. Dorbes fonds, A265, N 104. [Friča Pumpura autobiogrāfija 1949; 1959g]

Izmantotā literatūra:

1. Allen, M. (Ed.) (2017). *The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods*. Thousand Oaks: Sage Publications. DOI: <http://dx.doi.org/10.4135/9781483381411>.
2. Avotiņa, D. (2017). *Paliekoši uzzibsnījumi. Laikabiedru vēstules un atmiņu kriptas*. Rīga: Zvaigzne ABC
3. [B. a.]. (1914). *Jaunekļu padomneeks: rokas grahmata jauniesieem, kuri grib tapt sabeedribā par weikleem, peeklshjigeem, eezeeniteem un patihkameem kawaleereem*. Rīga : Enerģija.
4. [B.a.] (2010). *Raiņa un Aspazijas savstarpējā sarakste 1894.-1929*. Izgūts no: <http://www.atmina.unesco.lv/page/34>
5. [B. a.]. (1913). *Nepeeklahjas : grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un weesibās*. Rīga : Isglihtiba.
6. [B. a.] (1910). *Nepeeklahjas : rokas grahmatiņa par peeklahjigu usweschanos sadsihwē un sarunās*. (4.druka). Rīga : J.A. Freijs un beedri.
7. [B.a.] (2013). *Sibīrijā rakstītas vēstules uz bērza tāss*. Izgūts no: <http://www.atmina.unesco.lv/page/33>
8. Bauman, Z. (1989). *Modernity and the Holocaust*. New York: Cornell University Press.
9. Berg, L., B. (2009). *Qualitative research methods for the Social Sciences*. (7th ed.). Boston: Allyn&Bacon
10. Birkinshaw, J. (2017, 05.22.). *The Post-Truth World - Why Have We Had Enough Of Experts?* [London Business School review]. New York: Forbes. Retrived from: <https://www.forbes.com/sites/lbsbusinessstrategyreview/2017/05/22/the-post-truth-world-why-have-we-had-enough-of-experts/>
11. Camiciotti, G., L. (2012). *Letters and Letter Writing in Early Modern Culture: An Introduction*. *Journal of Early Modern Studies*, 3, 17-35, 17. Retrieved from:

https://www.researchgate.net/publication/307742338_Letters_and_Letter_Writing_in_Early_Modern_Culture_An_Introduction

12. Davis, E. (2017). *Post-Truth: Why We Have Reached Peak Bullshit and What We Can Do About It*. London: Little Brown Book Group.
13. Declerq, C., Walker, J. (Eds.). (2016). *Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War*. London: Palgrave Macmillan.
14. Dunne, T. (2018). *Letters of Blood and Fire: Primitive Accumulation, Peasant Resistance, and the Making of Agency in Early Nineteenth-Century Ireland*. *Critical Historical Studies*, 5(1), 45-74. DOI: <https://doi.org/10.1086/697031>
15. Dunphy, G. (2018). *Encyclopedia of Early Modern History, Volume 5: Epistolary Novel*. Netherlands: Brill Publishers.
16. Durkheim, E. (1995). *The Elementary Forms of the Religious Life*. New York: The Free Press.
17. Eglīte, B. (1999). *Pasta grāmata*. Rīga: Nordik.
18. Elo, S., Kaariainen, M., Kanse, O., Polkki, T., Utriainen, K., Kyngas, H. (2014). *Qualitative Content Analysis: A Focus on Trustworthiness*. London: Sage Publications. DOI: 10.1177/2158244014522633
19. Fine, A., G. (21. 02.2018). *The Goffman Lectures: Philosophical and Sociological Essays about the Writings of Erving Goffman*. *Contemporary Sociology* , Vol 47(2), 189-190. Retrieved from: <https://datubazes.lanet.lv:4876/10.1177/0094306118755396r>
20. Gailīte, S. (2002). *Jēkabpils*. Rīga: Gandrs.
21. Goffman, E. (1967). *Interaction ritual*. New York: Pantheon Books.
22. Grimms, R., L. (2011). *Beginnings in Ritual Studies*. (3rd ed.). Oxford: Oxford University Press.
23. Grønseth, A., S. (2017). *Migrating rituals: negotiations of belonging and otherness among Tamils in Norway*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, DOI: 10.1080/1369183X.2017.1389026
24. Habermas, J. (2008). *Between naturalism and religion*. Cambridge: Polity Press.
25. Heidegger, M. (1996). *Being and time*. New York: State University of New York Press.
26. Heidegger, M. (1997). *The Question Concerning Technology*. London: Garland Publishing.
27. Jupp, V. (2006). *The Sage Dictionary of Social Research Methods*. London: Sage publications.

28. Kaborycha, L. (2015). *A Corresponding Renaissance: Letters Written by Italian Women, 1375-1650*. Oxford: Oxford University Press.
29. Kapitany, R., Nielsen, R. (2016). *The ritual stance and the precaution system: the role of goal-demotion and opacity in ritual and everyday actions*. *Religion, Brain & Behavior*, 7(1), 27-42, DOI: 10.1080/2153599X.2016.1141792
30. Karulis, K. (2001). *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*. Rīga: Avots.
31. Kerr, R., Barker-Ruchti, N., Nunomura, M., Cervin, G., Schubring, A. (12.12.2016). *The Role of Setting in the Field: The Positioning of Older Bodies in the Field of Elite Women's Gymnastics*. Retrieved from: DOI: 10.1177/0038038516674676
32. Kracauer, S. (1952). *The Challenge of Qualitative Content Analysis*. *The Public Opinion Quarterly*. Vol. 16, No. 4, Special Issue on International Communications Research (Winter, 1952-1953), pp. 631-642
33. Krippendorff, K. (2013) *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology*. Los Angeles: Sage Publications.
34. Kroplijs, A., Raščevska, M. (2010). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinātnēs*. (2. izd.). Rīga: RaKa.
35. Limane, L. (2004). *Cenzūra un cenzori latviešu grāmatniecībā līdz 1918. gadam*. Rīga: LNB Reprogrāfijas nodaļa.
36. LU MII AILab. (b.g.). *Juris Alunāns*. Izgūts no: <http://valoda.ailab.lv/latval/vidusskolai/literval/3lit.htm>
37. Madžīņš, G. (Red.). (2013.25.11). *Raiņa un Aspazijas sarakste lasāma internetā*. Izgūts no: <https://www.diena.lv/raksts/kd/literatura/raina-un-aspazijas-sarakste-lasama-interneta-14034152>
38. Martin, B., Hanington, B. (2012). *Universal Methods of Design*. Beverly: Rockport Publishers.
39. Martin, J. L. (2017) *Thinking through methods*. London: The University of Chicago Press.
40. Mārtinsons, K., Kamerāde, D., Kristapsons, S., Mihailovs, I., J., Sīle, V., Sīlis, V., ... Olsena, S. (2011). *Ievads pētniecībā: stratēģijas, dizaini, metodes*. Rīga: RaKa.
41. Melnalksnis, A. (1933) *Liels vēstulnieks: ar daudziem aizrādījumiem un attiecīgiem paraugiem visādos gadījumos*. Rīga: „Gaisma”.
42. Mills, A., J., Durepos, G., Wiebe, E. (Eds.). (2010). *Encyclopedia of Case Study Research*. California: Sage Publications.
43. Pedersen, H., M., Rytter, M. (2017). *Rituals of migration: an introduction*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, DOI: 10.1080/1369183X.2017.1389024

44. Petersons, J. (Red.). (b.g.) *Dzelzceļa tīkla vēsture*. Izgūts no: http://www.ldzb.lv/lv/dzc_tikla_vesture_kriev_imper.htm
45. Pettit, M. (2018). *The con man as model organism: the methodological roots of Erving Goffman's dramaturgical self*. *History of the Human Sciences*, 24(2),138–154. P.139. DOI: 10.1177/0952695111398828
46. Pullinger, K., Bartlett, N. (2014). *Letter To An Unknown Soldier: A New Kind of War Memorial*. London: William Collins.
47. Ritzer, G. (Ed.). (2003). *The Blackwell Companion to Major Social Theorists*. (2nd. ed.). Oxford: Blackwell Publishers.
48. Rosenmann, A., Reese, G. , Cameron, J., E. (2016) *Social Identities in a Globalized World: Challenges and Opportunities for Collective Action*. Washington: Perspectives on Psychological Science 2016, Vol. 11(2) .
49. Ross, D. (2012). *Backstage with the knowledge boys and girls: goffman and distributed agency in an organic online community*. London: SAGE Publications. Ltd. doi: 10.4135/9781446268513
50. Rothenbuhler, E. , W. (1998). *Ritual communication: From everyday conversation to mediated ceremony*. London: SAGE publications.
51. Shakespeare, W. (1623). *Mr. William Shakespeares Comedies, Histories, & Tragedies*. London: Printed by Isaac Iaggard, and Edward Blount.
52. Stašulāne, A. (Galv. red.). (2013). *Kultūras studijas. V. sējums: Vēstule literatūrā un kultūrā*. Daugavpils: Saule.
53. Sartre, J. P. (1993). *Being and nothingness*. Washington: Washington Square Press.
54. Schreiner, M. (2012). *Qualitative Content Analysis in Practice*. Singapore: Sage Publications.
55. Sherman, J. (2018). Postscript: a new ritual turn? *International Journal of Philosophy and Theology* (12.05.2018) DOI: 10.1080/21692327.2018.1474323
56. Smiltiņa, G. (b.g.). *Fricis Pumpurs*. [Biogrāfija]. Izgūts no: <http://literatura.lv/autors/Fricis-Pumpurs/27121>
57. Stašulāne, A. (Galv. red.). (2013). *Kultūras studijas. V. sējums: Vēstule literatūrā un kultūrā*. Daugavpils: Saule.
58. Streičs, J. (2012). *1991. Tas garais cilvēkbērna gads*. Rīga: Dienas Grāmata.
59. Tashakkori, A., Teddlie, C. (Eds.). (2010). *Sage Handbook of Mixed Methods in Social & Behavioral Research*. (2nd ed.). California: Sage Publications.
60. Tiidenberg, K., Cruz, E.,G. (2015). Selfies, image and the re-making of the Body. *Body & Society*, 21(4), 77–96. DOI: 10.1177/1357034X15592465

61. Tooms, V. (2003). *Vidusvidzemnieku biogrāfiskā vārdnīca : 1630 personālijas*. Cēsis: Kultūras biedrība „Harmonija”.
62. Travers, M. (2001). *Qualitative research through case studies*. London: Sage Publications. DOI: 10.4135/9781849209724
63. Ulbrich, M. (1912). *Kas peeklahjas: Laipni mahjeeni un aishradijumi jauneem laudim no Mahrtina Ulbricha*. Rīga : Druk. un apg. J. A. Freijs un beedri.
64. Weber, R. P. (1990). *Basic Content Analysis*. (2nd ed.) California: Sage Publications.
65. Weston, R. (2016). *Medical Consulting by Letter in France, 1665–1789*. London: Routledge
66. Zālīte, I. (Red.). (2011.09.12). *Notiks grāmatas "Sibīrijas vēstules uz bērza tāss" atvēršana*. Izgūts no: <http://nra.lv/izklaide/p-s-kultura/gramatu-apskats/61623-notiks-gramatas-sibirijas-vestules-uz-berza-tass-atversana.htm>

PIELIKUMI

1. pielikums

Friča Pumpura biogrāfija

Fricis Pumpurs dzimis 1892. gada 6. martā Spāres pagasta Mazgrušniekos [tagadējā Ģibuļu ciemā, Talsu novadā. – *aut.*] trūcīgā bezzemnieku ģimenē. Cerībā iegūt finansiālu stabilitāti, 1896. gadā ģimene pārceļas uz dzīvi Ventspilī, kur Friča tēvs uzsāk darbu kokzāģētavā, bet māte pelna naudu šujot apģērbu trūcīgiem strādniekiem. Kā Fricis pats vēlāk apraksta vecāku lēmumu pārcelties uz pilsētu: „Tanī laikā lauku cilvēku bezzemnieku stāvoklis bija neciešams. [...] Daudzi gribēja labākus dzīves apstākļus nekā pie muižnieku noplicinātiem saimniekiem.”⁵¹⁰ Tomēr arī pilsētā ģimenei nav klājies vieglāk – ciests trūkums un bads.⁵¹¹

1869. gadā tika dibināta privāta akciju sabiedrība, kuras mērķis bija paplašināt Krievijas impērijas dzelzceļa līniju – sākotnēji impērijas Ziemeļrietumos, vēlāk arī līdz Ventspils tirdzniecības ostai. 1897. gadā akciju sabiedrība pārdēvēta par „Maskavas – Ventspils–Ribinskas dzelzceļu” (*Московско-Виндаво-Рыбинская железная дорога*), bet 1901. gadā atklāts dzelzceļa līnijas posms „Ventspils–Tukums”.⁵¹² Jaunās dzelzceļa līnijas izbūve mudinājusi vairākus trūcīgos iedzīvotājus pārcelties uz dzīvi netālu no dzelzceļa līnijas. Arī Fricis Pumpurs ar ģimene devušies uz Spāri, kur uzsākuši mājas būvniecību blakus Spāres stacijai. Spārē Friča tēvs ieņēmis galdnieka amatu, bet māte pārdevusi pašceptu maizi dzelzceļa darbiniekiem. Paralēli darbiem vecāki skolo bērnus lasīšanā un rakstīšanā.⁵¹³

1902. gadā Fricis Pumpurs uzsāk mācības Spāres pagastskolā, kur drīz vien izceļas ar labām sekmēm un priekšzīmīgu uzvedību. Viņš uzsvēris, ka skolas skolotājs saņēmis prēmijas un piemaksas no vācu muižniecības, tādēļ 1905. gada revolūcijā viņa reputācija pamatīgi cietusi.⁵¹⁴ No 1895. līdz 1905. gadam Spāres muižā saimniekojis grāfs Reiterns (*von Reutern*), bet 1905. gadā tā nopostīta.⁵¹⁵ Pagastskolu Pumpurs beidzis 1907. gadā, pēc tam turpinājis mācības Ventspils pilsētas skolā. Viņš minējis, ka maza skolnieku grupa vakaros slepeni pulcējusies, lai debatētu par politiski nozīmīgiem jautājumiem. Grupai piebiedrojušies arī studenti, kuri piedalījušies 1905. gada nemieros. Tomēr pēc gadījuma, kad no skolas aktu

⁵¹⁰ LNB R, H. Dorbes fonds, A265, N 104. [Friča Pumpura autobiogrāfija 1949; 1959g] 1. lpp

⁵¹¹ Turpat.

⁵¹² Gailīte, S. (2002). *Jēkabpils*. Rīga: Gandrs. 32. lpp

⁵¹³ LNB R, H. Dorbes fonds, A265, N 104. 3. lpp

⁵¹⁴ Turpat.

⁵¹⁵ Tooms, V. (2003). *Vidusvidzemnieku biogrāfiskā vārdnīca : 1630 personālijas*. Cēsis: Kultūras biedrība „Harmonija”. 33. lpp.

zāles pazudusi cara Nikolaja II Romanova ģīmetne, kas vēlāk atrasta sagriesta, grupa pārstājusi savu darbību. Vainīgie skolēni izslēgti, tāpat arī tie, kas „šķītuši politiski aizdomīgi”, un pasniedzēji, kas „stāstījuši par atklātībai nerakstītām vēstures lapaspusēm”.⁵¹⁶

1911. gada 9. jūnijā Fricis pabeidz vidusskolu. Līdzekļu trūkuma dēļ neiestājas mākslas skolā, kas bijusi viņa prioritārā tālākizglītības iecere. Sāk darboties kā privātskolotājs, gatavojot vidusskolas audzēkņus iestājpārbaudījumiem, paralēli tam veic publikācijas presē. 1913. gada augustā Kandavā nokārto tautskolotāja eksāmenus, tomēr privātskolotāja darbus drīz nākas pārtraukt, jo iesaukts kara dienestā.⁵¹⁷

Krievijas impērijas armijā darbojas kā rakstvedis Talsu kancelejā, tad pārcelts uz Dzisnu⁵¹⁸, pēc tam pārskaitīts uz 120. kājnieku pulka 12. rotu Minskā. IV vasaras nometnē sagaida I pasaules kara⁵¹⁹ iesākšanos. Pats viņš aktīvā kara darbībā neiesaistās, jo veselības problēmu dēļ tiek pārvietots uz 30. kājnieku divīzijas štābu, kur viņam tiek piešķirts rakstveža amats. Fricis Pumpurs rakstījis, ka viņa pārstāvētā divīzija cīņās pie Goldapas⁵²⁰ sākotnēji cietusi smagus zaudējumus, tomēr karavīru pulki tika papildināti un vienībai izdevās nostiprināt savas pozīcijas, un beigās arī gūt pārsvaru pār tur esošo Vācijas karaspēka daļu.⁵²¹

1916. gada 27. augustā sabiedrotā Rumānijas karaliste piesaka karu Austroungārijai. Rumāņu ofensīvai pievienojas arī Krievijas impērijas karaspēks. Fricis Pumpurs rakstījis, ka viņš ar 30. kājnieku divīziju devies uz Bukaresti, kur sākotnēji karaspēkam izdevies nostiprināties pie Seretas upes, tomēr pēc Krievijas monarhijas⁵²² un Pagaidu valdības sairšanas, arī fronte sairst un sākas plaša kareivju dezertēšana. Viņš teicis, ka „ šis lūzuma periods bija vissmagākais visā kara laikā. [...] Notika nesaudzīga cīņa savā starpā. Šī cīņa bieži risinās badā un neziņā, jo visi apgādes un sazināšanās sakari bija pārtraukti”.⁵²³

1917. gada decembrī Fricis Pumpurs ir ceļā uz dzimtajām mājām, tomēr gala mērķi viņš nerasniedz, jo Inčukalnā viņš un vairāki viņa biedri krīt vācu armijas gūstā. Fricis Pumpurs īslaicīgi turēts Svētes⁵²⁴, tad Hammeršteinas⁵²⁵ kara gūstekņu nometnē, pēc tam nosūtīts uz Vāciju, Mīnheni. Šeit apstākļi esot bijuši necilvēcīgi – daudzi miruši no bada, aukstuma un fiziski smagā darba raktuvēs un fabrikās. Izcēlušies arī nemieri, bet tie

⁵¹⁶ LNB R, H. Dorbes fonds, A265, N 104. 4. lpp.

⁵¹⁷ Turpat. 6. lpp.

⁵¹⁸ Pilsēta Baltkrievijā

⁵¹⁹ 1914. gada 28. jūlijā

⁵²⁰ Pilsēta Polijā

⁵²¹ Turpat. 6.-7. lpp.

⁵²² Impērija beidz savu pastāvēšanu pēc februāra revolūcijas. 2. martā cars Nikolajs II Romanovs spiests atteikties no troņa, izveidota pagaidu valdība.

⁵²³ LNB R, H. Dorbes fonds, A265, N 104. 7. lpp.

⁵²⁴ Pilsēta pie Jelgavas

⁵²⁵ Pilsēta Polijā, tagadējā Čarne

vardarbīgā veidā apslāpēti. Pumpurs novērojis, ka no aptuveni pieciem tūkstošiem vīru, kuri 1917. gada decembrī tika noņemti Minhenes noņemē, 1918. gada augustā bija atlikusi mazāk kā puse. Viņš teicis, ka „tikai retajam palaimējās no bada katorgas mokuvietām un drīzi gaidāmajai nāves stundai izbēgt un „mistiskā” kārtā nokļūt dzimtenē. Tie tad par izbrīnu palikušajiem vēl atsūtīja pa vēstulei”.⁵²⁶

Vācijas Novembra revolūcijas laikā gūstekņi atbrīvoti. 1918. gada novembra beigās Fricis Pumpurs atgriežas mājās Spāres pagastā. Turpmāko mēnesi viņš pavada atkopjot karā un gūstekņu noņemēs novārgušo ķermeni. Viņš stāsta, ka „novājinātais ķermenis vairs nespēja uzņemt spēcīgo mājas barību. [...] Daudzi paziņas [...] atgriezušies no bada noņemēm drīz saslima un nomira”.⁵²⁷

Jau drīz vien, 1919. gada janvārī, Pumpuru ievēl par Spāres pagasta priekšsēdētāju. Februārī viņu nosūta uz Rīgu piecu nedēļu laikā apgūt skolotāja kursu. Pēc kursu absolvēšanas Pumpurs gatavojas atgriezties dzimtajā Spārē, tomēr vāciešu izveidotā fronte pie Kalnciema šo atgriešanos aizkavē. No Rīgas viņš dodas uz Padomju Krieviju, kur līdz 1921. gada pavasarim strādā par audzinātāju.⁵²⁸

1921. gada 1. augustā Fricis Pumpurs tiek ievēlēts par skolotāju Puzes pamatskolā, pēc gada kļuvis arī par skolas pārzini. Skolotāja amatā nostrādājis turpmākos 32 gadus, šajā laikā, divatā ar dzīvesbiedri, apmācot krietnu skaitu skolēnu, kā arī piesaistot līdzekļus skolas attīstībai no pagasta kases.⁵²⁹ Skolotāja gados arī pievērsies literatūrai. Izdevis 13 maza formāta dzeju krājumus un ludziņas bērnu teātrim.⁵³⁰ Pumpura vienīgais dēls miris 1947. gada ziemā no tuberkulozes. 1953. gada 6. augustā Pumpurs devies pensijā. Sācis rakstīt romānu par karā piedzīvoto, tomēr to nav pabeidzis, jo 1955. gada 14. augustā miris ar kuņģa vēzi. 18. augustā Fricis Pumpurs apbedīts Spāres kapsētā.⁵³¹

⁵²⁶ Turpat, 8lpp

⁵²⁷ Turpat.

⁵²⁸ Turpat. 10. lpp.

⁵²⁹ Turpat. 11.-12. lpp.

⁵³⁰ Smiltiņa, G. (b.g.). *Fricis Pumpurs*. [Biogrāfija]. Izgūts no: <http://literatura.lv/autors/Fricis-Pumpurs/27121>

⁵³¹ LNB R, H. Dorbes fonds, A265, N 104. 12. lpp.

Friča Pumpura portrets

Fricis Pumpurs Puzes pamatskolā⁵³²

⁵³² LNB R, H. Dorbes fonds, A265, N 104. [Fotogrāfija]. 13. lpp

Maģistra darbs „VĒSTUĻU KĀ INFORMĀCIJAS NESĒJA LOMA II PUZES PAMATSKOLAS SKOLOTĀJA FRIČA PUMPURA SARAKSTĒS AR TUVINIEKIEM 1914.–1918. GADĀ” izstrādāts LU Sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir 194913 rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemsvītras atsauces).

Autors: _____ Gundega Grīva
(*paraksts*)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: profesore *Dr. hist.* Vita Zelče _____
(*paraksts*)

Recenzents: profesors *Dr. philol.* Viesturs Zanders _____
(*paraksts*)

Recenzents: doktorants Raimonds Gekišs _____
(*paraksts*)

Darbs iesniegts Komunikācijas studiju nodaļā 28.05.2018.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____
(*paraksts*)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: docente Marita Zitmane _____
(*paraksts*)